

**COVID-19 PANDEMİSİNDE ÇOCUKLARDAKİ UYUMLU
SOSYAL DAVRANIŞ İLE EBEVEYNLERİN EVLİLİK UYUMU
VE DEPRESYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

PINAR ŞARA KALKANLI

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

AĞUSTOS, 2022

COVID-19 PANDEMİSİNDE ÇOCUKLARDAKİ UYUMLU SOSYAL
DAVRANIŞ İLE EBEVEYNLERİN EVLİLİK UYUMU VE DEPRESYON
DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

PINAR ŞARA KALKANLI

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı,
2022

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans(MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
AĞUSTOS, 2022

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

COVID-19 PANDEMİSİNDE ÇOCUKLARDAKİ UYUMLU SOSYAL
DAVRANIŞ İLE EBEVEYNLERİN EVLİLİK UYUMU VE DEPRESYON
DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

PINAR ŞARA KALKANLI

ONAYLAYANLAR:

Dr. Öğr. Üyesi Selin Karaköse
(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

Doç. Dr. Berna Akçınar

Işık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Eyrenci

Maltepe Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 17/08/2022

**THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S ADAPTIVE
SOCIAL BEHAVIOR AND THE PARENTS' MARITAL
ADJUSTMENT AND DEPRESSION LEVEL IN THE COVID-19
PANDEMIC**

ABSTRACT

The formation of social behavior in children depends on the absence of psychopathology in the parents and the marital adjustment. The aim of this study is to investigate the relationship between parents' marital adjustment and depression levels on their child's adaptive social behavior. The fact that the data were collected during the COVID-19 period will contribute to the literature; because children spend more time with their parents due to quarantine and the couple data for the pandemic period is limited in literature. The sample of the study consisted of 154 parents (77 mothers, 77 fathers) with children aged 2-8 years ($M = 4.80$, $SD = 1.92$). In this study, mothers and fathers were asked to fill the Sociodemographic Information Form, Revised Couple Adjustment Scale (RDAS), Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21) and Adaptive Social Behavior Inventory (ASBI) separately and online. Simple linear regression and hierarchical regression analysis were used in the analysis of data. According to the findings, for both parents, adaptive social behaviors in girls were higher than boys and the age of the child positively associated with adaptive social behavior. For mothers, marital adjustment is associated with adaptive social behavior positively. For fathers, paternal depression is associated with adaptive social behavior negatively. It is expected that the research findings that were obtained in pandemic period, help clinicians to determine the variables that predicts adaptive social behavior and to shed light on the inclusion of the family in the therapy process for children. To increase the adaptive social behavior of the child, increasing the marital adjustment of the parents and reducing the depression levels can be included in the therapy process.

Keywords: Adaptive Social Behavior, Parental Depression, Marital Adjustment, COVID-19

COVID-19 PANDEMİSİNDE ÇOCUKLARDAKİ UYUMLU SOSYAL DAVRANIŞ İLE EBEVEYNLERİN EVLİLİK UYUMU VE DEPRESYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

ÖZET

Çocuklarda uyumlu sosyal davranışın oluşumu, ebeveynlerin psikolojik iyi oluşu ve eşlerin evlilik içerisinde uyumlu olması ile ilişkilidir. Bu çalışmanın amacı, ebeveynlerin evlilik uyumu ve depresyon düzeylerinin, çocuğun uyumlu sosyal davranışı ile ilişkisini araştırmaktır. Pandemi, çocukların okullarına ebeveynlerin ise iş yerlerine gidememiş olmasından dolayı aile bireylerinin normale göre daha fazla zaman geçirmesine ve birbirlerinden daha fazla etkilenmelerine neden olmuştur. Bu nedenle pandemi döneminde toplanan bu veriler alan yazına katkı sağlayabilir. Bunun yanı sıra, çalışmada COVID-19 döneminde anne ve babadan ayrı ayrı veri toplanmasının da özgünlük yarattığı düşünülmektedir. Araştırmanın örneklemini, 2-8 yaş ($M = 4.80$, $SS = 1.92$) arası çocuğu olan 154 ebeveyn (77 anne, 77 baba) oluşturmaktadır. Bu çalışmada anne ve babalardan sırasıyla Sosyodemografik Bilgi Formunu, Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeğini (YÇUÖ), Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğini (DASÖ 21) ve Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri (USDE) birbirlerinden ayrı bir şekilde ve çevrimiçi olarak doldurmaları istenmiştir. Çalışma verilerinin analizinde, basit doğrusal regresyon ve hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, anne ve babalar için çocuğun cinsiyeti ve çocuğun yaşı, çocuğun uyumlu sosyal davranışı ile ilişkilidir. Her iki ebeveyn için, kız çocuklarındaki uyumlu sosyal davranış puanlarının erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu ve çocuğun yaşının uyumlu sosyal davranışıyla pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Anne örnekleminde evlilik uyumu, uyumlu sosyal davranışla pozitif yönde ilişkilirken; farklı şekilde baba örnekleminde depresyon, uyumlu sosyal davranış ile negatif yönde ilişkilidir. Araştırma bulgularının COVID-19 pandemi döneminde elde edilmiş olmasının, çocukların bu dönemdeki uyumlu sosyal davranışı ile ilişkili olan değişkenlerin belirlenebilmesi ve terapi sürecine ailenin de dahil edilmesi konusunda klinisyenlere ışık tutması beklenmektedir. Çocukta uyumlu sosyal

davranışı arttırabilmek için sürece ebeveynlerin evlilik uyumlarının arttırılması ve depresyon düzeylerinin düşürülmesi hedefler dahil edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Uyumlu Sosyal Davranış, Ebeveynde Depresyon, Evlilik Uyumlu, COVID-19

TEŞEKKÜR

Bu süreçte bana her zaman desteğini ve anlayışını gösteren, sevgili tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Selin Karaköse'ye ve tez sürecim boyunca bana destek olan Araştırma Görevlisi Ezgi Şen'e her şey için çok teşekkür ederim. Bunun dışında yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi birikimleri ve tecrübeleri ile beni besleyen değerli hocalarıma, beni her zaman destekledikleri teşekkür ederim. Tez savunmamda yer alan sevgili jüri üyeleri Doç. Dr. Berna Akçınar ve Dr. Öğr. Üyesi Aslı Eyrenci'ye katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Okul dışında mesleki hayatıma daima katkıda bulunan, bana sıcaklığı ve sonsuz sevgisiyle bütün bildiklerini sunan Uzman Pedagog Belgin Temur'a ve bana güvenini her zaman hissettiren Nihal Deniz'e, her daim yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitiminin bana kazandırdığı ve her zorlandığımda bir telefon uzağımda olan meslektaşım ve yol arkadaşım Yağmur Sel'e, yüksek lisans sürecim boyunca en zorlu aşamalarda direncimi korumamı sağlayan Ege Çevik'e ve bu süreçte anlayışlarını ve desteklerini her zaman hissettiğim canım dostlarım Sude Zoraloğlu ve Melike Kefeli'ye sonsuz teşekkür ederim.

Hem tez sürecimde hem de bütün hayatım boyunca bana sevgi ve anlayışlarını sonuna kadar sunan ve varlıklarını hep yanımda hissettiren, annem Zeynep Gamze Kalkanlı, babam Yavuz Kalkanlı ve abim Emre Kalkanlı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	4
2. LİTERATÜR ÖZETİ	4
2.1 Çocuklarda Sosyal Beceriler.....	5
2.1.1 Çocuklarda Uyumlu Sosyal Davranış.....	7
2.1.2 Çocuklarda Sosyal Becerilerin Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	11
2.2 Depresyon	16
2.2.1 Ebeveyn Depresyonu ve Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	17
2.2.2 Ebeveyn Depresyonu ve Çocuklarda Sosyal Beceri.....	20
2.2.3 Çocuğun Ebeveyn Depresyonundan Etkilenmesi için Olası Risk Faktörleri.....	26
2.3 Evlilik Uyumu.....	28
2.3.1 Evlilik Uyumunun Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi	29
2.3.2 Evlilik Uyumu ve Çocuklarda Sosyal Beceri.....	31
2.4 Koronavirüs (COVID-19) Salgını.....	34
2.4.1 COVID-19 Salgınının Etkileri	35
2.5 Araştırmanın Amacı.....	36
2.6 Araştırmanın Önemi.....	37

2.7 Araştırmanın Hipotezleri.....	38
2.8 Araştırmanın Sorusu.....	38
BÖLÜM 3.....	39
3. YÖNTEM.....	39
3.1 Örneklem.....	39
3.2 Kullanılan Veri Toplama Araçları	41
3.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	41
3.2.2 Depresyon Anksiyete Stres-21 Ölçeği (DASÖ 21).....	41
3.2.3. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (YÇUÖ)	42
3.2.4 Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri (USDE).....	43
3.3. İşlem.....	43
3.4. Verilerin Analizi.....	44
BÖLÜM 4.....	46
4. BULGULAR	46
4.1 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizi.....	47
4.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları	47
4.3 Sosyodemografik ve Aile Değişkenlerin Gruplar Arası Farklılıkları	49
4.3.1 Anne ve Babaların Ölçek Puanları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Paired Sample T Test Analizi Sonuçları.....	50
4.3.2 Anne ve Babaların Ölçek Puanlarının Bağımsız Örneklem T-test Analizi Sonuçları.....	50
4.3.3 Anne ve Babaların Ölçek Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	52
4.4 Kontrol Değişkenlerinin Çocuklardaki Sosyal Davranışa Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon (Lineer) Sonuçları	53
4.5 Annelerin ve Babaların Depresyon Düzeyleri ile Evlilik Uyumunun Çocuklardaki Sosyal Davranış Üzerindeki Etkisine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları	54
BÖLÜM 5.....	58
5. TARTIŞMA	58
5.1 Sosyodemografik Değişkenler ve Evlilik ile İlgili Değişkenlerin Tartışılması.....	58
5.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri	65
5.3 Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması	67
5.4 Kısıtlılıklar	72
5.5 Sonuç ve Öneriler.....	74
KAYNAKÇA	76

EKLER	104
EK A. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU.....	104
EK B. SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	106
EK C. DEPRESYON-ANKSİYETE-STRES ÖLÇEĞİ.....	107
EK D. YENİLENMİŞ ÇİFT UYUM ÖLÇEĞİ.....	108
EK E. UYUMLU SOSYAL DAVRANIŞ ENVANTERİ	110
EK F. ETİK KURUL ONAYI	112
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik ve Aile ile İlgili Değişkenleri	40
Tablo 4.1 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizleri.....	47
Tablo 4.2 Anne Örneklemi İçin Çalışmada Kullanılan Tüm Ölçekler ile Demografik Değişkenlerin Korelasyon Analizi	49
Tablo 4.3 Baba Örneklemi İçin Çalışmada Kullanılan Tüm Ölçekler ile Demografik Değişkenlerin Korelasyon Analizi	49
Tablo 4.4 USDE Toplam Puanları ile İlişkili Olan Değişkenler: Basit Doğrusal (Linear) Regresyon Analizi.....	54
Tablo 4.5 USDE Toplam Puanları İle İlişkili Olan Değişkenler: Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	57

KISALTMALAR LİSTESİ

- APA : American Psychological Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)
- DASÖ : Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği
- DSM : The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı)
- SPSS : Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı)
- USDE : Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri
- YÇUÖ : Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Çocukta uyumlu sosyal davranışlar, anne babadan bağımsızlaşarak, özerkleşebilmesi ve sosyal sorumlulukları yaşına uygun şekilde yerine getirerek, işlevsel bir hayat sürdürebilmesi için gerekli becerilerin tümüdür (Doll, 1953). Uyumlu sosyal davranış becerileri; kendini ifade edebilme, uyum ve yıkıcılık alt alanları ile değerlendirilmektedir (Hogan vd., 1992). Uyumlu sosyal davranış, çocuğun ilişki sürdürebilmesi için gereklidir ve sosyal becerilerin temelini oluşturur (Leland, 1978). Çocuklarda sosyal beceriler ile ilgili çalışmalar alan yazında çokça görülmekle birlikte, uyumlu sosyal davranışa yönelik araştırmalar daha kısıtlıdır (Bradley, 1995; Wacker, 1984). Çocuklarda sosyal ilişkileri etkileyen önemli bir faktör ev ve aile hayatıdır (Bowlby, 1969). Aile hayatının dokusu, bireylerin duygularının karmaşık etkileşimi ile birlikte oluşur ve bu duygusal etkileşimler bazen olumlu bazense olumsuz şekilde kendini gösterir (Fabes, Peterson ve Steinmetz, 2018). Çocuklarına sevgi dolu ve destekleyici tutum sergileyen anne babaların çocukları, olumlu etkileşimler elde eder ve uyumlu sosyal davranış geliştirir (Akçınar ve Özbek, 2021). Anne ve babaların psikolojik iyi oluş düzeyleri yükseldikçe çocuklara kurallar ve sınırlar koyarken, aynı zamanda sevgi gösteren daha sıcak ve duyarlı bir ebeveynlik sunarak olumlu etkileşimler oluştururlar (Eroğlu ve Parlar,2018). Anne ve babaların psikolojik iyi oluşu ile çocuklardaki sosyal becerilerin gelişimi arasında güçlü bir ilişki vardır (Kındıroğlu ve Ekici, 2019). Özellikle çocukların anne ve babalarının depresyonundan etkilenmeleri ile ilgili alan yazında birçok çalışma bulunmaktadır (Aktar ve Böğels, 2017; Caplan vd., 1989; Forehand, Lautenschlager, Faust ve Graziano, 1986; Goodman vd., 1993).

Depresyon, günlük ve sosyal aktivitelere ilgi kaybı, konsantrasyon bozukluğu ve kaygı gibi tipik psikolojik belirtiler ile intihar düşünceleri, yorgunluk ve halsizlik, çoklu ağrı, çarpıntı ve uyku bozuklukları olmak üzere somatik şikayetlerin görüldüğü bir psikopatolojidir (APA, 2020). Çocuk, anne ve babasının depresyonundan birçok farklı açıdan etkilenir (Aktar ve Bögels, 2017). Anne ve babası depresyonda olan çocuk, yakın sosyal ilişki kuramadan büyür ve bu durum kendi sosyal ilişkilerinde zorluklar yaşamasına neden olur (Brown ve Harris, 1978). Bunun yanında ebeveynleri depresyonda olan çocuk aile içerisinde yeterli sevgiyi ve duyarlı davranışı göremez ve sonucunda sosyal olarak uygun görülen davranışları öğrenemez (Goodman, Brogan, Lynch ve Fielding, 1993). Mevcut araştırmada uyumlu sosyal davranış ile ilişkisi olduğu görülen ebeveyn depresyonu araştırmanın değişkenlerinden biri olarak seçilmiştir. Çocuklarda uyum problemlerinin oluşumunu etkileyen bir diğer faktör aile içerisinde gözlemlendiği uyumsuz etkileşim şekilleri ve ebeveynlerin ilişki içerisinde sorun çözme becerilerini de ifade eden evlilik uyumudur (Gabriel ve Bodenmann, 2006). Evlilik uyumu, eşlerin aile ve birlikteliklerine ilişkin sorunlarda uzlaşması, etkileşim içinde olması ve problemlere çözüm odaklı yaklaşarak sorunları aşmasını gerektirir; uyumlu bir evlilik, paylaşmayı, görev ve sorumlulukları olgunca kabullenmeyi öngörür (Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Akpkan, 2005; Şener ve Terzioğlu, 2008). Evlilik içerisinde yaşanan çatışma ve uyumsuzluk, ailenin işlevselliğini bozar ve bu durum çocuklarda davranış sorunları oluşmasında bir risk faktörüdür (Rhoades, 2008). Bunun aksine evlilik içerisinde anne ve babanın kurduğu tutarlı ve sağlıklı etkileşimler, çocuğun davranışlarını olumlu etkilemektedir (Eminoğlu, 2007). Alan yazında ebeveyn depresyonu ve evlilik uyumunun araştırıldığı birçok çalışma vardır (Cummings ve Davies, 1993; Fine, Voydanoff ve Donnelly, 1994; Tarsuslu, Durat ve Altinkaynak, 2020). Bu nedenle mevcut çalışmaya eklenen bir diğer değişkende evlilik uyumudur. Araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular karantina ve sosyal izolasyonun olduğu COVID-19 pandemisinde toplanmıştır. COVID-19'un hem çocuklar hem de ebeveynler üzerinde farklı etkileri olmuştur ve ilk dalgada okulların kapanmasından dolayı ebeveynler ile daha fazla zaman geçirdiklerinden çocuklar, ailedeki bireylerin yaşadıklarından etkilenmişlerdir (Hagihara, Yamamoto ve Meng, 2022). COVID-19 pandemisinde ebeveynlerin depresyon düzeylerinin arttığı, evlilik içerisindeki çatışmalarının arttığı görülmüştür (Aydın, Aktaş ve Kaloğlu, 2022; Johnson vd., 2021). Mevcut çalışmanın amacı COVID-19 pandemisinin ilk dalgasında okulların ve iş yerlerinin kapanmasıyla

beraber bu durumun çocuklara ve ebeveynlere etkisini araştırmak olmuştur, bu noktada çift verisi sunulması ve verilerin karantinalarının gerçekleştiği dönemde toplanması alan yazına farklı bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Aşağıdaki bölümde sırasıyla, çocuklarda sosyal ilişkiler, anne ve babanın depresyonu ve evlilik uyumundan bahsedilecektir.

BÖLÜM 2

2.LİTERATÜR ÖZETİ

İnsan doğduğu an itibari ile yeni ilişkiler kurmaya çalışır. Bu ilişkiler hayatını devam ettirebilmesi için gereklidir (Sabancı ve Uçan, 2017). İnsan, sosyal ortamlara uyum sağlayabilmek için belirli davranışların kabul göreceğini bilir ve uyumlu sosyal davranışları sergileyerek toplumda yer edinir. Toplumdan etkilenerek, uyum sağlayabilmek adına sergilediği davranışlara sosyal davranış ve kurulan ilişkilere sosyal ilişki denir (Demirkaya, 2012). Sosyal beceri ise kişinin uygun yerde uygun şekilde davranması olarak ifade edilebilir (Goldfried ve Zurilla, 1969).

Alan yazında sosyal beceriler ile ilgili yapılan birçok tanım vardır (Craig-Unkefer ve Kaiser, 2002; Erdoğan, 2002; Sheridan, Hulgemann ve Maughan, 1999; Trentacosta ve Izard, 2007). Sheridan ve diğerleri (1999) bütün davranışların ortak bir sosyal amaç için var olduğunu savunur. Yapılan bir başka tanıma göre, sosyal beceriler kişinin farklı durumlara uyum sağlamak ve iletişim kurabilmek için ortaya konulmuş amaca yönelik ve sosyal öğrenme yoluyla edinilmiş davranışlarıdır (Craig-Unkefer ve Kaiser, 2002). Sosyal beceri, geçerli olan tek bir davranış örüntüsünü değil; farklı ortamlara göre değişim gösterebilecek ancak sonunda ulaşılabilecek hedefin benzer olduğu davranışlar olarak görülmektedir. Bu beceriler paylaşma, rahatlatma, iş birliği yapabilme ve problem çözmeyi içinde barındırır (Trentacosta ve Izard, 2007). Sosyal beceri ile ilgili yapılan bir başka tanımda ise Putallaz ve Gottman (1983), mevcut becerilerin bir psikopatoloji oluşturmamak için koruyucu faktör olduğunu belirtmiştir.

2.1 Çocuklarda Sosyal Beceriler

Çocuklarda sosyal beceriler anne karnında başlar ve devam eder (Aydın, 2000). Çocuk ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bakım vereni ile iletişim kurar (Özdemir, 2012). İhtiyaçlarını karşılayan bir bakım verenin varlığı ve bakım veren ile kurulan iletişim çocuğun dünyaya verdiği anlamı şekillendirmesi yönünde etkilidir ve sosyo-duygusal gelişimin temellerini oluşturur (Thompson, 2006). Bakım veren ile kurulan sağlıklı bir etkileşim çocuğun dünyaya daha güvenilir bir yer olarak bakmasını sağlar (Morsünbül ve Çok, 2011). Bakım veren ile başlayan sosyal ilişki geliştirilir ve zamanla tüm aileyi kapsar. Çocuk farklı insanlar ile iletişim kurdukça sosyal becerilerini geliştirir ve büyüdükçe yaşanan çevrenin kurallarına ve düzenine uyum sağlayarak kendini sosyal açıdan topluma kabul ettirmeyi amaçlar (Türkyılmaz ve Pekdoğan, 2019). Bu süreçte sosyal ilişkilerini kuvvetlendirmek için bazı araçlar kullanılır. Bunlardan biri iletişim becerileridir. İnsanlara hem duygusal olarak hem de sosyal olarak karşılık verebilmek için kullanılan iletişim becerileri, diğer insanların hayatında bir yere sahip olabilmek ve sosyalleşme ağını genişletebilmeyi sağlar (Trevarthen ve Reddy, 2007). Çocuk sahip olduğu çevrenin alışkanlıkları ve beklentilerine göre kendini şekillendirebilmeli ve uygun davranışları seçip uyum sağlayabilmelidir (Erdoğan, 2002). Uyumlu ilişkiler kurabilme, gruba kabul edilme, ilişki sürdürebilme ve problem çözme, sosyal becerinin önemli bileşenleri arasındadır (Durualp, 2009). Kültürel normlara uygun olan bütün davranışlar, sosyal becerilerin bir ürünüdür. Sosyal becerilerde asıl amaç ilişkiyi devam ettirebilmektir (Sorias, 1986). Sosyal beceri çocuğun gelişim süreci için oldukça önemli bir yer tutar ve çocuklarda sosyal beceriler yaş ilerledikçe farklılaşır ve çoğalır (Özçelik, 2017).

Sosyal ilişki, bebeklik döneminde başlar ve ilk ilişki anne ile kurulur. Bağlanma teorisi özellikle erken dönemde kurulan sıcak, ilgili ve duygusal olarak duyarlı bir ilişkiye odaklanır (Oden, 1987). Bakım veren ile kurulan bu ilişkinin çocuğun hayatında uygun sosyo-duygusal gelişim ve uzun dönem akıl sağlığının temellerini oluşturduğunu ve gelecek yaşamını şekillendirmede birincil etkileşim olduğu savunulur (Ainsworth, 1979). Teorik olarak çocuk küçük yaşında karşısında ilgili, sıcak ve destekleyici bir bakım verene sahip olduğunda dünyayı güvenilir bir yer olarak algılar; bu şekilde yeni ilişkiler kurabilmek adına güvenilir üssü olan bakım vereninden ayrılıp sosyal ve fiziksel dünyayı keşfetmeye başlar (Bowlby, 1979; Lang, 2018). Bu keşif beraberinde kendine güven ve sosyal ve duygusal gelişimi getirir

(Crockenberg vb., 2008). Humber ve Moss(2005)'un 5 ila 7 yaş arasında 121 çocuğun anneleri ile bağlanmalarını inceledikleri çalışmalarında, sağlıklı annelerin çocuklarla güvenli bağ kurabildiklerini ve güvenli bağa sahip çocukların iletişim ve duygu ifade etme becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Annenin ruhsal sağlığının yerinde olması, bağlanmayı kolaylaştırır ve bu şekilde çocuğun gösterdiği uyumlu davranışlar artar. Bu bağlanma gelecekte kurulan sosyal becerileri de etkiler. Deniz ve diğerlerinin (2005) üniversite öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada güvenli bağlanan gençlerin sergiledikleri sosyal becerilerin, güvenli bağlanma yaşayamayan gençlere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak bebeklik döneminde kurulan ilişkiler bakım verenin psikolojik olarak sağlıklı olmasını gerektirir, bu şekilde güvenli bir bağ kurulabilir ve sosyal becerilerin ilk adımı olan dış dünya ile etkileşim başlar.

Bebeklik döneminden çıkıp ilk çocukluk dönemine gelindiğinde iletişim ağı farklılaşır. Çocuk artık bakım verenden bağımsızlaşmaya ve özerk bir kişilik kazanmaya başlamıştır (Orçan, 2008). Erken çocukluk dönemi ile uyumlu sosyal davranış, çocuklarda yaşlılar arasında kabulü ve ilişki kurmanın kolaylaşmasını sağlar (Vahedi vd., 2012). Bunun tersi olarak sosyal becerilerde eksiklik, çocuklarda empati, uyum eksikliği ve problem çözme becerilerinde zayıflık olarak ortaya çıkar ve bu sorunlar çocuğun arkadaş ilişkileri kurmasını zorlaştırır (Gouley vd., 2008). Çocuklardaki uyumlu sosyal davranışlar, akranları ile kurdukları ilişkilerin kalitesini belirler (Gülay, 2009). Sosyal becerileri yüksek olan çocuklar karşılarındaki kişi ile etkileşim kurma konusunda başarılıdırlar. O etkileşimlerde uyumlu bir davranış sergilerler ve bu durum sayesinde grup içerisindeki varlıklarını sağlamlaştırırlar (Altmann ve Gotlib, 1988). Langeveld ve diğerlerinin (2012), ilköğretimde eğitim gören 112 çocuk ile yaptıkları çalışmada, sosyal beceriyi geliştirmek için yapılan 10 haftalık eğitim programının anlamlı oranda davranış problemlerini ve uyumsuzluk düzeyini azalttığı görülmüştür. Ayrıca, çocukların kendilerini kontrol ve iş birliği alanındaki gelişimi problem davranışın oluşumunu engellemiştir.

Çocuklarda sosyal beceriler ile ilgili yapılan bir başka tanımda, bu beceriler toplum kurallarına ve kültürüne uygun şekilde yaşamayı gerektiren, yaşa göre değişen ve uygun seviyede edinildiği zaman çatışmayı azaltan nitelikte beceriler olarak tanımlanmıştır (Samancı ve Uçan, 2017). Kendini doğru şekilde ifade edebilme, kendine güvenme ve bağımsızlık gibi becerilerin gelişmesinin temeli sosyal becerilerdir. Çocuk uyumlu sosyal davranışlar gösterdiğinde onay görür ve güdülenir (Akkök, 1999). Sosyal beceri, çocuğun uyumlu sosyal davranışlarını tanımlar

niteliktedir ve sosyal beceriler fazlalaştıkça yaşanan uyum ve davranış problemleri azalır (Webster-Stratton ve Hammond, 1998; Wilson, Gottfredson ve Najaka, 2001). Greenfield ve diğerlerinin (2004) çalışmalarında kavramsallaştırdığı gibi sosyal beceriler, mevcut çalışma içerisinde de uyumlu sosyal davranış ile ölçülmüştür.

2.1.1 Çocuklarda Uyumlu Sosyal Davranış

Alan yazında çocuklarda sosyal beceri ve davranış problemleri birçok çalışmanın konusu olmuştur (Altmann ve Gotlib, 1988; Gouley vd., 2008; Sorias, 1986). Ancak uyumlu sosyal davranış alan yazında bu kavramlar kadar fazla araştırılmamıştır. Uyumlu sosyal davranış kavramının araştırıldığı çalışmalar ise daha çok otizm, zekâ geriliği ve prematüre çocuklar ile gerçekleştirilmiştir (Anderson, Oti, Lord ve Welch, 2009; Bradley vd., 1995; Wacker, 1984). Türkiye'deki çalışmalara baktığımızda da uyumlu sosyal davranış kavramını ele alan araştırmalar kısıtlıdır (Akçınar ve Özbek, 2021; Baydar, Küntay, Gökşen, Yağmurlu ve Cemalcılar, 2010). Bu noktada mevcut çalışma uyumlu sosyal davranışı inceleyerek alan yazına katkı sağlamayı ve uyumlu sosyal davranışı etkileyen değişkenleri araştırarak, kavramın ilerleyen çalışmalarda da kullanılmasını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Uyumlu sosyal davranış tanımları incelendiğinde; sosyal beceriler ve uyumlu sosyal davranış kavramlarının sosyal yeterlilik tanımının iki ana parçası olduğu görülmüştür; uyumlu sosyal davranış çocukların bağımsız birer birey olarak sosyal ortamda barınabilmesi ve sosyal sorumluluklarını yerine getirebilmesi olarak tanımlanır (Greshman ve Elliott, 1987). Bir başka kavramlaştırmada uyumlu davranış ve ölçülebilen zekanın birbiri ile paralel ilerlediği savunulur. Zekâ kapasitesi yüksek olan kişiler uyumlu davranış sergilemeyi daha kolay öğrenirler, bireysel sorumluluğu daha fazla alırlar ve gruba daha rahat uyum sağlarlar (Leland, 1987).

Doll (1953) uyumlu davranışı, bağımsız bir şekilde hareket edebilmek ve sosyal sorumlulukları yaşına uygun şekilde karşılayabilmek olarak tanımlamıştır. Orpinas (2010) sosyal becerileri diğerleri ile iyi ilişki kurabilmek ve sosyal ortamlara uygun davranabilmek olarak tanımlamıştır; uyumlu davranış ve sosyal yeterlilik birçok farklı bilişsel, duygusal, çevresel ve kültürel sürecin birleşimi ile oluşur.

Belirli becerilerde gelişim sağlamak sosyal uyumu ve sosyal yeterliliği artırır. Sosyal etkileşim yeteneği yüksek olan çocuklar, çevredeki ipuçlarından yararlanarak uygun davranış örüntüsünü kodlarlar; ortama uygun en olumlu sonucu ortaya çıkaran

davranışı seçerler ve ona uygun davranırlar (Gresham ve Elliott, 1987). Uyumlu sosyal davranış sergileyebilen çocukların geleceğinde de belirli yerlere ulaşabildiği görülmüştür. Duygularını kontrol edebilmeleri, ilişkisel tatmin yaşayabilmeleri ve sosyal destek yönünden güçlü olmaları uyumlu sosyal davranışın bazı pozitif yanlarından ve gelecek yaşamı şekillendirmede etkilidir (Gaab, 2004). Sosyal uyum becerisi, çocuğun duygularını kontrol edebilmesi ve kendini ifade edebilme becerisine bağlıdır. Bir gruba dahil olabilmek için bu becerilere sahip olmak gerekir (Mercer, 1973). Çocuğun çevreye uyum sağlayabilmesi davranışları yolu ile görülebilir. Zaman zaman erken çocukluk döneminde ortaya çıkan olumsuz yaşam olayları, çocukların uyumlu sosyal davranış edinmemesine neden olabilir ve bu durumda çocuklarda davranış ve uyum sorunlarını ortaya çıkartabilir (Eisenberg ve Mussen, 1989).

Çocuğun yaşlıları ve yetişkinler ile kurduğu ilişkide yaşadığı zorluklar ve yaşına uygun davranışları sergileyememesi; duygusal ve davranışsal sorunların varlığını işaret edebilir (Ezgin ve Dilmaç, 2018). Seyyar (2004), uyum ve davranış problemini sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirememe, yeni ortamlarda sosyalleşememe ve toplumsal kurallara uygun davranamama olarak tanımlar. Yörükoğlu(1996)'nun uyumsuzluk tanımına göre tüm sorunları uyumsuzluk olarak tanımlamak doğru bir yaklaşım değildir; bu tanıyı koyarken yaşanan durumun şiddetini, sıklığını ve çocuğun geçmişini bilmek önemlidir. Çocuklarda uyum problemlerinden bahsedebilmek için öncelikle o problemin normal aralıklar içerisinde olup olmadığını kontrol etmek gerekmektedir (Yavuzer, 1997). Bunun dışında göstermiş olduğu davranışın sıklığı, sürekliliği ve aile içerisindeki normlara uygunluğu davranışın uyum problemi olarak adlandırılması için önemlidir (Aydın, 2006). Bu noktalara dikkat edildikten sonra ortaya çıkan davranış uyum ve davranış problemi olarak görmek mümkündür.

Uyum ve davranış problemleri iki ana başlık altında sınıflandırılabilir. Bunlar dışsallaştırma ve içselleştirme problem davranışlarıdır (Calderalla ve Merrell, 1997). Dışsallaştırma davranışları (dışa yönelim problem davranışı), çocuğun dış dünyaya yansıttığı davranışlardır. Bunlar başkalarına fiziksel ve sözel olarak şiddet, kurallara uyumsuzluk ve agresyon yüklü hareketler olarak kendini gösterebilir. İlerleyen zamanlarda davranış bozukluğuna dönüşebilir (Achenbach, 1991). İçselleştirme davranışları (içe yönelim problem davranışları), çocuğun ortama uyum sağlamakta zorlanmasından kaynaklanır. Çocuklarda içe kapanık olmak, oyunlara dahil olmamak ve yeni ortamlarda huzursuz olmak gibi semptomlar ile ortaya çıkar. İçe yönelim

problem davranışı fark edilmez ve gerekli müdahaleler yapılmazsa, depresyon ve kaygı gibi ruhsal bozukluklara dönüşebilir (Özbey, 2012).

İçselleştirme ve dışsallaştırma problem davranışlarının nedenleri alan yazında farklılaşmaktadır (Achenbach, 1966). Dışsallaştırma problem davranışının sebepleri arasında; olumsuz ebeveyn stilleri ve baskıcı tutum vardır. Buna ek olarak çocuğun bakım veren ile güvensiz bir bağ kurmuş olması da problem davranışın ortaya çıkmasını kolaylaştırabilir (Achenbach, 1966). Aile içerisinde baba desteğinin olmaması, annenin yaşça küçük olması ve ailenin sosyoekonomik düzeyinin düşük olması da dışsallaştırma problem davranışının oluşmasının sebepleri arasındadır (Kurt, 2015; Topçu ve Sop, 2016). İçselleştirme problem davranışının ortaya çıkmasında ise baskıcı ve ilgisiz bir ebeveyn stili ve bakım veren ile çocuk arasında kurulmuş güvensiz bir bağ vardır (Seven, 2007). Topçu ve Sop (2016) 4-5 yaş arası 170 çocuk ve anneleri ile yaptığı çalışmada çocukların aile ilişkileri ile davranış probleminin oluşması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Sonuçta, her iki davranış probleminin oluşumunda da aile sisteminin önemli bir rolü vardır.

Söz edilen sosyal uyum problemleri ve uyum becerilerinin kazanılmasına etki eden değişkenlerle ilgili farklı görüşler olmasına karşın, uyum problemlerinde ailenin önemi yadsınamaz. Mevcut çalışmada şu ana kadar bahsedilmiş sosyal uyum ve uyum problemlerinin olası sebepleri ve ailenin etkisi farklı kuramlar çerçevesinde açıklanmıştır.

Mevcut çalışma içerisinde uyumlu sosyal davranış oluşumunu açıklamada önemli yer tutan birkaç kuram vardır. Bunlardan birincisi “Davranışçı Öğrenme Kuramıdır”. Davranışçı kuram öğrenmede en önemli faktörün, uygulanan davranış sonucu edinilen pekiştireç ya da ceza olduğunu savunur (Winn, 1990). Öğrenme, kişinin davranışlarında gözle görünür bir değişim olması ile açıklanır ve uygun davranışlar deneyim sonucu ortaya çıkar (Groppe, 1987). Davranışçı kuram insanın çevre koşullarına uygun davranabileceğini ve davranış değişiminin kolay olduğunu öne sürmüştür (Kuzgun, 1972). Çocuk sunulan uyarıcıya karşı doğru tepkiyi gösterdiğinde bir pekiştireç elde eder ve daha sonra pekiştireç elde etmek için bilinçli tepkiler sunar; bu şekilde davranış oluşumu gerçekleşir (Ülgen, 1997). Çocuk ilk deneyimi ailede yaşar ve zamanla tecrübe kazanarak, genelleme becerisi kazanır (Selçuk, 1996; Ülgen, 1997). Çocuk davranış sonucu pekiştireç aldığı anda, uyumlu sosyal davranış becerilerini edinir. Pekiştireçlerle, çocuklara iş birliği ve uyumlu davranış öğretilmesi mümkündür (Azrin ve Lindsley, 1956). Sonuç olarak, anne ve

babanın, çocuk ile etkileşimi kuvvetli olduğunda ve çocuk karşısında ilgili bir ebeveyn gördüğünde davranışı sonucunda bir pekiştireç elde edebilir, bu da uyumlu sosyal davranışı edinmesini ve kullanmasını sağlar. Anne ve babanın tepkisiz olduğu durumlarda ise çocuk yaptığı davranış sonucunda olumlu ya da olumsuz bir tepki göremez ve doğru davranışı kazanamaz (Goodman vd., 1993). Mevcut çalışmada “Davranışçı Öğrenme Kuramı” depresyonda olan ebeveynlerin çocuklarının uyumlu sosyal davranış gösteremeyeceği hipotezini açıklayan bir kuram olarak sunulmuştur.

Çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesi ile ilgili bir diğer kuram ise “Sosyal Öğrenme Kuramıdır”. Bu kurama göre insanlar yeni davranış şekillerini iki şekilde oluşturur. Bunlardan birincisi deneyim ile öğrenmekken diğeri ise başkalarının davranışlarını izleme yoluyla öğrenmedir. Yapılan davranışın neticesinde alınan ödül ya da ceza ile davranış şekillenir (Bandura, 1969). Sosyal ilişki kurabilmek için çocuklar çevrelerindeki insanların nasıl davrandığını gözlemleyerek ona uygun şekilde davranır. Gözlemledikleri kişi kim ise onu rol model olarak alırlar (Korkmaz, 2003). Okul öncesi dönemde, ev hayatında ve eğitim hayatında çocuğun karşısına çıkan modeller çok önemlidir. Çocuk model olarak gördüğü kişinin hem olumlu hem de olumsuz davranışlarını kopyalar (Aslan, 2008). “Sosyal Öğrenme Kuramı” davranış öğreniminde, gözlemlemenin dışında birçok farklı bilişsel becerinin de kullanıldığını savunur. Model alınan davranış saklanır, belleğe kodlanır ve yeni gözlemler ile değiştirilebilir. Sosyal öğrenme kuramında bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörler bir arada ve etkileşim içerisinde yürütülür (Bandura, 1969). Çocuk gözlem yoluyla öğrendiği davranışı sergiler. Bu davranış olumlu pekiştireç ile sağlamlaştırılabilir. Bu süreç okul ve evde benzer şekilde işler. Bilişsel süreçler de kullanılarak nerede, nasıl davranılması gerektiği kodlanır ve gerekli görüldüğünde kullanılır (Ergün, 2011). Sonuçta çocuğun gördüğünü kodladığı ve uyguladığı söylenebilir. Anne ve babanın, uyumsuz ilişkilerini ve sorun çözme becerilerinin eksikliğini gören çocuğun, öğrendiklerini uygulaması, uyumsuz sosyal davranışlar ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Mevcut çalışmada anne ve babanın evlilik uyumu ile çocuğun uyumlu sosyal davranış arasındaki ilişki “Sosyal Öğrenme Kuramı” ile açıklanabilir.

Sosyal becerileri ile ilişkili olan bir diğer kuram ise “Aile Sistemleri Kuramıdır”. COVID-19 pandemisi döneminde çocuklar okul hayatına ara vermek zorunda kalmış, bu süreçte en çok etkileşimi aileleri ile kurmuşlardır. Aile bireylerinin psikolojik sağlığı, uyumlu sosyal davranışın oluşumu için önemlidir. Aile Sistemi kuramına göre,

aile bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, aile üyelerinin ve tüm ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş kompleks bir yapıdır (Sabatelli ve Bartle, 1995). Aile bir bütün olarak hareket eden bir organizmadır, bu nedenle anne ve babanın sahip olduğu psikopatoloji yalnızca kendilerini etkilemez; çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimini de etkiler. İşlev bozuklukları olan ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını tam olarak anlayamaz ve karşılayamaz (Rutter, 1990; Salonia, 2013; Saptarini vd., 2021). ocuk, anne ve babasının varlığına ihtiyaç duyar. Ebeveynlerden herhangi birinin yokluğu ya da psikopatolojinin varlığı dolayısıyla ortaya çıkardığı olumsuz davranış örüntüleri çocuğu doğrudan olumsuz etkiler. Bunun yanında ebeveynlerden birinin yokluğu diğer ebeveynin baş etme becerilerini ve psikolojik iyi oluşunu etkiler ve aile yaşam döngüsünde bozulmalara yol açar. Ebeveynin, aile sistemi içerisindeki rolü artar ve bu durum çocuğun dolaylı olarak zarar görmesine neden olabilir (Bowen, 1978). Aile yeleri arasındaki etkileşim kendi arasında çalışır ve bu etkileşim dönütlerle (feedback) tanımlanır (Ludlow ve Howard, 1990). Sibernetik bir kavram olan dönüt, aile üyelerinin birbirleri ile olan etkileşimlerini tanımlamak için kullanılır, doğrusal değil döngüseldir ve aile üyelerinin her birini etkiler. Ailedeki bireylerin sağlıklı ve işlevsel olması, sistemin dinamik döngüsünü devam ettirir (Riley, 1990). “Aile Sistemi Kuramı”, uyumlu sosyal davranış ile etkileşim içinde olduğu grlen evlilik uyum ve ebeveynlerin psikolojik sağlığının çocuğa etkisinin açıklanması adına önemlidir çünkü ailede bir bireyin yaşadıkları diğer herkesi etkileyebilmektedir. Ebeveynlerden birinin depresyonda olması yayılma etkisiyle diğer aile üyelerini etkileyebilir ya da benzer şekilde anne ve babanın kendi aralarındaki ilişkinin uyumsuz olması çocukların davranışlarını Őekillendirebilir.

Bahsedilen  kuram, mevcut çalışmadaki değişkenlerin arasındaki etkileşimi açıklamak için önemlidir. Çocuklarda uyumlu sosyal davranışı etkileyen faktörler arasında aile olduğu gibi birçok farklı bireysel faktör de bulunmaktadır.

2.1.2 Çocuklarda Sosyal Becerilerin Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Çocuklarda sosyal ilişkileri etkileyen faktörler iki başlık altında toplanabilir. Bunlar evresel faktörler ve bireysel faktörlerdir. Çevresel faktörler, çocuğun hayatını etkileyen dış faktörlerdir; bunlardan biri aile içindeki sistemlerdir. Çocuğun sosyal

ilişkilerini etkileyen ilk faktör aile ilişkileridir çünkü çocuğun ilk sosyal ilişkileri ailede başlar (Pala, 2020). Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren annesi ile iletişim kurar (Cartledge ve Milburn, 1978). Bu iletişimde çocuk ilgiye ihtiyacı olan ve güçsüz taraftır. Beslenme, uyku ve alt değiştirmesi gibi temel ihtiyaçlarını anneden hareketleri ile talep eder. Bu ihtiyaçların zamanında karşılanmaması durumunda çocuk olduğu yerde güvende olmadığını ve değersiz olduğunu hisseder (Akgün ve Mellier, 2014). Bu güvensizlik duygusu sosyal çevreyi keşfetmek ve ilişki kurmak konusunda daha çekingen davranmasına neden olur. Bu durum, bebeklikten itibaren ailenin sosyal beceriler yönündeki etkisini açıklar niteliktedir.

Aile içinde kurulan etkileşimlerde, çocuğun sosyal becerilerini etkileyen bir faktör anne ve babanın tutumudur. Çocuk için her şeyi düşünen ve aşırı koruyucu ebeveynler, çocuğa dünyanın tek başına yaşanabilecek bir yer olmadığını hissettirirler (Çakmak ve Kaplan, 2015). Bolat (2017) 4-6 yaş arası 122 çocukla yaptığı çalışmada annelik ve babalık tutumlarının sosyal beceriyi etkilediğini belirlemiştir. Sonuçlarda aşırı koruyucu ve otoriter anne baba tutumlarının, sosyal beceriler üzerinde olumsuz etkileri görülürken, anlayışlı ve demokratik anne baba tutumlarının ise olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Bunun dışında çocuğun yeni deneyimler edinmesine izin vermeyen ya da yanlışları sonucunda onu cezalandıran bir anne baba tutumu, sosyal ilişkilerde başarıyı engelleyebilir (Çimen, 2000). Anne babanın çocuğa güvenli bir ortam sağlayabilmeleri ve anne babalık tutumları, kendi psikolojik iyi oluşları ile ilişkilidir (Hickey vd., 2019).

Çocuğun sosyal becerilerine etki eden bir diğer faktör de anne ve babanın psikolojik iyi oluşudur. Çocuğun karşısında umursamaz ve yeterince ilgi göstermeyen bir ebeveynin olması çocuğun uyumsuz davranarak ilgi görmeye çalışmasına neden olabilir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bunun dışında ebeveynlerin tutarsız tutumları, çocuğun çekingen olmasına ve dış dünyaya karşı korku beslemesine neden olur; sosyal ilişki kurmasını zorlaştırır ve çocuk yeni ortamlara uyum sağlamada zorlanır (Gürşimşek, Girgin, Harmanlı ve Ekinci, 2006). Ruhsal sağlığı yerinde olan ebeveynler çocuklarına daha iyi model olabilirler ve sosyal gelişimini desteklerler (Bandura, 1963). Panula ve diğerlerinin (2020) yaptığı çalışmada, hamilelik döneminde annelerdeki psikolojik iyi oluşun çocuklarda 3 yaşında sosyal becerilerini yordamada anlamlı olduğu görülmüştür. Alan yazında anne ve babaların özellikle anksiyete ve depresyonun çocuklara etkileri üzerine birçok çalışma vardır (Örn; Barnett, Schaafsma, Guzman ve Parker, 1991; Goodman vd., 1993; Levendosky, Okun

ve Parker, 1995). Annelerdeki anksiyete düzeyinin çocuklar üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada; anksiyeteye sahip annelerin 12 aylık bir destek programı ile anksiyete düzeylerinin azaldığı ve bunun sonucunda da çocuklardaki sosyal becerilerin arttığı gözlemlenmiştir (Barnett vd., 1991). Annelerdeki depresyon düzeylerinin çocuklardaki sosyal becerilere etkilerini araştıran bir başka çalışmada Goodman ve diğerleri (1993), 5-10 yaş arası çocuğu olan 96 anne ile görüşmüştür. Çalışma sonucunda, hayatında en az bir kez depresif bir dönem geçirmiş annelerin, eşlerinin bir psikopatoloji göstermesinin olası olduğu ve her iki ebeveynin de psikolojik sağlığı yeterince iyi olmadığında, çocuğun sosyal becerilerinde anlamlı bir eksiklik olduğu görülmüştür. Dolayısıyla da mevcut çalışmada annelere ek olarak babaların depresyon puanları da araştırılmış ve analizlere katılmıştır. COVID-19 döneminde çocuklardaki uyumlu sosyal davranışları değerlendirirken, ebeveynlerdeki psikolojik iyi oluşu incelemek önemlidir. Anne ve babanın çocuğa karşı en az duyarlılık gösterebildiği dönemin depresyondaiken olması ve birçok farklı çalışmanın konusunu oluşturması; ebeveyn depresyonunun, araştırmaya bir değişken olarak eklenmesine neden olmuştur (Aktar ve Bögels, 2017).

Çocuklarda uyumlu sosyal becerileri etkileyen bir diğer çevresel faktör de ev içerisinde olumlu ilişkiler gözlemlenmesidir. Sosyal becerileri görerek ve deneyimleyerek öğrenen çocuk, anne ve babasının birbirleri arasındaki ilişkisinden belirli yönleri kopyalar (Bandura, 1963). Anne ve babanın hem kendileri arasında hem de çevrelerindeki insanlara karşı empati kurmaları ve birbirlerini önemseyerek problem çözme becerilerini kullanmaları çocuğun uyumlu sosyal davranış becerileri edinmesinde katkı sağlar (Ünal, 2007). Bunun aksine anne baba arasında yaşanan anlaşmazlıklar, ailede huzur ve mutluluk ortamının eksik olması ve ailenin çocuk ile yeterince ilgilenmemesi sosyal davranışı azaltır ve çeşitli davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir (Sezer, 2006). Evlilik içerisinde uyumsuzluk yaşayan ailelerin çocuklarında davranış problemleri, evlilik uyumsuzluğu yaşamayan ailelere göre daha fazladır (Emery, 1982). Neppl ve diğerlerinin (2019) 5 yaş çocuğu olan 209 anne ile yaptığı boylamsal bir çalışmada, çocukların 2-5 yaş dönemi takip edilmiştir. Anne ve baba arasında olumlu davranış örüntüleri olduğunda çocuğun sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Evlilik uyumunun çocuklardaki sosyal davranış ile ilişkisi alan yazındaki çalışmalara konu olduğundan; evlilik uyumu değişkeni mevcut çalışmaya dahil edilen bir başka değişken olmuştur. Buna ek olarak anne ve babalarda depresyona neden olan önemli bir faktörün evlilik uyumsuzluğu

olduğu bulunmuştur (Birtchnell, 1988; Goodman vd., 1993). Bu nedenle, mevcut çalışma içerisinde evlilik uyumu ve ebeveyn depresyonu arasında bir ilişki olup olmadığı da araştırılacaktır.

Çocuğun sosyal davranışını etkileyen çevresel faktörlerden sonuncusu ebeveynlerin eğitim düzeyidir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarda gözlemlenen sosyal davranışlar artış gösterir (Sparrow, Balla ve Cichetti, 1984). 4-6 yaş arası 60 çocuğun katıldığı başka bir çalışmada annelerin eğitim düzeyi arttıkça gösterdikleri iş birlikçi tutumun arttığını ve saldırgan davranışlarının azaldığı görülmüştür (Eke, 2018). Gjelaj ve Shala (2004) 500 birincisi sınıf öğrencisi ile yaptığı çalışmada anne ve babanın eğitim düzeyini ile çocukların sosyo-duygusal olarak okula hazır oluş ilişkisini gözlemiştir. Çalışma içerisinde eğitim seviyesi yüksek olan anne babaların çocuklarının sosyo-duygusal olarak okula, eğitim seviyesi düşük olan ailelere göre daha hazır olduğu bulmuştur.

Çocuklarda uyumlu sosyal davranışı etkileyen çevresel faktörler dışında bireysel faktörler de vardır. Önemli bir bireysel faktör çocuğun cinsiyetidir. Alan yazında çocukların cinsiyeti ve ortaya çıkan problem davranış ile ilgili yapılan birçok çalışma vardır (Örn; Gonzálvez vd., 2019; Margetts, 2005; Taylor vd., 2002). Gonzálvez ve diğerleri (2019) yaptıkları çalışmada 8-12 yaş arası çocuklarda; kızların uyumlu sosyal davranış puanlarının erkeklere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulmuştur. Alan yazındaki diğer araştırmalarda; kızlar yüksek akademik beceri ve sosyallik gösterirken; erkekler daha fazla uyumsuz sosyal davranış ve davranış problemleri göstermektedir (Margetts, 2005; Taylor vd., 2002;). Genel anlamda kızlarda pozitif davranışlar erkeklere göre daha fazla görülür. Walker (2005), 3-5 yaş arası 111 çocukla yaptığı bir çalışmada sosyal davranış puanlarının kızlarda erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada Öğretir (2017), çocukların cinsiyetinin sosyal becerilerine etkisini araştırmıştır. 5-6 yaş arası toplam 300 çocuğun katıldığı çalışmada cinsiyet değişkeninin sosyal becerilerde anlamlı bir farklılık yarattığı ve bu farklılığın kızların lehine olduğu görülmüştür. Cinsiyetler arasında oluşan bu farklılaşmanın sebebinin, kızlardan sosyal normlara göre beklenen davranışların erkeklere göre farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Abdi, 2010). Kızlardan, duygularını daha fazla kontrol etmeleri ve problem çözme becerilerinin daha yüksek olması beklenir ve öğretilir; erkeklerin ise uygunsuz problem çözme şekilleri daha fazla kabul edilir (Deaux, 1998). Sosyal beceriler üzerine çalışılırken cinsiyet değişkeninin önemi unutulmamalıdır. Bu nedenle mevcut

çalışmada cinsiyet değişkeninin uyumlu sosyal davranış ile ilişkisi kontrol edilmiştir. Özellikle pandemi döneminde ve benzeri olağan dışı koşullar içerisinde cinsiyetler arasında bir farklılık olup olmadığına bakmak önem kazanmaktadır.

Çocuklarda sosyal ilişkileri etkileyen bir diğer bireysel faktör çocuğun yaşıdır. Gelişimin bir bütün olarak ilerlediği düşünüldüğünde, çocuklarda sosyal ilişkilerin, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişiminde yaşla aynı oranda arttığı görülmüştür. Çocuk her yıl daha fazla sosyal ilişkiye girer ve yaşı büyüdükçe sosyal çevresi genişler (Cüceloğlu, 2014). Yaş almasıyla beraber girdiği sosyal ortamlar ve bu ortamda çocuktan beklenen beceriler de farklılık gösterir. Alan yazında çalışmalarda sosyal beceriler ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir (Örn; Franco vd., 2017; Santrock, 2015;). Çocuk, yaşının ilerlemesi ile kendini daha fazla kontrol edebilir hale gelir ve sosyal davranışı artış gösterir (Santrock, 2015). Philippot ve Feldman (1990) yaptıkları çalışmada sosyal becerileri, duygu ifadesini anlamak ve ifade etmek olarak ölçmüştür. 3-5 yaş arası 38 çocuğun katıldığı bu çalışmada çocukların yaşları büyüdükçe sosyal becerilerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Franco ve diğerlerinin (2017) 6-11 yaş arasında 406 çocukla yaptığı çalışmada, duygu farkındalığının yaş arttıkça geliştiği görülmüştür ancak alan yazındaki farklı çalışmaların aksine yaş ile sosyal beceriler arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu ilişkinin var olmama nedenini de sosyal becerilerin ölçülme şekli olduğunu savunmuştur. Alan yazında çocuklarda sosyal davranış ve yaş arasındaki ilişkiyi araştıran birçok çalışma vardır ancak mevcut çalışmada çocukların yaşlarının uyumlu sosyal davranışa etkisi kontrol edilmiştir. Mevcut çalışma içerisinde COVID-19 döneminde çocukların sosyal uyum becerileri kontrol edildiğinden, alan yazına bu anlamda yeni bir bakış açısı katmak amaçlanmıştır. Bu şekilde COVID-19 pandemisi döneminde uyumlu sosyal davranış göstermede zorlanan yaş grubuna özel olarak, okullarda eğitim programları planlanabilir ve gereken önlemler alınabilir.

Sonuç olarak çocuklarda sosyal davranışın gelişmesini etkileyen birçok farklı faktörün olduğu görülmüştür. Çevresel faktör olarak görülen, ebeveynlerin psikolojik iyi oluş (Aktar ve Bögels, 2017; Dereli ve Dereli, 2017; Panula vd., 2020) ve evlilik uyumunun (Fine vd., 1994; Jouriles vd., 1991) çocuklardaki sosyal davranışı etkisini inceleyen birçok çalışma vardır. Ancak COVID-19 dönemi boyunca bu değişkenlerin etkilerini araştıran ve çocukları Aile Sistemi Kuramının yayılma etkisi nedeniyle etkileyen değişkenler arasında olan ebeveyn psikoloji iyi oluşu ve evlilik uyumunu aynı model içerisinde araştıran çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle mevcut

çalışmada öncelikle anne ve babanın depresyonu, ardından anne ve babanın evlilik uyumu incelenecek ve bu değişkenlerin çocuklarda sosyal beceriler ile ilişkisi aktarılacaktır.

2.2 Depresyon

Depresyon insanlarda yaşama yönelik istek ve heyecanın azaldığı, umutsuz ve mutsuz ruh halinin hâkim olduğu ve gündelik işlevlerin yerine getirilmesinin zorlaştığı bir dönemi tanımlar. Major depresif vakalarda geleceğe dair umutsuzluk, geçmişe dair suçluluk duygusu kendini büyük oranda gösterir ve bu ruh halinden uzaklaşmadığından çıkış yolu olarak intihar düşünölmeye başlar (APA, 2013).

Hamilton (1982)'a göre depresyon kendini bilişsel düzeyde, duygulanımda ve fizyolojik işlevlerde farklılık ile gösterir. Bilişsel düzeyde kişi olaylara daha olumsuz bir bakış açısı ile bakmaya başlar. Yaşananları depresif ruh hali ile yorumlar ve olayların olumsuz taraflarını görür. Duygulanımda kişi olumsuz duyguları hissetmeye başlar. Duygular öncelikli olarak, kaygı, mutsuzluk ve suçluluk olarak sıralanabilir. Beck (1961) depresyon belirtilerini duygusal, bilişsel ve fizyolojik tepkiler olarak üç ana başlıkta ele almıştır. Duygusal tepkiler göz önüne alındığında, depresyonda olan bireyler duygu değişimleri yaşayabilirler. Depresyonun artması ile duygu değişimi de sıklaşır. Depresyonun bir başka belirtisi kişinin kendine olan güveni ve öz saygısının azalmasıdır (Kumar vd., 2012). Kişi depresyondaiken daha önceden keyif aldığı aktivitelerden keyif alamamaya başlar. Aktivitelere olan ilgisi azalır ve bu aktiviteleri yapmak yerine, uyumayı ya da tek başına kalmayı tercih eder. Depresyonun bir başka belirtisi keyifsizlik ve mutsuzluktur; kişi çevresindekiler ile mutlu zaman geçirmez ve çoğunlukla olumsuz yönleri gördüğü için geçirdiği zamandan keyif alamaz (Aslan vd., 2012).

Bilişsel belirtilere bakıldığında, depresyona sahip bireyler kendi yetenek ve becerilerini düşük görme eğilimindedirler; daha önceden başarabildikleri aktiviteler için yeterli olmadıklarını düşünürler ve o aktiviteye başlamak ile ilgili motivasyonları düşebilir (Goodwin vd., 2006). Bu yapılması gereken bir iş olabilirken, dahil olunacak bir sosyal aktivite de olabilir. Bunun dışında kişi geleceğe yönelik umutsuz bilişlere sahip olur. Psikolojik, sosyal, finansal ve toplumsal konularda sorunların sürekli olduğunu ve değiştirmenin mümkün olmadığını düşünürler. Kişiler yaşanan belli durumlardan kendisini sorumlu tutar ve suçluluk duygusu yaşarlar (Küey, 1998).

Kendileri ve çevreleri ile ilgili sahip olduğu çarpıtılmış inançlar, kişileri çıkmaza götürür ve son çare olarak intiharı düşünceleri ortaya çıkabilir. Hayattan herhangi bir beklentisi kalmayan, değişime karşı motivasyonu ve enerjisi olmayan depresyon hastaları, yaşamdan tamamen kopmayı düşünürler (Güvercin, 2006).

Depresyonun fizyolojik belirtilerinden biri yemek yeme düzenindeki değişimlerdir. Kişinin yemek yeme isteğinde artma ya da azalma yönünde belirtiler ortaya çıkar (APA, 2013). İştahsızlığa ek olarak depresyonda uykusuzluk da görülebilir (Katon, 2003). Kişinin uyku düzeni bozular. Depresyon hastalarında normale göre fazla ya da az uyuma görülebilir. Depresyonun fizyolojik tepkilerden bir diğeri ise cinsel istekte azalmadır. Son olarak depresyondaki kişiler daha çabuk yorulur ve enerjisiz hissederler (Beck, 1961). Bu enerjisizlik çoğu zaman değişim yaratabilmeye yönelik bir motivasyon eksikliği olarak da kendini gösterebilir.

2.2.1 Ebeveyn Depresyonu ve Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Alan yazında ebeveyn depresyonunu etkileyen birçok farklı etkenin olduğu görülmüştür. Bunlar cinsiyet (Kessler vd., 2015; McGrath vd., 1990;), gelir düzeyi (Erdem vd., 2010), yaş (Wang vd., 2011); eğitim düzeyi (Judge, 1998; Wang vd., 2011) ve evlilik içerisinde çatışmanın varlığıdır (Nath vd., 2016). Mevcut çalışma içerisinde ebeveyn depresyonunu etkileyen sosyodemografik ve diğer değişkenler, anne ve baba puanları bireysel olarak toplandığı için ayrı ayrı incelenecektir.

Depresyonun cinsiyete göre görölme sıklığını araştıran birçok çalışma vardır (Örn; Kessler vd., 2015; Klerman ve Weissman, 1977; McGrath vd., 1990;). Kadınlardaki depresyon erkeklere göre yaklaşık iki kat daha fazladır (Kessler vd.,2015). Depresyonun kadınlarda daha fazla görölmesinin sosyoekonomik, biyolojik ve duygusal değişkenlerle ilişkisi vardır. Evli kadınlara göre depresyona daha eğilimlidirler. Buna ek olarak çocuk sayısının fazlalaşması depresyon düzeyini arttırabilir (McGrath vd., 1990). Annelik ve babalığın farklı rolleri ve bu rollerin depresyona farklı etkileri vardır.

Alan yazında annelerde görölen depresyonun çocuklar üzerine etkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır (Örn; Beardslee vd., 1983; Cummings ve Davies, 1994) Annelik ile kişinin hayatında psikolojik, sosyal ve hormonal değişikler görölür. Doğumun hemen sonrasında birçok farklı duygu ortaya çıkar. Bu duygular her zaman olumlu duygular olmayabilir. Annenin çevresel ve genetik yatkınlığına bağlı olarak

kaygı ya da depresyon gibi psikopatolojiler ortaya çıkarması da mümkündür (Beardslee vd., 1983). Annelerdeki depresyonun çocuk gelişimini, anne-çocuk ilişkisinin bozulması ve evlilik uyumunun azalması yoluyla etkileyebilir (Cummings ve Davies, 1994). Annelerdeki depresyonun aile ilişkilerine etkileri toplum sağlığı için önemlidir. Bunun sebebi annenin depresyonundan birçok çocuğun ve eşin olumsuz etkilenebilme olasılığıdır. Aile Sistemleri Kuramında da bahsedildiği gibi ailedeki bir bireyin yaşadıkları bütün aileyi olumsuz etkileyebilir (Klein ve White, 1995). Martins ve Gaffan (2020), bebeklik ya da küçük yaş grubunda çocukları olan annelerinin daha fazla depresyona girdiğini bulmuştur. Depresyona girmiş olan anne, dünyaya daha olumsuz bir açıdan bakar ve çocuk ile etkileşimi sonrasında çocuğun da dünya algısını değiştirir. Çocuk ile etkileşime geçtiği yönlerle çocuk gelişimini olumsuz etkiler. Anne çocuğa karşı duyarsızlaşır ve çocuk anneden geri bildirim alamaz. Çocuğun regülasyon becerileri gelişemez ve dolayısıyla duygu kontrolünün de içinde olduğu sosyal becerileri oluşturmakta zorlanır (Cohn ve Tronick, 1989).

Annenin depresyona girmesi için olası risk faktörleri arasında maddi sorunlar, sosyal desteğin yeterli olmaması, planlanmamış gebelik ve olumsuz hayat olayları vardır. (Erdem vd., 2010) Wang ve diğerleri (2011) 0-3 yaş arası çocuğu olan anneler ile yaptıkları boylamsal çalışmada, genç anne olmanın, ekonomik olarak zorluk yaşamamanın ve düşük sosyal desteğe sahip olmanın annelerde depresyon ortaya çıkma ihtimalini arttırdığını belirlemiştir. Gelir düzeyinin yeterli olmaması, ebeveynlik becerilerinde düşüş, aile birliğinde azalma ve aile içinde düşük empati ile eşleştirilmiştir. Öte yandan gelir seviyesinin yüksek oluşu aileye zorluklarla baş edebilmek için daha fazla olanak sağlar. Eğitim düzeyi ve çalışma durumu da annelerin depresyonu ile ilişkilidir. Ali ve Avison (1997) yaptıkları araştırmada, çalışmayan annelerin çalışan annelere göre depresyon semptomları göstermeye daha yatkın olduğunu belirlemiştir. Çalışan annelerin, ekonomik bağımsızlık, yüksek özgüven ve sosyal desteğe sahip olmaları depresyon yaşama ihtimallerini düşürmektedir. Son olarak alan yazında eğitim düzeyi yüksek olan annelerin, eğitim düzeyi düşük olan annelere göre daha az depresyon yaşadıkları görülmüştür (Judge, 1998; Wang vd., 2011). Eğitim seviyesi yüksek olan annelerin iş bulabilme imkanları ve çocuk gelişimine yönelik bilgileri daha fazladır. Sonuç olarak genç yaşta anne olmamak, gelir düzeyinin ve eğitim seviyesinin yüksek olması ve çalışmak annelerin depresyon yaşamaması için koruyucu faktörlerdir. Mevcut çalışmada da sonuçlar, bu değişkenler özelinde incelenecektir.

Alan yazında anne depresyonu kadar araştırılmamış olmasına rağmen çocukların gelişimini etkileyen bir diğer değişken ise babaların depresyonudur. Babalardaki depresyonun da çocuklardaki psikopatolojiye etkisi olduğu alan yazındaki bazı çalışmalarda görülmüştür (Örn; Karabekiroğlu vd., 2008; Phares, 1996; Tarsuslu vd. 2020). Süregelen sosyal normlardan dolayı, baba eve maddi geliri sağlayan role bürünmüştür. Çoğu baba çocukların gelişimi üzerinden bir sorumlulukları olmadığını düşünür ve çocuk bakımında sorumluluk almaz (Lamb, 2004). Ancak son dönemlerde değişen ekonomik yapılanmadan dolayı, annenin de iş hayatına katılmasıyla beraber babaların çocuk gelişimindeki rolü artmıştır (Kuzucu, 2011). Baba hem annenin destekçisi hem de çocuğun anneden ayrılıp dış dünya ile tanışabilmesi için önemli bir figür olmuştur (Carillo vd., 2016; Lamb, 2004). Çocuğun dış dünya ile etkileşimi, cinsel kimlik oluşumu, zihinsel ve kişilik gelişiminde babaların rolü önemlidir (Özkardeş, 2010).

Babaların depresyona düzeylerinin artış göstermesi için olası risk faktörleri arasında, işsizlik, düşük gelir düzeyi, annelerin depresyonda olması ve evlilik içerisinde çatışmanın varlığı bulunmaktadır (Nath vd., 2016). Annelerin depresyonda olması ile babaların depresyonda olmasının birbiri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Babalar karşılarında sağlıklı bir anne görmediklerinde, çocuk bakımı ve hayat düzenini sürdürmekte zorlanırlar ve depresyona girme olasılıkları artar. Rosenthal ve diğerlerinin (2013) 5-17 yaş arası çocuğu olan 7.247 baba ile yaptıkları çalışma sonucuna göre eğitim ve gelir düzeyi düşük olan babaların depresyon yaşama ihtimallerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Babaların depresyona girmesi için olası risk faktörlerden bir tanesi de çocuğun cinsiyeti ve mizacıdır. Çalışmalar, erkek ve zor mizaca sahip çocukların depresyon yönünde risk faktörü oluşturduğunu göstermiştir (Lamb vd., 2010; Nath vd., 2016). Kız çocukları ve babalardaki depresyon arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bunun sebebinin, babaların erkek çocukları ile daha fazla oyun oynayabilmesi ve dolayısıyla erkek çocuğun davranışlarından daha fazla etkilenebilmeleri olduğu düşünülmektedir (Lamb vd., 2010).

Her iki ebeveyn de depresyon yaşayabilir. Anne ve baba için depresyonun risk faktörleri ve koruyucu faktörleri benzerlik göstermekle birlikte, çocuk gelişimine etkileri zaman zaman farklılaşmaktadır. Depresyonun çocuklar üzerindeki etkilerini araştırmak, gerekli önlemleri almak için önemlidir. Çocuğun hayatında babanın rolü,

annenin rolü kadar önemlidir. Bu nedenle mevcut çalışmada alan yazında az rastlanan şekilde hem annelerden hem de babalardan veri toplamıştır.

2.2.2 Ebeveyn Depresyonu ve Çocuklarda Sosyal Beceri

Anne ve babaların depresyonunun çocuğu etkilemesi; çocuğun yaşına göre değişiklik göstermektedir (Rutter, 1990). Ebeveyn depresyonunun etkilerinin çocukların yaşlarına göre değişimi, bütünlük sağlayabilmek amacıyla sırasıyla sunulmuştur.

Annelik ve babalık gebelik döneminde başlar. Alan yazında hamilelik durumunda babanın yaşadığı depresyon üzerine az sayıda çalışma varken annelerde hamilelikte depresyon konusu üzerine birçok araştırma vardır (Örn; Cohn vd., 1990; Çalık ve Aktaş, 2011). Bu farklılığın sebebi, annelerin çocuk bakımında babalardan daha aktif rol alması olduğu düşünülebilir. Anne ve baba, gebelik dönemi ile hayatlarında önemli bir değişime ilk adımlarını atarlar (Vırit vd., 2008). Gebelik döneminde annenin depresyonda olması vücutta hormonal olarak belirli değişikliklere neden olur; bu da bebeğin anne karnındaki gelişimini riske sokabilir; buna ek olarak annenin depresyonu sebebiyle bebeğin sağlığı ile daha az ilgilenmesi ortaya çıkabilecek sonuçlar arasındadır (Cohn vd., 1990). Annenin depresyonu bebekte genetik yatkınlık yaratır ve bebeğin erken çocukluk döneminde duygusal ya da davranışsal problemler yaşayabilme ihtimalini artırır (Nicholsan vd., 1998). Hamilelik döneminde babalar da depresyon yaşayabilirler (Duru, 2014). Babanın hamilelik döneminde depresyona girebilmesi için risk faktörleri vardır. Bunlar; annenin depresyonda olması, babalığa hazır olmaması, yetersizlik duygusu, ekonomik sıkıntılar ve depresyon geçmişi olarak sıralanabilir (Weitzman vd., 2011). Bu dönemde babanın yokluğu, çocuğun gelişimini annenin psikolojisi aracılığıyla olumsuz etkileyebilir (Bilgen, 2020). Hamilelik döneminde yaşanan depresyon alan yazında önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde yaşanan psikopatolojilerin çocuklara etkisi diğer yaş gruplarına göre daha minördür ancak hamilelik ve bebeklik döneminde annedeki depresyon tedavi edilmezse çocuklara olumsuz etkileri görülür (McMahon vd., 2005).

Doğum sonrası dönemde annenin depresyonu kendini postpartum depresyon olarak gösterir. Bir bebeğin dünyaya gelmesi birçok duyguyu yaşatabilir. Bunlar olumlu duygular olabilirken; kaygı, korku ve tükenmişlik gibi olumsuz duygular da

olabilir (Kara vd., 2001) Postpartum depresyon, semptomları bebeğin doğumundan sonraki ilk iki haftalık süreçte oraya çıkmaya başlar. Anne genelde depresif bir ruh halinde olur ve duygu değişimleri yaşar. Bebek ile bağ kurmakta zorlanır. Bebeğin ihtiyaçlarına karşılık vermek istemez, iyi bir anne olamayacağından dolayı kaygı duyar ve aileden uzaklaşır (Murray ve Cooper, 1997). Doğum sonrasında depresif bir annesi olan çocuk birçok farklı açıdan bu ilişkiden zarar görebilir çünkü bebek ilk anlarından itibaren kişiler arası ilişkilerden etkilenir (Cooper ve Murray, 1998). Dietz ve diğerlerinin (2005) 26 aylık bebeği olan 110 anne ile yaptığı çalışmada, annesinde depresyon geçmişi olan ya da halen anneleri depresyonda olan bebeklerin sosyal becerilerinin, annesi depresyon yaşamamış bebeklere göre daha zayıf olduğu görülmüştür. Annesi depresyonda olan bebeklerin ihtiyaçları tamamen karşılanamaz ve bebek dünyanın güvensiz ve tehlikeli bir yer olduğunu hisseder; bu nedenle sosyal beceriler kurma konusunda güvensizdir (Matas vd., 1978).

Postpartum döneminde çocuğun dünyaya karşı güvensizlik hissetmesinin bir nedeni de kendisi için oluşturmaya başladığı içsel çalışan modeldir. Bowlby (1979), bebeğin bakım vereni ile kurduğu ilk ilişkinin içsel çalışan modelini oluşturduğunu savunmuştur. İçsel çalışan model, bebeğin dünyayı, kendini ve başkalarını algılayış şeklini etkileyen zihinsel bir temsildir (Bretherton, 2000). Bebek, ihtiyaçları zamanında karşılandığında ve karşısında kendisine olumlu duygular ile yaklaşan bir bakım veren olduğunda dünyaya pozitif bir şekilde yaklaşır. Başkaları için değerli ve dünya içerisinde güvende olduğunu hisseder (Morsümbül ve Çok, 2011). Bu da öz güvenini ve empati yeteneğini artırır. Öte yandan ihtiyaçları zamanında karşılanmadığında ve bir tutarsızlık olduğunda dünyaya dair görüşü farklılaşır. Çocuk kendi benliğinden ve değerliliğinden şüphe duyar. Dünyaya daha şüpheli ve korkak yaklaşır (Bowlby, 1979). Annesi depresyonda olan çocukların annelerinden gördükleri tutum genelde tutarsızdır. Anne, bazen ihtiyaçlara karşılık verebilirken bazen kendinde bu gücü bulamaz. Sonucunda da çocuk dünya ile ilgili algısını güvensiz bir yöne çeker (Brumariu ve Kerns, 2011). Bütün bu bulgular bebeğin gelecekteki davranışlarını şekillendirir.

Çalışmalarda babalarda doğum sonrası depresyon annelerin doğum sonrası depresyonu kadar yer bulmamıştır. Ancak cinsiyet normları değişim göstermeye başladığından beri çocuk sahibi olmak babalar için de yeni bir dönemin başı olarak görülmeye başlanmıştır (Goodman, 2004). Bu dönemde babanın yeni şartlara uyum sağlamaya çalışırken yaşadığı bir depresyon, anneyi ve çocuğu olumsuz

etkileyebilmektedir. Baba daha ilgisiz olur ve annenin üzerindeki yük artar. Aile sistemi teorisine göre ailedeki bir bireyin yaşadığı depresyon doğrudan ya da dolaylı olarak bütün aile bireylerini etkiler (Klein ve White, 1995). Babanın yaşadığı depresyon yalnızca çocukla arasındaki bağı kurulamamasına neden olmaz, aynı zamanda çocuk üzerinden anne ile kurulan ilişki de zarar görür. Babanın yaşadığı doğum sonrası depresyon, anne ile ilişkilerinde strese ve evlilik uyumunun azalmasına neden olabilir (Bradley ve Slade, 2011). Babası doğum sonrası depresyon yaşayan çocuklarda erken dönem duygusal ve davranışsal semptomlar çıkma ihtimali yüksektir. Bebeklik döneminde anne ve babanın depresyonu bebeğin bağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir ve bunun sonucunda çocuk dünyayı güvensiz bir yer olarak görmektedir (Bowlby, 1979). Bu nedenle alan yazında, bebeklik dönemi için araştırılmaya katılan değişken daha çok bağlanma olmuştur.

Çocuk ebeveyn depresyonundan bebeklik ve erken çocukluk döneminde fazlaca etkilenir; bunun sebebi çocukların en çok dıştan desteğe ihtiyacı olduğu dönemin bu döneme denk gelmesidir (Lovejoy vd., 2000; Shaw ve Bell, 1993). Bebeklik döneminde ebeveyn depresyonundan etkilenme bağlanmada yaşanan sorunlar olarak görülür, yaş ilerledikçe ebeveyn depresyonundan etkilenme şekli farklılaşır (Bowlby, 1979).

Erken çocukluk ve okul döneminde ise çocukların ebeveynlerindeki depresyondan etkilenmesi, anne ve babanın ebeveynlik tutumlarına göre değişim gösterir (Taraban vd., 2019). Erken çocukluk döneminde çocuk farklı sosyal ilişkiler kurmaya başlar. Mevcut araştırmanın örneklem yaş gurubunu oluşturan 2-6 yaşa döneminde geldiğinde, ebeveyn depresyonunun çocuklardaki gelişime etkisi birçok farklı çalışmada araştırılmıştır (Örn; Saptarini vd., 2021; Weisman vd., 1987). Annelerdeki depresyonun, bu yaş gurubunda çocuğa etkileri farklı birçok çalışmanın konusu olmuştur (Örn; Downey ve Coyne, 1990; Marchad ve Hott, 1998; Richters ve Pellegrini, 1989). Endonezya’da yapılan ve 3-5 yaş arası çocuğu olan 6.433 annenin ve çocuğun katıldığı çalışmada, ebeveynleri depresyonda olan çocukların sağlıklı çocuk gelişiminden uzakta olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda; depresyonda olan annelerin oyun oynayıp etkileşime giremediğini ve bu nedenle çocuğun başkaları ile etkileşim kurmayı öğrenemeyip, sorun yaşadığı belirlenmiştir (Saptarini vd., 2021). Koblinsky ve diğerlerinin (2006) 4-6 yaş arası çocuğu olan 184 anne ile yaptığı çalışmada; olumlu anne tutumunun, çocuklarda davranış problemlerini azalttığı ve sosyal becerileri arttırdığı görülmüştür ve annenin olumlu bir tutum

sergileyebilmesinde psikolojik iyi oluşun varlığının öneminden bahsedilmiştir. Erken çocukluk dönemini ifade eden 3-5 yaş arasında annenin ilgili, şefkatli ve destekleyici tutumu çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesine katkı sağlar (Jackson ve Warren., 2000).

Babalarda okul öncesi dönemde depresyonun çocuğa etkilerini araştıran çalışmalar daha kısıtlıdır (Örn; Billings ve Moos, 1983; Downey ve Coyne; 1990; Marchand ve Hock; 1988;). Bunun sebebi bazı çalışmalarda babaları depresyonda olan çocukların anneleri depresyonda olan çocuklar kadar fazla etkilenmemesi olmuştur (Keller vd., 1986). Ancak alan yazında bu sonuçlarla paralellik göstermeyen çalışmalar da vardır (Örn; Fanti vd., 2011; Feldman vd., 2020; Psychogiou vd., 2017;). Fanti ve diğerleri (2011) okul öncesi dönemde babası depresyonda olan çocukların, ilerleyen yaşlarında davranış problemleri gösterdiğini bulmuştur. Bu davranış problemi içselleştirme ya da dışsallaştırma davranışı olarak kendisini gösterebilmektedir. Psychogiou ve diğerleri (2017) yaptıkları bir boylamsal çalışmada, 4 yaş çocuğu olan anne ve babaların depresyon düzeylerinin çocukların psikososyal gelişimine etkisini incelemiştir. Bulgularda anne ve babanın depresyonda olduğu durumda, çocuğun babanın depresyonundan daha fazla etkilendiğini ve bunun sonucunda çocuğun duygusal problemler ortaya çıkardığını belirlemiştir. Sonuç olarak babalardaki depresyonun çocuğa etkilerinin olduğu araştırmalarda görülmüştür. Özellikle COVID-19 dönemi ile, anne ve babalar evden çıkma kısıtlamaları yaşadıkları için çocuklara bakım verme görevini paylaşmışlardır (Lucassen vd., 2021). Bu nedenle, mevcut dönem içerisinde çocuğun baba depresyonundan anne depresyonu kadar etkilenebileceği düşünülmüş ve mevcut çalışmada anne ve babaların depresyon düzeyleri eş zamanlı olarak incelenmiştir. Hem anne hem de baba depresyon düzeylerini ölçüyor olmak bu çalışmanın özgünlüğü olarak görülebilir.

Erken çocukluk dönemi ile çocuk artık ev hayatı dışında ilişkiler kurmaya ve bu ilişkiler sayesinde sosyalleşmeye başlar. Dış dünyadaki sorunlar ile baş edebilmesi ya da ilişki kurup sürdürebilmesi için uyumlu sosyal davranış sergilemesi ve problem çözme becerilerine sahip olması gerekir (Dion ve Berscheid, 1974). Çocuk o zamana kadar ailede öğrendiği sosyal becerileri okul hayatında kullanmaya başlar. Depresyonda olan ebeveynler çocuklara daha az ilgi ve uyumluluk gösterirler. Bu durum çocukların muhalif davranmalarına neden olur ve yaşına uygun olan sosyal becerileri gösteremezler (Lovejoy vd., 2020). New York'ta çocuğu okul öncesi eğitime devam eden 400 anne ile yapılan çalışmada, depresyonda olan annelerin çocuklarına

daha az kitap okudukları ve tutarlı disiplin uygulamakta zorlandıkları görülmüştür. Bu veriler anne ve babanın depresyonda olması ile ilgisiz davranmaları arasında ilişki kurulmasını sağlar. Bunun dışında depresyonda olan ebeveynin, sert ve tepkisiz tavırları çocuklarda düşük sosyal beceri ve duygu düzenleme becerisi ile ilişkilidir. Ebeveyn çocuğa sosyal beceri ve duygu düzenleme becerisini öğretmez ve çocuk sosyal ortamlara uyum gösteremez (Belsky ve Fearon, 2002). Aynı zamanda depresyonda olan ebeveyn problem çözme ve duygu kontrolü konusunda çocuklarına pozitif yönde bir rol model olamayabilir (Weisman vd., 1987) Depresyonda olan ebeveynler kendi ruh halleri ile mücadele etmeye çalışırken çocuklarına sınır koyma ya da konulan sınırları sürdürme konusunda zorluk yaşarlar, bu da çocukların sosyal hayatları içerisinde daha uyumsuz ve sosyal beceriler bakımından daha yetersiz olmalarına neden olur (Forehand vd., 1986). Çocuklar yaşlarına uygun otonomi gösteremez, kurallara daha az uyum sağlar ve duygu kontrolünü sağlamakta zorluk çekerler (Kuczynski ve Kochanska,1990). Ebeveynleri depresyonda olan çocuklar ev içerisinde etkileşimleri az olduğundan okulda etkileşim kurmaktan da çekinirler; diğerleriyle oynanan grup oyunlarının aksine bireysel oyunları tercih ederler (Lundy vd., 1996). Sonuç olarak erken çocukluk döneminde, çocukların ebeveyn depresyonundan etkilenmeleri anne ve babanın ilgili ve duyarlı bir ebeveynlik yapamamaları ile ilişkilidir. Bunun dışında anne ve babanın sosyal hayat içerisinde gerekli olan becerileri öğretememesi de çocukların sosyal uyum becerilerini azaltır. Anne ve baba depresyonundan çocuğun gelişim etkilenir (Lovejoy vd. 2020).

Çocuğun yaşı büyüdükçe ebeveynlerin depresyonundan etkilenme şekli değişiklik gösterir (Goodman vd., 1993). Okula başlayan çocuk, davranışlarının sonuçlarını görmeye başlar. Annesi ya da babası depresyonda olan çocuklarda uyumlu davranış azalır ve çocuklarda uyumlu davranışın azalması, içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerine dönüşebilir (Gelfand ve Teti, 1990). Fisher ve diğerleri (2015) yaptıkları boylamsal bir çalışmada 75 annenin çocuklarını 4 aylıktan 6 yaşa kadar takip etmişler ve anne, baba ve öğretmenler çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini ayrı ayrı değerlendirmişlerdir. Sonuçlarda ebeveynlerin ilk yıllarda yaşadığı depresyonun çocuğa etkilerinin içselleştirme davranışı olarak gösterdiğini, okul döneminde yaşadığı depresyonun ise çocuklarda dışsallaştırma davranışı olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Ebeveynlerinden biri depresyonda olan çocuk, aile içerisinde yaşadığı olumsuz duygular ile nasıl baş etmesi gerektiğini öğrenemez. Bu anne veya babanın bunu

öğretecek psikolojik sağlığının olmamasına ek olarak sosyal öğrenme yoluyla olumsuz duygular ile baş eden kimseyi görmemesinden de kaynaklanır (Oyserman vd., 2000). Hoşuna gitmeyen durumlarda duygusunu ifade etmek ve problem çözme yöntemleri bulmak yerine çocuk; kendi içine kapanır ya da karşısındakine zarar verecek şekilde davranır. Bunun dışında depresif ebeveyni olan çocukların bir patolojiye sahip olma ihtimalleri depresif ebeveyni olmayanlara göre daha fazladır (Hammen ve ark, 1987). Okul çağındaki çocuk, bilişsel becerileri kuvvetlendiğinden dünyayı daha farklı algılamaya başlar. Zaman zaman ebeveyninin yaşadığı durumdan kendisini suçlu tutar. Bu olumsuz duygu ile baş etmekte zorlanır ve bazı davranış bozuklukları ortaya çıkarır. Ebeveynlerin depresyonda olması ve çocuğun bu durumdan kendisini suçlu görmesi, benlik saygısını zedeler (Corringan ve Miller, 2004). Okul öncesi dönemde, anne ve babanın depresyonunun çocuklardaki uyumlu sosyal davranış üzerine etkisini araştırmak önemlidir çünkü bu dönemde çocuk yeni sosyal ilişkiler kurar ve bu ilişkilerini kendisi yönetmesi gerekir. Problem çözme ve duygularını kontrol etme becerisindeki eksiklik, çocuklarda sosyal ortam içerisinde uyumsuz davranışlar ile sonuçlanır (Profeta, 2002).

Sonuç olarak, çocuk her yaşta annenin ya da babanın depresyonda olmasından etkilenebilir. Bazı dönemler için depresyonun çocuğa etkisi, anne ve baba için farklılaşmaktadır. Bu dönemler özellikle hamilelik ve bebeklik dönemleridir. Bunun sebebi bu dönemlerde annenin birincil bakım veren olması ve babanın dış dünya ile ilişki kurmayı sağlayan bir figür olmasıdır. Mevcut çalışmanın yaş örneklemini, çocukların dış dünyayı tanımaya ve sosyalleşmeye başladığı dönem olan iki yaş alt sınır ve okul döneminin ilk yıllarını kapsamak adına sekiz yaş üst sınır olarak belirlenmiştir. Bu yaş aralığı çocuğun hem anne ve babaya bağlı olduğu hem de sosyal dünya ile etkileşimini arttırmaya başladığı yaşlardır. Bu dönemde çocuk ebeveyn depresyonundan farklı şekillerde etkilenir. Öncelikle çocuk anne ve babası ile oyun gibi basit etkileşimler kuramadığından, sosyal ortamlarda ilişki kurmayı öğrenemez. Bunun dışında anne ve baba depresyondaiken çocuğa, ilgi ve uyumluluk gösteremez. Bunun aksine sert ve tepkisiz davranır; bu davranışlar çocuğun sosyal becerileri öğrenememesine ve duygularını kontrol edememesine neden olur. Son olarak ev içerisinde tutarlı ve güvenilir sınırların eksikliği hem çocuğa kendini güvensiz hissettirir hem de sosyal ortamlarda sınırlara uymasını zorlaştırır. Alan yazından edinilen bilgiler ışığında, ebeveyn depresyonunun çocuğun sosyal becerilerine önemli etkileri olduğu görülmektedir ve çocuklarda anne/baba depresyonunun etkisi birçok

kez araştırılmıştır. Ancak COVID-19 dönemi içerisinde ebeveynlerde depresyon ve çocuklarda sosyal uyumu araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu etkileşimi araştıran bir çalışmanın olmaması gerekli önlemlerin alınmamasına neden olabilir; bu nedenle mevcut çalışmanın alan yazına katkısı olacağı düşünülmektedir.

2.2.3 Çocuğun Ebeveyn Depresyonundan Etkilenmesi için Olası Risk Faktörleri

Ebeveyn depresyonu her yaş grubundaki çocuğu olumsuz etkileyebilir ancak bu ihtimal bazı risk faktörlerinin varlığında artış göstermektedir. Risk faktörlerini oluşturan başlıca alanlar; biyolojik yatkınlık, depresif ebeveynler ile ilişki ve anne babanın kendi arasındaki ilişkiyi kapsayan aile ortamı, sosyoekonomik durum ve stresli yaşam koşullarını bulandıran çevresel faktörlerdir (Hammen, 2003).

Biyolojik faktörler düşünüldüğünde, depresyonun genetik bir yatkınlık yarattığı bilinmektedir. Annenin ya da babanın depresif olması çocuğun çeşitli psikopatolojiler oluşturmaya neden olabilir (Goodman vd., 1993). Çocuklarda uyum bozukluğu bu patolojilerden biridir. Goodman ve Gotlib (1999), genetik yatkınlığı farklı bir gözle değerlendirmektedir. Anne baba depresyonunun yaratmış olduğu ilişki örüntülerinin, stresli hayat koşullarının ve evlilik uyumsuzluğunun kalıtsallaşabileceğini savunmuşlardır. Çocuğun yaşı ne kadar küçükse ebeveyn depresyonundan etkilenmesinde katılımın rolü o kadar artar (Aydın vd., 2014). Sonuç olarak annenin ve babanın depresyonda olması, çocuğun bir psikopatoloji oluşturmaya neden olabilir. Bu durum depresif davranış örüntüleri ve genetik yatkınlık ile ilintilidir. Ebeveyn depresyonu üzerine araştırma yapmak, çocuğun hayatının birçok farklı açıdan etkilenmesinden dolayı önemlidir (Ruth vd., 2002). Sonuçta, depresif bir ebeveynin davranışları hem çocukla ilişkisini hem de eşi ile ilişkisini olumsuz etkileyebilir ve bu da kalıtsallaşmış çocuklarda davranış problemlerine neden olabilir. Bu nedenle mevcut çalışmada anne ve babanın depresyonun; evlilik uyumu ve çocuklarda uyumlu sosyal davranışına etkileri araştırılmıştır.

Buna ek olarak ebeveynlerin eğitim seviyesi çocuğun depresyondan etkilenme düzeyini farklılaştırabilir. Eğitim seviyesi yüksek olan bir ebeveynin, nedensellik, duygu farkındalığı ve etkileşim becerileri gelişmiştir ve bu becerileri çocuğuna aktarabilir (Hahn ve Truman, 2015). Ebeveynlerin eğitim seviyesinin yüksek olması çocuğuna uygun desteği sağlayabilecek ek kaynakları bulabilmesi yönünde fayda sağlayabilir. Depresyonda olan bir ebeveyn, bu konuda kendi de destek alabilir ve

süreci hem kendisi için hem de çocuğu için yönetebilmesi kolaylaşabilir (Fakhrunnisak ve Patria, 2022). Eğitim seviyesi yükseldikçe depresyon düzeyi azaldığı gibi, çocuğun bu depresyondan etkilenme düzeyi de azalır. Bu nedenle araştırmalar içerisinde örneklem özelliklerini incelemek, çalışma sonuçlarını anlamlandırmak için önemlidir.

Alan yazında çocuklarda ebeveyn depresyonunun etkisini farklılaştıran bir başka faktörün sosyoekonomik seviye olduğu görülmüştür (Lyons vd., 1990). Sosyoekonomik düzeyi düşük olan aileler, çocuklarının psikolojik iyi oluşunu destekleyecek programlara katılmasını sağlayamazlar. Bunun dışında evin maddi geçimini sağlamaya çalışırken, ailenin ihtiyaçlarına karşılık veremezler. Bu da hem ebeveynin depresyonunu hem de çocuğun bu depresyondan etkilenip ortaya çıkardığı davranış bozukluklarının görülme sıklığını artırır.

Çocukların ebeveyn depresyonundan etkilenmesine neden olan başka risk faktörü de çocuğun cinsiyetidir (Rutter, 1990). Uyumsuz ve sert mizaca sahip olan çocukların, anne ve babanın eleştirel ve öfkeli halinden etkilenmeleri daha olasıdır. Çocuklarda uyumsuz ve sert bir mizaca sahip olmak, erkeklerle eşleşmiştir (Rutter ve Quinton, 1984). Radke-Yarrow ve diğerleri (1988) yaptıkları çalışmada depresif annelerin kızları üzerinden sakinliğe kavuşmaya çalıştığını belirlemiştir. Kız çocukların, annenin mutsuz ve sıkıntılı ruh halini iyileştirebildiği görülmüştür. Aile içerisinde yaşanan sorunlara erkek çocuklarının verdikleri tepki daha agresif ve uyumsuz olurken; kızlarındaki daha çok içe kapanma ile kendisini gösterir. Bu nedenle depresif anne ya da babanın erkek çocuğa tepkileri daha az hoşgörülü ve sert olur (Cummings vd., 1985). Sonuç olarak, erkek çocuğa sahip olmanın ebeveynlerde depresyon geliştirme ihtimalini arttırdığı görülmüştür. Mevcut çalışmada da çocuk cinsiyetinin farklı değişkenler ile ilişkisi incelenmektedir.

Çocuklar için risk faktörü olarak görülebilecek bir başka etmen aile içerisinde çatışmanın fazlalığı ve depresif ebeveynin tutumlarıdır. Depresif ebeveynin çocuğa göstermiş olduğu negatif ve bağlantısız tavırlar çocuğun psikopatoloji yaratması yönünde bir risk faktörü olarak görülebilir (Downey ve Coyne, 1990). Çocuğun depresyonda olan ebeveynle etkileşimi ve bağlılığı ne kadar fazlaysa, ebeveyninin depresyonundan etkilenme düzeyi de artış gösterir (Anthony, 1974). Çocuğun depresyonda olmayan ebeveynle iyi ilişkiler kurabilmesi ise koruyucu bir faktör olarak görülebilir (Rutter, 1989). Ancak ebeveynlerden birinin depresyonda olması ev içerisinde bir çatışmaya neden olabilir ve çocuğun anne babası arasında gördüğü bu

anlaşmazlığın sıklığının artması, çocuğun annenin ve babanın depresyonundan etkilenme düzeyini artırır (Caplan vd., 1989). Anne ve babanın, farklı konular üzerinden girdikleri tartışmalar aile düzeninin bozulmasına neden olabilir. Araştırmalarda ebeveynlerden birinin depresyonda olmasının evlilik uyumunu azalttığı görülmüştür (Birtchnell, 1988; Rutter, 1990).

Sonuç olarak çocuğun anne ya da babanın depresyonundan etkilenmesi için olası risk faktörlerinden birinin anne ve babanın evlilik içerisindeki davranışları olduğu görülmüştür ve bu iki değişken arasında kuvvetli bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmaya ebeveyn depresyonuna ek olarak evlilik uyumu da eklenmiştir ve bu iki değişken aynı model üzerinden araştırmaya katılmıştır. Bu şekilde iki değişkenin birbirlerine etkileri ve çocuklardaki uyumlu sosyal davranış üzerinde etki büyüklükleri incelenmiştir. COVID-19 sürecinde yapılması ve uyumlu sosyal davranışı etkileyen değişkenleri beraber ele alması çalışmanın özgünlüğü olarak görülebilir.

2.3 Evlilik Uyumu

Evlilik farklı karakterleri olan insanların mutluluk ve huzura ulaşmak için birleşmesidir ve ailenin oluşumu için gerekli olan sosyal bir kurumdur (Girgis vd., 2011). Ortak ilgi alanları ve amaçlara sahip olan insanlar bir araya gelerek ortak bir yaşam kurmaya başlarlar ve bu birliktelik çocuk sahibi olmalarına da olanak sağlar (Ersanlı ve Kalkan, 2008; Sezer, 2004). Evlilik kurumu ile sosyal ve kültürel normlar şekillenir.

Levinger (1965)'e göre evlilik içerisinde eşlerin birbirine olan bağlılığını üç ana faktör belirler. Bunlar evliliğin çekiciliği, evlilik içerisinde ortaya çıkan engeller ve evlilik dışı alternatiflerin çekiciliğidir. Evliliğin sorunsuz şekilde devam edebilmesi, evliliğin kişiye getirdiği kazançlar ve götürülerin dengesine bağlıdır. Evlilik bir yandan duygusal tatmini sağlarken diğer yandan kişilerin hedeflerine ulaşmalarına yardım eder ve yeni nesillerin oluşmasına olanak sağlar.

Çiftler arasındaki ilişkinin sağlıklı ilerliyor olması; evlilik uyumu ve çift doyumu gibi farklı terimler ile tanımlanmaktadır. Evlilik uyumu ve aile içindeki birliğin oluşabilmesi için çiftin ekonomik, yönetsel ve sosyal konularda anlaşabilmesi gerekir (Burgess, 1998). Bunlar ev için alınacak kararları ortaklaşa verebilmek, gelir-gider dengesini sağlayabilmek ve ortak değerlere ve amaçlara sahip olmak olabilir. Bu

konularda anlaşmazlık yaşamak aile içerisindeki uyumu bozabilir ve sonucunda duygusal sorunlar ortaya çıkabilir (Terzioğlu, 1987).

Uyumlu olan çiftler aile içerisinde yaşanan sorunları çözmek için çaba sarf ederler, evlilikleri ile ilgili tatmin duygusu hissederler, ortak zevk ve ilgi alanlarına sahiptirler (Locke ve Williamson, 1958). Alan yazında evlilikleri içerisinde yüksek uyum gösteren ailelerin ortak bazı özellikleri görülmektedir. Evlilik uyumuna sahip çiftler evlilikleri için önemli konular üzerinde anlaşma sağlamaya çalışırlar, birbirlerine karşı benzer duygusal yakınlıkları vardır ve bu çiftler birbirlerine günlük hayatta yaşadıkları sorunları çözebilme konusunda destek olurlar. Evliliklerine ve birbirlerine olan güvenleri, ilişkinin devam etmesine yönelik motivasyonlarını da artırır (Burgess ve Cottrell, 1939).

2.3.1 Evlilik Uyumunun Sosyodemografik ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Alan yazında evlilik uyumunu etkileyen birçok farklı etkenin olduğu görülmüştür. Bunlar cinsiyet (Kurdek, 2005; Şendil ve Korkut, 2008), gelir düzeyi (Aydınlı ve Tutarel 2009; Yalçın, 2014) çalışma durumu (Bean, Curtis ve Marcum, 1977; Obradovic ve Cudina Obradovic, 2009), eğitim düzeyi (Ali ve Avison, 1997) ve psikolojik iyi oluş (Coyne vd., 1987; Kumar, 2015; Kumcağız vd., 2020).

Evlilik uyumu ve cinsiyet arasındaki ilişki alan yazındaki birçok çalışmanın konusu olmuştur (Örn; Kurdek, 2005; Schmitt vd., 2002; Şendil ve Korkut, 2008; Weisman vd., 1988). Kadın ve erkekler, evlilik uyumunu farklı şekillerde değerlendirmektedir. Goel ve Narang (2012) 150 çiftin katıldığı bir çalışmada; algılanan evlilik uyumunun cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık yarattığını göstermiştir. Yıldırım (1992) ise yaptığı çalışmada 1.100 evli bireyin evlilik uyumlarını incelemiştir. Araştırmaya katılan erkeklerin evlilik uyumunun kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyetler arasındaki farklılaşmanın, kadının sahip olduğu çoklu rollerden kaynaklanmış olabileceğini savunmaktadır; kadınların evliliğin getirdiği yükümlülükler ile annelik ve iş hayatı gibi farklı rollerde de bulunması daha fazla yorulmasına ve dolayısıyla evlilik içerisinde uyumsuzluk göstermesine neden olabileceğini ifade etmektedir. Alan yazında cinsiyetin evlilik uyumunu yordamadığı bazı çalışmalar da bulunmaktadır (Örn; Broman 2005; Demir-Erbil ve Hazer, 2018; Gager ve Sanchez, 2003).

Evlilik uyumunu etkileyen bir başka etken ise gelir düzeyidir. Aydın ve Tutarel (2009), düşük gelir düzeyine sahip bireylerin evlilik uyumlarının düşük olduğunu belirtmiştir. Kadınların gelir seviyesinin arttıkça evlilik uyumlarını olumlu yönde değerlendirdikleri görülmektedir (Bulut 1991; Yalçın, 2014). Mesleki olarak statüsü yüksek olan bireylerde, daha fazla kazandıkları ve daha iyi standartlarda yaşadıkları için evlilik uyumu düşük statüde çalışan bireylere göre daha yüksek olur (Coopler vd., 1985). Mevcut çalışmada ise COVID-19 döneminde gelir düzeyinin yüksek olmasının evlilik uyumu açısından koruyucu bir faktör olup olmadığı kontrol edilecektir. Bu noktada anlamlı bir sonuç bulmak, ilerleyen araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkiyi incelerken örneklem grubunu değiştirmeyi gerektirebilir.

İlişkideki uyumu etkileyen diğer bir faktör eşlerin çalışıyor olmasıdır. Alan yazında eşlerin çalışmasını ilişkiyi nasıl etkileyeceği ile ilgili farklı sonuçlar vardır. Öncelikle erkekler eşleri çalıştığında ilişkide daha az tatmin yaşamaktadırlar (Bean, Curtis ve Marcum, 1977). Kadınlar iş hayatında olduklarında ise iş hayatındaki stres ile ev içerisindeki stresi beraber taşıdıkları için zorlanırlar ve bu durum psikolojik iyi oluşlarını ve evlilik uyumlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Evlilik uyumu ve iş-aile çatışması hakkında yapılmış 340 çiftin dahil olduğu bir çalışmada, iş ve aile arasındaki çatışmanın evlilik uyumunu erkekler için %39 kadınlar için ise %57 etkilediği görülmüştür (Obradovic ve Obradovic, 2009). Erkekler ve kadınlar arasındaki bu fark toplumsal ve kültürel cinsiyet normları ile açıklanabilir. İş aile çatışmasını, dolayısıyla da stresi, kadınlar erkeklere göre daha fazla hissetmektedirler.

Evlilik uyumu ile ilişkili değerlendirilecek bir diğer değişken eşlerin psikolojik iyi oluşudur. Genel olarak psikolojik iyi oluş “sağlıklı, iyi ve tam işlevli” olmak olarak tanımlanır (Ryff ve Singer, 2008). Küresel ölçütü oluşturan tanımlamada: kendini olduğu gibi kabul etme; iyi ve kötü nitelikleri ile benliğin birçok yönünü tanıma ve olumlu bir tutuma sahip olma yeteneği; empati, şefkat ve yakınlık ile karakterize edilen, tatmin edici, yakın ve güvene dayalı ilişkiler kurmak ve kendini kişisel standartlara göre değerlendirmek olarak tanımlanır (Ryff, 2014). Psikolojik iyi oluşu etkileyen birçok faktör olsa da özünde insanın kendini nasıl gördüğü ve sahip olduğu beklentilerin neler olduğu iyi oluş durumunu etkiler (Kumar, 2006). Evlilik uyumu ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki alan yazında dikkat çekmiştir (Örn; Coyne vd., 1987; Kumar, 2015; Kumcağz vd., 2020). Eşlerden herhangi birinin depresyon ya da anksiyete seviyesinin yüksekliği evlilikteki uyum ile bağlantılıdır. Coyne ve diğerleri (1987), eşlerden birinde depresyon olmasının evliliğin kalitesini düşüreceğini ve ilişki

uyumunu azaltacağını belirtmiştir. Kişinin mutlu ya da iletişime açık olması, stresli durumlarda sakinliğini koruyabilmesi ve insanlar ile etkileşim kurabilmesi psikolojik iyi oluşun işaretleridir. Bu becerilere sahip olan kişi, evliliğinde uyumu sağlayabilir (Ryan ve Deci, 2008). Psikolojik iyi oluş ne kadar yüksek olursa evlilik içerisindeki uyum da aynı oranda artar (Khatri ve Manju, 2019). Alan yazında psikolojik iyi oluş ile evlilik uyumunun ilişkili olduğu görülmüştür. Bu etkinin araştırmanın değişkeni olan depresyon özelinde evlilik uyumunu nasıl etkilediğine bakmak önemlidir.

Eşlerden herhangi birinin depresyona girmesi bütün evliliklerde ortaya çıkabilir (Hashmi vd., 2007). Evlilik içerisinde yaşanan stres ve iletişimde eksiklik depresyon oluşumuna neden olur. Alan yazında depresyon ve evlilik uyumu arasındaki ilişki birçok farklı araştırmanın konusu olmuştur (Örn; Coleman vd., 1975; Henry ve Overall, 1975; Olin ve Fenell, 1989). Çiftlerden birinde depresif semptomların artması, evlilik uyumunun azalmasını işaret etmektedir. Depresif semptomlar ne kadar fazlaysa yaşanan uyumsuzluk o kadar artar (Stravynski vd., 1995). Evli kadınlarda depresyonun evli olmayan kadınlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durum erkeklerde ise tam tersidir. Erkeklerde evlilik güçlü bir koruyucu faktördür (McGrath vd., 1990).

Sonuçlar, mutsuz ilişkilerde olan insanların hayatlarında daha agresif, kaygılı ve yalnız kaldığını göstermektedir (Akar, 2005). Yaşanan olumsuz duygular, kişilerin daha fazla depresyon semptomu göstermesine neden olabilmektedir. Depresyon yaşayan kişinin evliliğinde uyumsuz davranış örüntüsü içinde olması; evlilik uyumunu azaltabilir (Robles vd., 2014). Evlilik uyumunun yalnızca yetişkinlerin ruh sağlığıyla değil, çocukların ruh sağlığı ve davranışlarıyla da ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Örn; Mahoney vd., 1997; Trapolini ve ark, 2007).

2.3.2 Evlilik Uyumu ve Çocuklarda Sosyal Beceri

Aile, çocuğun hayatı için en önemli etkidir. Çocuk ilk olarak aile içerisinde eğitilir ve kişiliğini oluşturur. Aile içerisinde kurduğu etkileşimler ile toplumda yer edinmeyi başarır (Hakvoort vd., 2010). İlk deneyimlerini aile içerisinde edindiğinden çocuk, toplum içerisinde ebeveynlerinin yansıması olarak görülür. Çocuk ebeveynini rol model olarak görür; anne ve babasının yaptıklarını sorgulama gerektirmeden içselleştirir (Winnicot, 1998). Bu nedenle ebeveynlerin bütün davranışları çocuklar için örnek teşkil eder. Özellikle 0-6 yaş arasında ebeveynler ile çocuk arasında kurulan

ilişkinin çocuğun ilerleyen yaşlarında etkili olduğu belirlenmiştir; bu dönem içerisinde çocuğun kişilik ve sosyal gelişimi şekillenir (Öngider, 2013).

Çocuk, anne ve babası ile kurduğu etkileşime ek olarak, anne ve babanın kendi aralarındaki iletişiminden de etkilenir. Anne ve babasının iletişim şeklini önemser; örnek alır ve kendini bu ilişkiye göre şekillendirir (Smelser ve Halpern, 1978). Evlilik içerisindeki uyum ve anne babanın ilişkisinin uyumlu olması, çocuğun yaşam kalitesini artırır (Fidanoğlu, 2007). Ebeveynlerin kendi aralarındaki sözlü tartışma ve duygusal şiddet gibi olumsuz davranış örüntüleri, çocuğun bu davranışları sosyal hayatında kullanmasına ya da içine kapanmasına neden olabilir. Çocuk, anne ve baba arasındaki olumsuz etkileşimden korkabilir ve kaygısından dolayı içe yönelim problemleri yaşayabilir ya da şiddeti bir çözüm yolu olarak görüp, dışa yönelim problem davranışı ortaya çıkarabilir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002).

Evlilik uyumu ve doyumunu düşük olan ebeveynlerin çocuklarında birçok farklı davranış probleminin görüldüğü araştırmacılarca saptanmıştır (Örn; Lucey ve Fitzgerald, 1989; MacKinnon-Lewis ve Lofquist, 1996). Evlilik içerisinde uyumsuzluk, çocukta davranış problemlerinin oluşmasında etkilidir. Bu davranış problemleri, içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri olarak sınıflandırılabilir; davranış problemleri ve evlilik uyumu arasındaki nedensellik, çocukların duygularını kontrol etmeyi öğrenememesi ve bu nedenle duygusal açıdan tepkisel olmaları olarak açıklanmaktadır. (MacKinnon-Lewis ve Lofquist, 1996).

Uyumsuz evliliklerde, çocuk aile içindeki olumsuz davranışları sosyal öğrenme yoluyla edinerek kendi hayatına yansıtır. Bandura (1969), agresif davranışların gözlemlenmesinin iki yönde çocuğu olumsuz etkilediğini savunmuştur. Bunlardan birincisi, modelleme ile çocuğun agresyonun farklı çeşitlerini öğrenmesiyle bir diğeri ise problem yaşadığında agresyonunu kontrol edememesidir. Çocuklar ailelerini modelleyerek, problem çözme ve ilişkisel sistemleri öğrenirler (Emery ve O'Leary, 1982). Ebeveynlerin seçtiği etkili veya etkisiz ilişki kurma yöntemleri ile kendi hayatları içerisinde kurallar bütünü, beklenti ve problem çözme yolları yaratırlar.

Çocuklar, ev içerisinde deneyimledikleri olumsuzlukları iki farklı şekilde içselleştirebilirler. Bunlardan birincisi öfkesini ve kaygısını dış dünyaya yansıtamamasından kaynaklanan içe kapanmadır. Bir diğeri içselleştirme şekli ise anne ve babanın ilişkisinde gözlemlendiği sözlü tartışmaları örnek alması ve bunları dış dünyada yer edinmek için kullanmasıdır (Koerner vd., 2002). Cummings ve diğerleri (1985) iki yaş çocukların agresyona tepkilerini araştırmıştır. Araştırma içerisinde

çiftler arasında uyumsuzluk olan ailelerde erkeklerin daha agresif olduğu (vurmak, kırmak ve kavgaya çıkarmak), kızların ise daha içe kapanık (ağlamak ve iletişim kurmaktan kaçınmak) olduğu gözlemlenmiştir. Farklı çalışmalarda çocukların evlilik içerisindeki uyumsuzluğa verdikleri tepkiler araştırılmıştır. Laboratuvar ortamında yapılan bir çalışma sırasında yetişkinler arasında çatışma gören çocukların, görmeyenlere oranla daha fazla üzüntü ve kaygı yaşadıkları saptanmıştır (Cummings vd., 1994). Fincham (1994) ebeveynler arasındaki çatışmaların sıklığı ve yoğunluğu arttıkça çocuğun yaşadığı olumsuz duyguların da arttığını ifade etmektedir.

Evlilik içerisindeki uyum ya da uyumsuzluğun, çocuklardaki sosyal becerileri etkilemesinin bir başka rotası, anne ve babanın gösterdiği ebeveynlik üzerinden oluşur. Anne ve babanın, evlilikleri içerisinde yaşadıkları anlaşmazlıklar daha fazla stres yaşamalarına neden olabilir ve bu durum ebeveynlik becerilerini olumsuz etkiler (Camisasca vd., 2014). Bu durum yayılma etkisi hipotezi ile açıklanabilir. Anne ve babanın, kendi ilişkilerinde yaşadıkları sorun ev içerisinde sürdürdükleri bir başka ilişkiye geçiş yapmaktadır; anne ve baba, çocuk ile ilişkilerinde de sert ve duyarsız davranabilirler. Karı koca ilişkilerinde yaşanan sıkıntı, ebeveynlik işlevlerini olumsuz etkileyebilmekteyken; evlilik içerisinde uyumun var olması ve eşlerin birbirleri ile anlaşabilmesi, ebeveynlik rollerini üstlenmelerini kolaylaştırır ve çocuğun uyumunu artırır (Alayi vd., 2011; Emery vd., 1984).

Evlilik içerisinde uyumsuzluk çocuğun sosyal becerilerini azaltırken; anne babanın evlilik uyumunun yüksek olması ise çocukta koruyucu bir etkiye sahiptir. Çocuk doğduğu andan itibaren çevresini anlamlandırmaya ve uyum göstermeye çalışır. Bu nedenle ev içerisinde uyumlu ilişkileri olan bir anne baba varsa bu davranışları kopyalar ve uygular (Gander ve Gardiner, 2001). Evlilik uyumunun yüksek olmasıyla ebeveynlerin çocuklara karşı tutumu olumlu olur ve çocuk ile ebeveyn kuvvetli bir etkileşim kurabilirler (Ayyıldız, 2005). Günay ve Erdem (2021) araştırmalarına 659 evli ve çocuklu kişiyi dahil etmiştir; sonuçlara göre evlilik uyumu ile iletişim becerileri ve ailenin duygusal desteği arasında bir korelasyon olduğu görülmüştür. İletişim becerileri arttıkça evlilik uyumu da artış göstermiştir. Bu sonuç mevcut çalışma için önemlidir çünkü uyumlu sosyal davranışın önemli gerekliliklerinden biri ifade yeteneğinin gelişmiş olması olarak görülmektedir (Greenfield vd., 2004). McCoy ve diğerleri (2009) 5-7 yaş arasında çocuğu olan 235 aile ile yaptıkları araştırmada ailelerde yapıcı tartışmaların çocuklarda uyumlu davranışı arttırdığını öne sürmüştür. Bu araştırma, alan yazındaki diğer araştırmaların

aksine evlilik içerisinde çatışmanın uyum problemlerine yol açmadığını savunur; anne ve babanın evlilik içerisinde yaşanan çatışmaları uygun şekilde yönetebildiklerinde bu çatışmaların çocuğun sosyal davranışı için öğretici olabileceğini öngörür. Evlilik uyumunun artması ile çocuğun iyi oluş düzeyi artış gösterir. Bu nedenle evlilik uyumu yüksek olan anne ve babaların çocukları, sosyal ortamlarda daha uyumlu davranır ve daha az davranış problemi gösterirler (Cummings ve Davies, 2002; Vaez vd., 2015).

Alan yazında ebeveynler arası evlilik uyumu ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasındaki ilişkiyi araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışma evlilik uyumu, depresyon ve uyumlu sosyal davranış değişkenlerini beraber kontrol etmektedir. Bu sayede bu değişkenlerin hem birbiri ile hem de ana değişken olan uyumlu sosyal davranış ile etkisi kontrol edilecektir. Bunun dışında ebeveyn depresyonu ve uyumlu sosyal davranışta da olduğu gibi COVID-19 sürecinde evlilik uyumlarının çocuklara etkisi Türkiye örnekleminde daha araştırılmamıştır. Bu çalışma COVID-19 döneminde hayatımızın dönüşmesiyle beraber ortaya çıkan değişimleri psikolojik açıdan araştırarak, alan yazına farklı bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir.

2.4 Koronavirüs (COVID-19) Salgını

Yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19), Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan şehrinde 2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkmıştır ve kısa sürede bütün dünyaya yayılan küresel bir sağlık problemi haline gelmiştir (Shi vd., 2020). COVID-19 ile savaşabilmek için ortaya çıkan aşı ve tedavilerden uzun süre sonuç alınamamıştır. COVID-19 salgını, tüm dünyaya yayılması ve milyonlarca insanı etkilemesinden dolayı, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün güncel verilerine göre, COVID-19; 556,897,312 kişiye bulaşmış ve 6,356,812 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Solunum yolu ile bulaşmakta olduğu bilinen COVID-19 bütün dünyada ciddi önlemler alınmasına neden olmuştur (DSÖ, 2022). Ülkemizde ve tüm dünyada sıkı karantina önlemleri ile bulaşıcılığın azalması hedeflenmiştir. Dünyada çalışan nüfusun büyük bir çoğunluğu evden çalışmaya başlamış ve çocuklar eğitimlerine uzaktan devam etmişlerdir. COVID-19 sürecinde yaklaşık altı ay insanlar evde izole olarak yaşamak zorunda kalmışlardır (Rubin ve Wessely, 2020).

2.4.1 COVID-19 Salgınının Etkileri

COVID-19 pandemisi halkın fiziksel sağlığını tehlikeye sokmak dışında psikolojik iyi oluşlarını da etkilemiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan pandeminin beraberinde getirdiği belirsizlikler ve korkular insanların ruh halini olumsuz etkilemiştir (Hyland vd., 2020). Özellikle COVID-19 pandemisinin başında yaşanan kayıplar, ekonomik ve sosyal sistemlerin tamamen değişmesi, insanların depresif semptomlar gösterme sıklığını arttırmıştır. Bunun dışında zorunlu karantinanın oluşturduğu kontROLSüzlük ve sıkışmışlık hali, insanlığın temel ihtiyaçlarından olan sosyalleşmenin mümkün olmayışı, psikolojik sorunlara yol açmıştır (Depoux vd., 2020). Karantinanın psikolojik etkileri; agresyon, sevilenlere zarar geleceği korkusu, yalnızlık, depresyon ve umutsuzluktur (Jeong vd., 2016).

Ülkemizde yapılan çalışmalar sonucunda pandemi sürecinde, pandemi öncesine oranla daha anlamlı düzeyde endişe, depresif ruh hali ve öfke duygularının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların COVID-19 dönemi ve öncesindeki psikolojik iyi oluş düzeyleri karşılaştırılmış ve kadın katılımcılarda bu farkın daha anlamlı olduğu görülmüştür (nver ve Güloğlu, 2021). COVID-19 dönemi boyunca kadınların psikolojik iyi oluşunun erkeklere göre daha fazla etkilenmiş olması, çocuklardaki davranış değişiminde annenin etkisini açıklayabilir. Bu nedenle mevcut çalışmada anne ve babanın bu süreçte psikolojik iyi oluşları ve çocuğun uyumlu sosyal davranışları üzerine etkileri araştırılmıştır. Ebeveynlerden birisinin psikolojik iyi oluş düzeyindeki değişim, aile bireylerinin hepsini etkileyebilmektedir (Rutter, 1990).

COVID-19 salgını ve dolayısıyla ortaya çıkan kısıtlamalardan etkilenen bir başka önemli grup ise çocuklar olmuştur. Öncelikle hayatlarındaki ani değişim ile çocukların göstermiş olduğu stres semptomlarının arttığı gözlemlenmiştir. ncesinde okula giden ve diğerleri ile sosyalleşebilen ocuklar, COVID-19'un yayılmasıyla beraber okula gidememiş ve ev içerisinde ebeveynleri ve aile yeleri ile kalmışlardır (Wang vd., 2020).

COVID-19 ocukların psikolojik iyi oluşlarını birçok farklı alanda etkilemiştir; yakınlarını kaybetme endişesi, okulun kapanması, sosyalleşememe, ailesel stres ve hareketsizlik ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Brooks ve diğerleri (2020) ocukların COVID-19'dan psikolojik olarak etkilenmesinin altı farklı değişkene bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu değişkenler, karantinada kalınan srenin fazlalığı, hastalık ile ilgili duyulan kaygının derecesi, can sıkıntısı, ekonomik durum, belirsizlik ve

etiketlenmedir. Bu alanlarda maruz kalma arttıkça ortaya çıkan ruhsal sorunlar da artış göstermektedir. Pandemi dönemi ile çocuklar okula gidememiş, sosyalleşememiş ve bazıları sevdiklerini kaybetmişlerdir. Çocukların bu travmatik deneyimlere tepkileri ise birkaç etmene göre değişiklik gösterebilir. Bu etmenler arasında; yaşanan hasarın derecesi, bakım verenlerin baş etme stratejileri ve çocuğun sahip olduğu baş etme becerileri vardır (Schonfeld ve Demaria, 2015)

Çocukların yaşlarına ve gelişimsel dönemlerine göre ihtiyaçları değişmektedir. Bu nedenle her yaş grubu pandemi dolayısıyla ortaya çıkan yaşantılara farklı tepkiler göstermiştir. Okul öncesi dönemi çocuklarında isteksizlik, odaklanma sorunları, gelişim düzeyine göre yaşına uygun olmayan becerilere geri dönme ve bakım vereninden ayrılamama gibi durumlar ortaya çıkabilir (Imran vd., 2020). Li ve diğerleri (2021) okul öncesi dönemdeki, 1-6 yaş arası çocuklarla yaptıkları çalışmada COVID-19 dönemi öncesinde çocukların sosyal becerilerinin daha gelişmiş olduğunu belirlemiştir. Bunun sebebi COVID-19 öncesinde ebeveynlerin çocuklar ile sosyal etkileşiminin daha kuvvetli olması olarak açıklanmıştır. Çocukların okul çağına gelmesiyle beraber semptomlarda değişimler olur. Çocuklarda belirsizlikten dolayı ortaya çıkan korku ve kaygılarda artış ve agresyon en çok görülen semptomlar arasındadır (Panda vd., 2020) Sosyal ilişkilerde zorlanma ve sosyal çekinme de okul çağındaki çocuklarda pandemi ile görülen semptomlar arasında sayılabilir (Yıldız ve Bektaş, 2021). Ergenlerde de yaşanan kaygı ve korkulara ek olarak var olan durumlara tepki ve isyan görülebilir (Fegert vd., 2020). Alan yazında, çocukların COVID-19 döneminden nasıl etkilendiğini araştıran birçok çalışma olduğu görülmüştür (Jiao vd., 2020; Panda vd., 2020). Türkiye örneğinde ise bu sayı daha kısıtlıdır (Erçevik ve Mukba, 2021; Yıldız ve Bektaş, 2021). Bu nedenle mevcut çalışma içerisinde COVID-19 pandemisinin anne ve babaya etkileri ve bu etkilerin çocukların uyumlu sosyal davranışı ile ilişkisi araştırılması hedeflenmiştir.

2.5 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı COVID-19 pandemisinin ilk dalgasında okulların kapalı olduğu bir dönemde çocuklarda uyumlu sosyal davranışı ile anne ve babaların depresyonu ve evlilik uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla, 2-8 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin, depresyon belirtileri ve evlilik uyumlarının; çocuklardaki uyumlu sosyal davranış puanları üzerindeki ilişkisine bakılacaktır.

Bunun yanı sıra uyumlu sosyal davranışın, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi gibi sosyodemografik özellikler ile incelenmesi amaçlanmıştır.

2.6 Araştırmanın Önemi

Çocukların sosyal çevrelerinde gerçekleştirdikleri sosyal beceri olarak adlandırılan uyumsal işlevleri, sosyal ve duygusal gelişim için hayati bir öneme sahiptir (Elliott ve Gresham, 1993). Araştırmacılar çocuklarda sosyal ilişkileri kapsayıcı kavramın sosyal beceriler olduğunu ortaya koymaktadır ve alan yazında çocuklarda sosyal beceriler ile ilgili çok fazla sayıda çalışma bulunmaktadır (Levendosky vd., 1995; Neppel vd., 2019; Özbey, 2012). Mevcut çalışma içerisinde alan yazında daha az ilgi görmüş, uyumlu sosyal davranışı etkileyen faktörler araştırılmıştır. Uyumlu sosyal davranış, sosyal yetkinlik tanımını oluşturan önemli bir kavramdır; çocukların sosyal ortamlarda uyumlu davranabilmesi ve kendini ifade edebilmesi ile ölçülür (Baydar vd., 2010; Gresham ve Elliott, 1987). Uyumlu sosyal davranışın oluşumunu etkileyen faktörlerden biri, sosyal becerileri öğrenmenin ilk adımı olan ailedir. Aile dinamikleri çocuğun sosyo duygusal gelişimi için oldukça önemlidir (Samancı ve Uçan, 2017). Davranış kalıpları, doğası gereği tekrarladığı ve döngüsel bir şekilde geliştiği için ailedeki tüm bireylere yansır (Pote vd., 2000). Aile sistemi içerisinde oluşan bir problem, aile bireylerinin tümünü etkiler (Ünal, 2013). Anne ve babanın depresyonda olması çocuğun yeterince karşılık alamamasına ve sosyal becerileri öğrenememesine neden olur (Cole vd., 2004). Bunu yanı sıra ev içerisinde uyumsuzluk ve ebeveynlerin yaşadığı sorunları çözme şekilleri de çocukların uyumlu sosyal davranışını etkileyebilir (Smelser ve Halpern, 1978).

Alan yazısı incelendiğinde, ebeveynlerin depresyonu ve evlilik uyumunun çocuklardaki uyumlu sosyal davranışlara etkisini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra alan yazında olan çalışmalarda anneler ile ilgili değişkenlerin daha fazla araştırıldığı ve babaya yönelik araştırmaların kısıtlı olduğu belirlenmiştir. Mevcut çalışmada, çocuğun uyumlu sosyal davranışına etki eden değişkenler hem anne hem de baba için araştırılmıştır. Bu yönüyle araştırmanın bulgularının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Son olarak çalışmanın COVID-19 Pandemisi döneminde yapılmış olması, bu olağandışı dönemde aile dinamiklerini anlamak için önemlidir.

2.7 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıda yer alan hipotezler anne ve babalar için ayrı ayrı sunulacaktır.

H_1 = Çocuğun cinsiyetinin uyumlu sosyal davranış ile negatif yönlü ilişkili olması beklenmektedir.

H_2 = Çocuğun yaşının, uyumlu sosyal davranış ile pozitif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

H_3 = Çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı kontrol edildiğinde, depresyon puanlarının (negatif yönde) ve evlilik uyumu puanlarının (pozitif yönde) çocuklarda uyumlu sosyal davranış puanları ile ilişkili olması beklenmektedir.

2.8 Araştırmanın Sorusu

1. Sosyodemografik özelliklerden ebeveyn yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir düzeyi, evlilik süresi ve evlilik yaşı ile çalışma içerisinde kullanılan ölçekler arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki var mıdır?

BÖLÜM 3

3.YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla örneklem, veri toplama araçları, işlem ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1 Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini, kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılan, Türkiye’de yaşayan 2-8 yaş arasında çocuğu olan 154 ebeveyn (77 anne, 77 baba) oluşturmaktadır. Araştırmanın işleme kriterleri, katılımcıların evli olması, 2-8 yaş aralığında çocukları olması ve her iki eşin de ankete katılması olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem sayısı çift verisi toplandığı düşünülerek, beklenen anlamlılık değerleri ve istatistiksel güce ulaşmak adına hesaplanmış olan güç analizi sonuçlarına göre belirlenmiştir (Cohen, 1988).

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Sosyodemografik ve Aile ile İlgili Değişkenleri

Değişkenler	Anne (N=77)		Baba (N=77)		Toplam (n=154)		
	N	%	N	%	N	%	
Yaş (Yıl)	25-35	36	46.8	23	29.9	59	38.3
	36-45	37	48.1	44	57.1	81	52.6
	>45	4	5.2	10	13.0	14	9.1
Eğitim Düzeyi	Üniversite altı	13	16.9	8	10.4	21	13.6
	Üniversite	45	58.4	57	74.0	102	66.2
	Üniversite üstü	19	24.7	12	15.6	31	20.1
Çalışma Durumu	Çalışıyor	51	66.2	76	98.7	127	82.5
	Çalışmıyor	26	33.8	1	1.3	27	17.5
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	3	3.9	5	6.5	8	5.2
	Orta	40	51.9	38	49.4	78	50.6
	Yüksek	34	44.2	34	44.2	68	44.2
		Ort	SS	Ort	SS	Ort	SS
Yaş		36.56	5.30	39.68	6.37	38.12	6.04
Evlilik Süresi						9.92	4.03
Evlilik yaşı						28.24	4.96
Çocuğun Yaşı						5.04	1.89
Çocuk Yaş (Yıl)	2-4					36	46.7
	5-8					41	53.2
Çocuk Cinsiyet	Kız					35	45.4
	Erkek					42	54.5
Çocuk Sayısı	1					43	55,8
	2					30	38,9
	3					4	5,2

N=Sayı, % = Frekans, Ort= Ortalama, SS = Standart sapma

3.2 Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sırasıyla Sosyodemografik Bilgi Formu, Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASÖ 21), Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (YÇUÖ) ve Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri (USDE) kullanılmıştır.

3.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmadaki katılımcıların demografik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak adına katılımcıların kendileri ve çocukları için doldurması beklenen yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir düzeyi (1=Alt, 2=Alt-orta, 3=Orta, 4=Orta-üst, 5=Üst), evlilik süresi ve evlilik yaşının bulunduğu demografik bilgi formu doldurulmuştur. Ek olarak, ebeveynlerin çocuk sayısı sorulmuş ve birden fazla çocuğu olanlar için anket sorularını küçük olan çocukları adına doldurmaları istenmiştir. Ayrıca katılımcılara, anketi doldurdukları çocuklarının cinsiyeti ve psikiyatrik tanı durumu sorulmuştur. Sosyodemografik Bilgi Formu, Ek B ile sunulmuştur.

3.2.2 Depresyon Anksiyete Stres-21 Ölçeği (DASÖ 21)

Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilen depresyon, anksiyete ve stres düzeyini değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçeğin orijinali 42 maddeden oluşmaktadır. Orijinal çalışmada depresyon alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı 0.94'tür. Ölçek daha sonra, Henry ve Crawford (2005) tarafından alt boyutları aynı kalmak üzere 21 maddeye düşürülmüştür. Kısaltılmış ölçekte depresyon alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0.88'dir. Ölçeğin kısa formunun Türkçe standardizasyonu Yılmaz vd. (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutları ayrı olarak kullanılmakta olup, Türkçe standardizasyon çalışmasında depresyon alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı 0.81 olarak raporlanmıştır.

21 maddeden oluşan ölçekte depresyon, anksiyete ve stres alt ölçeklerinin her biri için 7 soru bulunmaktadır. Ölçek 4'lü Likert tipi bir ölçme aracıdır (1=Hiçbir zaman, 2= Bazen ve ara sıra, 3= Oldukça Sık, 4= Her Zaman). Depresyon alt ölçeğine ilişkin maddeler; 3, 5, 10, 13, 16, 17 ve 21'dir. Ölçekten her bir alt boyut için alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek toplam puan 21'dir. Puan ve depresyon şiddeti pozitif yönde ilişkilidir. Ölçekte ters kodlanan madde yoktur.

Depresyon ölçeğinde psikopatolojiye uygun olarak olumlu duygu yaşayamamak (Örn: “Kendimi perişan ve üzgün hissettim”), değersiz hissetmek (Örn: Birey olarak değersiz olduğumu hissettim.) ve enerjisizlik (Örn: “Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım”) ölçülür. Alan yazında ilgili ölçeğin yalnızca depresyon alt boyutunun kullanılarak yürütüldüğü çalışmalar yer almaktadır (Örn; Karaköse ve Ulusoy, 2022; Vignola ve Tucci 2014). Bu çalışmada da depresyon alt puanı kullanılmış ve Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı depresyon alt ölçeğinde anneler için 0.86; babalar için 0.86 olarak hesaplanmıştır. Depresyon Anksiyete Stres-21 Ölçeği (DASÖ 21), Ek C ile sunulmuştur.

3.2.3. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği (YÇUÖ)

Spanier (1976) tarafından geliştirilen, evli ya da beraber yaşayan çiftlerin ilişkilerindeki uyumu ve ilişkinin algılanan niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilen ölçek toplam 32 maddeden ve “duygusal ifade”, “görüş birliği”, “uzlaşma” ve “çift doyumu” olmak üzere toplam dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlılık katsayı değeri 0.91’dir. Ölçek daha sonra, Busby, Christensen, Crane ve Larson (1995) tarafından, Çift Uyum Ölçeği’ni iyileştirme çalışmaları sonucunda 14 maddelik 3 faktörlü Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeğine (YÇUÖ) dönüştürülmüştür. Kısaltılmış ölçekte iç tutarlılık katsayısı 0.87’dir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması Gündoğdu (2007) psikometrik değerlendirmesi, Bayraktaroğlu ve Çakıcı (2017) tarafından yapılmıştır. İç tutarlılık katsayısı toplam puan için 0.88 olarak bulunmuştur.

14 maddeden oluşan ölçekte çift uyum puanı ölçülmektedir. Ölçek 5’li Likert tipi bir ölçme aracıdır (hiçbir zaman=1, nadiren=2, bazen=3, sık=4, çoğu zaman=5). Ölçekte alınabilecek toplam puan en düşük 14 en yüksek 70’dir. Puan ve evlilik uyumu pozitif yönde ilişkilidir. Ölçekte 11,12,13 ve 14. maddeler ters puanlanmaktadır.

Yenilenmiş Çift Ölçeğinde çiftler arasındaki uyumun kalitesini ölçme amacıyla kullanılan maddeler vardır (Örn: “Eşinizle evlendiğiniz için pişmanlık duyar mısınız?”; “Ne sıklıkla bir şeyi sakince tartışırsınız?”). Ölçek, mevcut çalışmada toplam puan alınarak kullanılmaktadır ve alan yazında birçok çalışmada ölçeğin toplan değeri ile kullanıldığı görülmüştür (Örn.; Soylu ve Kağnıcı, 2015; Zaider, Heimberg ve Iida 2010). Bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı anneler için 0.83; babalar için 0.90 olarak hesaplanmıştır. Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği Ek D ile sunulmuştur.

3.2.4 Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri (USDE)

Hogan ve diğeri (1992) tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yeterliliğini ölçmek amacıyla geliştirilen envanter 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlılık katsayı değeri 0.91'dir. Envanter, Baydar ve diğeri tarafından (2008) Türkiye'de kullanılmak üzere çevrilmiş ve uyarlanmıştır. Türkçe versiyonunda madde sayısı aynı kalmış, orijinalindeki üçlü Likert tipi maddeler ise beşli Likert olarak derecelendirilmiştir. Türkçe'ye çevrilmiş envanterin iç tutarlılık katsayısı, 0.85 olarak raporlanmıştır.

Envantere anne ve baba 5'li Likert tipi maddeler ile çocuğun davranışının ne sıklıkta ortaya çıktığını değerlendirir (1= Hiçbir zaman; 2= Çok seyrek; 3= Bazen; 4=Çoğu zaman; 5 = Her zaman). Ölçekte alınabilecek toplam puan en düşük 30 en yüksek 150'dir. Puan ve çocuklardaki uyumlu sosyal davranış pozitif yönde ilişkilidir.

Envantere üç alt ölçek vardır. Bunlar, "kendini ifade etme" (Örn: "Ne istediğini doğrudan ve açıkça söyler"), "uyum" (Örn: "Kavga etmeden ya da üzülmeden değişiklikleri kabul eder") ve "yıkıcılıktır" (Örn: "Diğer çocukların işlerine engel olur"). Alan yazında toplam USDE skorunun kullanıldığı çalışmalar vardır (Örn.; Kumru, 2005; Akçınar ve Özbek, 2021). Bu çalışmada da toplam USDE skoru kullanılmış ve iç tutarlılık katsayısı anneler için 0.82; babalar için 0.82 olarak hesaplanmıştır. Uyumlu Sosyal Davranış Envanteri Ek E ile sunulmuştur.

3.3. İşlem

Bu çalışma FMV Işık Üniversitesi tarafından desteklenen "Ebeveynlerin Evlilik Uyumunun ve Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin Ebeveynlik ve Çocuk Davranışları Üzerindeki Etkisi: Boylamsal Bir Çalışma" isimli BAP Projesinin bir bölümü olarak yürütülmüştür. Veri toplama aşaması öncesinde, çalışmanın etik onayı FMV Işık Üniversitesi Etik Kurulu tarafından alınmıştır (Tarih: 12.12.2019, No:16824). Araştırma örneklemini oluşturan çiftlere sosyal medya üzerinden ve öğrenciler üzerinden yapılan duyurular ile ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan çiftlere, katılımları karşılığında araştırma bursiyerleri tarafından ücretsiz olarak sunulan "Çocuklarda Beden Algısı" isimli seminere katılma imkânı ve 100TL market alışveriş çeki sunulmuştur. Yapılan duyuru sonrasında katılmak isteyen her çift için bir katılımcı numarası belirlenmiştir ve bu katılımcı numarası ile anket linki ulaştırılmıştır.

Katılımcıların bu katılımcı numarası ile iletilen anketi doldurmaları istenmiştir. Veri toplama işlemi Nisan -Haziran 2021 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ölçekler anne ve babalara, www.surveymonkey.com isimli çevrimiçi veri toplama aracı üzerinden gönderilmiştir ve anket bataryası onam formunu kabul etmelerinin ardından sunulmuştur. Bilgilendirilmiş onam formu sonrasında sırasıyla Sosyodemografik Bilgi Formu, Depresyon Anksiyete Stres-21 Ölçeği, Yenilenmiş Çift Uyum Ölçeği ve Uyumlu Soysal Davranış Envanteri sunulmuştur. Ölçeklerin tamamlanması ortalama 20 dakika sürmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler IBM SPSS for Windows 25 Statistics Standart v.25 programına aktarılmıştır. Dahil olma/içleme kriterlerine uymayan, doldurulması gereken ölçekleri tamamlamayan ya da tek eşin doldurduğu toplam 18 katılımcı katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra verinin normal dağılım gösterip göstermediği incelenirken basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir; basıklık ve çarpıklık değerleri +3 ve -3 arasında olduğu için bu değerlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Byrne, 2016).

Ardından betimleyici analizler ile demografik bilgilerin özellikleri hesaplanmıştır. Bu noktada, sosyodemografik bilgi formunda kategorik olarak sunulan bazı değişkenler (eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk yaşı, ebeveyn yaşı) dengeli grup dağılımı amacı ile birleştirilmiştir. Daha sonra çalışmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Alan yazında ölçeklerin güvenilirliği için önerilen eşik değer 0.70 ve üzerindedir, çalışmadaki ölçeklerin güvenilirliği de bu değer üzerinde olduğundan kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu saptanmıştır (Tavakol ve Dennick, 2011).

Daha sonra, çalışma değişkenlerinin birbirleri arasındaki ilişkiyi ölçümlemek için Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır. Hipotez testlerine geçmeden önce, sosyodemografik farklılıklardan meydana gelen karşılaştırmalar için, T-testi ve ANOVA tek yönlü varyans analizleri kullanılmıştır. Anne ve babanın ölçek puanları arasındaki farklılığı kontrol etmek için bağımlı gruplar (Paired wise) T-testi yapılmıştır. Kontrol değişkenleri olan çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşının bağımlı değişken olan çocuklardaki sosyal davranışa etkisini kontrol etmek için basit doğrusal regresyon yapılmıştır (Draper ve Smith, 1998). Kategorik ve nitel bir değişken olan

çocuk cinsiyetini analize katmak için kukla (dummy) değişkeni kullanılmıştır. Kız cinsiyeti = 0 ve erkek cinsiyeti = 1, olarak kodlanmıştır. Bu şekilde kategorik değişken olan cinsiyetin uyumlu sosyal davranışa etkisi erkek cinsiyeti üzerinden incelenmiştir.

Son olarak bağımsız değişkenlerin, çocuklarda uyumlu sosyal davranış üzerindeki ilişkisini belirlemek amacıyla da basit regresyon ve hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Değişkenler üç aşamalı hiyerarşik regresyon analizine sokulmuştur. Aşamalar içerisinde analize sokulan değişkenlerin etkisini görmek adına “enter” yöntemi kullanılmıştır.

Uyumlu Sosyal Davranış ile ilişkilendirilmiş olan çocuk cinsiyeti (Gonzálvez vd., 2019) ve çocuk yaşı (Santrock, 2015) kontrol değişken olarak ilk aşamada analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada anne ve babalardaki depresyon (Gelfand ve Teti, 1990) modele katılırken, üçüncü aşamada ise anne ve babaların algıladıkları evlilik uyum puanı (MacKinnon-Lewis ve Lofquist, 1996) analize dahil edilmiştir.

BÖLÜM 4

4.BULGULAR

Bu bölümde araştırmada kullanılan ölçek ve alt ölçeklerin psikometrik analizleri, araştırmadaki anne, baba ve toplam katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin bulguları sunulmuştur. Anne ve babaların, sosyodemografik özelliklerinin sayısal dağılımları ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Sosyodemografik ve aile ile ilgili olan değişkenlerden sürekli olanların, çalışmada kullanılan ölçekler ile ilişkisini kontrol etmek amacıyla Pearson Korelasyon analizleri yapılmıştır. Sosyodemografik özellikler ve aile ile ilgili değişkenlerinin gruplar arası farklılıklarının incelenmesi için bağımsız gruplar t-testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Ebeveynlerin ölçek puan farklılıklarının incelenmesi adına bağımlı gruplar t testi (Paired vise) kullanılmıştır. Son olarak çalışmanın hipotezlerini test etmek için doğrusal ve hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Bulguların tamamı sırasıyla sunulmuştur.

Çalışma örneklemini oluşturan annelerin %48.1'i 36-45 yaş aralığında, %46.8'i 25-35 yaş aralığında, %5.2'si ise 45 yaş üzerinde iken babaların %57.1'i 36-45 yaş aralığında, %29.9'u 25-35 yaş aralığında ve %13'ü 45 yaş üzerindedir. Annelerin %58.4'ü üniversite, %24.7'si lisansüstü ve %16.7'si üniversite altı eğitim düzeyine sahipken, babaların %74'ü üniversite mezunu, %15.6'sı lisansüstü ve %10.4'ü üniversite altı eğitim görmüştür. Annelerin %66.2'si çalışma hayatında yer alırken, %33.8'ü çalışmamaktadır. Babaların %98.7 çalışma hayatında yer alırken, %1.3'ü çalışmamaktadır. Annelerin %51.9'u gelir düzeyini orta, %44.2'si yüksek, %3.9'u düşük olarak algılamakta, babaların %49.4'ü gelir düzeyini orta, %44.2'si yüksek, %6.5'i düşük olarak algılamaktadır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocukları, %52.6'sının 5-8 yaş aralığındayken %47.4'ü 2-4 yaş aralığındadır. Katılımcıların

çocuklarının cinsiyeti %51.9 erkek, %46.8'i kızdır. Katılımcıların %55.8'inin 1 çocuğu varken, %39'unun 2 çocuğu ve %5.2'sinin de 3 çocuğu vardır.

4.1 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklere ait toplam puan ortalamaları, toplam puan aralıkları, standart sapma değerleri, madde sayıları ve iç tutarlılık Cronbach α katsayıları Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analizleri

	Ölçekler	N	Ort	SS	Min-	Madde	Cronbach
					Maks	Sayısı	Alfa
Anne	YÇUÖ	77	59.57	7.73	41-73	14	0.83
	DASÖ-21 Depresyon	77	10.66	3.48	7-25	7	0.86
	USDE	76	117.86	11.48	83-144	30	0.82
Baba	YÇUÖ	77	59.37	10.71	18-76	14	0.90
	DASÖ-21 Depresyon	77	10.72	3.68	7-20	7	0.86
	USDE	76	115.25	12.46	80-137	30	0.82
Toplam	YÇUÖ	154	59.47	9.31	18-76	14	0.88
	DASÖ-21 Depresyon	154	10.69	3.57	7-25	7	0.86
	USDE	152	116.55	12.01	80-144	30	0.82

Not: YÇUÖ: Çift Uyum ölçeği, DASÖ-21: Depresyon Ölçeği, USDE: Uyumlu Sosyal Davranış

4.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan YÇUÖ toplam puanı, DASÖ-21 depresyon alt boyut puanı ve USDE toplam puanlarının anne ve baba için ayrı ayrı, birbirleri ile arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Anneler için Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.2, babalar için ise Tablo 4.3'de gösterilmiştir.

Annelerin evlilik uyumu toplam puanları ile depresyon puanı arasında negatif yönlü anlamlı ($r = -.23, p = .42$), çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanı arasında pozitif yönlü anlamlı ($r = .33, p = .04$) bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgulara göre, annelerin evlilik uyumları arttıkça, depresyon puanları azalmakta ve çocuktaki uyumlu sosyal davranış artmaktadır. Evlilik uyumu ile annenin yaşı, evlilik yılı, evlendiğinde kaç yaşında olduğu ve çocuğunun yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Annelerin depresyon puanları ile çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanları arasında negatif yönlü anlamlı, ($r = -.25, p = .03$), depresyon puanları ve çocuğun yaşı arasında negatif yönlü anlamlı, ($r = -.25, p = .03$), bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgulara göre, annelerin depresyonu arttıkça, uyumlu sosyal davranış ve çocukların yaşı azalmaktadır. Ayrıca depresyon puanları ile annenin yaşı, evlilik yılı ve evlendiğinde kaç yaşında olduğu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Annelerin çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanları ile çocuğunun yaşı arasında pozitif yönlü anlamlı ($r = .34, p = .03$) bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgulara göre, annelerin çocuğunun yaşı arttıkça, çocuğun uyumlu sosyal davranış da artmaktadır. Ayrıca annelerin çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanları ile annenin yaşı, evlilik yılı ve evlendiğinde kaç yaşında olduğu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Babaların evlilik uyumu toplam puanları ile depresyon puanı arasında negatif yönlü anlamlı ($r = -.62, p < .001$), çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanı arasında pozitif yönlü anlamlı ($r = .23, p = .05$) bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgulara göre, babaların evlilik uyumları arttıkça, depresyonları azalmakta; çocuktaki uyumlu sosyal davranış artmaktadır. Ayrıca babaların evlilik uyumu toplam puanı ile babanın yaşı, evlilik yılı, evlendiğinde kaç yaşında olduğu ve çocuğunun yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Babaların depresyon puanları ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanları ile evlilik uyumu toplam puanları, babanın yaşı, evlilik yılı, evlendiğinde kaç yaşında olduğu ve çocuğunun yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Babaların çocuklarda uyumlu sosyal davranış toplam puanları ile babanın yaşı, evlilik süresi, evlendiğinde kaç yaşında olduğu ve çocuğunun yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Tablo 4.2 Anne Örnekleme İçin Çalışmada Kullanılan Tüm Ölçekler ile Demografik Değişkenlerin Korelasyon Analizi

N = 77	1	2	3	4	5	6	7
1.YÇUÖ	1	-0.23*	0.33**	0.15	0.13	0.06	0.08
2.DASÖ-21		1	-0.25*	-0.22	-0.15	-0.15	-0.25*
3.USDE			1	0.99	0.12	0.01	0.34**
4.Yaş				1	0.67***	0.63***	0.59**
5. Evlilik Süresi					1	-0.15	0.63**
6.Evlenme Yaşı						1	0.13
7.Çocuk Yaşı							1

Not 1: YÇUÖ: Çift Uyum ölçeği, DASÖ-21: Depresyon Ölçeği, USDE: Uyumlu Sosyal Davranış,
Not 2: *istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler *p < 0.05, **p<0.01, ***p<0.001.

Tablo 4.3 Baba Örnekleme İçin Çalışmada Kullanılan Tüm Ölçekler ile Demografik Değişkenlerin Korelasyon Analizi

N = 77	1	2	3	4	5	6	7
1. YÇUÖ	1	-0.62***	0.23*	-0.03	-0.08	0.04	0.12
2.DASÖ-21		1	-0.20	-0.05	0.12	-0.16	-0.09
3. USDE			1	0.04	0.05	-0.06	0.17
4.Yaş				1	0.41***	0.69***	0.41***
5. Evlilik Süresi					1	-0.26*	0.62***
6.Evlilik Yaşı						1	0.09
7.Çocuk Yaşı							1

Not 1: YÇUÖ: Çift Uyum ölçeği, DASÖ-21: Depresyon Ölçeği, USDE: Uyumlu Sosyal Davranış,
Not 2: *istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler *p < 0.05, **p<0.01, ***p<0.001.

4.3 Sosyodemografik ve Aile Değişkenlerin Gruplar Arası Farklılıkları

Araştırmaya katılan anne ve babanın, ölçekler arası puan farklarını incelemek için bağımsız gruplar (Paired wise) t-test yapılmıştır. Ardından anne ve babanın evlilik uyum ölçeği toplam puanları, depresyon toplam puanları, uyumlu sosyal davranış toplam puanlarının ebeveynlerin cinsiyetine, çalışma durumuna, çocukların cinsiyetine ve çocuk yaş gruplarına göre değişkenliğini değerlendirmek için bağımsız gruplar örneklem t-test yapılmıştır. Bireylerin yaş grupları, eğitim durumları, algılanan aylık gelir düzeylerine göre farklılıklarını değerlendirmek için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

4.3.1 Anne ve Babaların Ölçek Puanları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Paired Sample T Test Analizi Sonuçları

Anne ve babaların uyumlu sosyal davranış puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan paired t testi sonuçlarına göre annelerin uyumlu sosyal davranış puanları ($Ort = 117.77$, $SS = 11.53$) ile babaların uyumlu sosyal davranış puanları ($Ort = 115.00$, $SS = 12.34$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(74) = 1.75$, $p = .08$).

Anne ve babaların evlilik uyum ölçeği puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan paired t testi sonuçlarına göre annelerin evlilik uyum ölçeği puanları ($Ort = 59.57$, $SS = 7.73$) ile babaların evlilik uyum ölçeği puanları ($Ort = 59.37$, $SS = 10.71$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(76) = .17$, $p = .86$).

Anne ve babaların DASÖ-21 depresyon puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan paired t testi sonuçlarına göre annelerin DASÖ-21 depresyon puanları ($Ort = 10.66$, $SS = 3.48$) ile babaların DASÖ-21 depresyon puanları ($Ort = 10.72$, $SS = 3.68$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(76) = -.11$, $p = .91$).

4.3.2 Anne ve Babaların Ölçek Puanlarının Bağımsız Örneklem T-test Analizi Sonuçları

Uyumlu sosyal davranış puanlarının, annelerin çalışma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğine bakılmak için yapılan t-test analizlerine göre çalışan anneler ($Ort = 115.70$, $SS = 10.35$) ile çalışmayan anneler ($Ort = 114.88$, $SS = 10.63$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(75) = .32$, $p = .74$). Çocukların yaş grupları değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin uyumlu sosyal davranış puanları 2-4 yaş aralığında çocuğu olanlar ve 5-8 yaş aralığında çocuğu olanlar arasında farklılık göstermektedir ($t(69) = -2.40$, $p = .01$). 5-8 yaş aralığında çocuğu olan annelerin ($Ort = 118.41$, $SS = 9.91$) 2-4 yaş aralığında çocuğu olan annelere göre ($Ort = 112.59$, $SS = 10.41$) uyumlu sosyal davranış puanları daha yüksektir. Çocuğun cinsiyet değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin uyumlu sosyal davranış puanları kız çocuğu olanlar ve erkek çocuğu olanlar arasında farklılık göstermektedir ($t(59) = 2.71$, $p < .001$). Kız çocuğu olan annelerin ($Ort = 118.82$, $SS = 10.21$) erkek çocuğu olan annelere göre ($Ort = 112.56$, $SS =$

9.88) uyumlu sosyal davranış puanları daha yüksektir. Babaların uyumlu sosyal davranış puanlarının, çocukların yaş gruplarına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan t-test analizlerine göre 2-4 yaş çocuğu olan babalar ($Ort = 112.56, SS = 8.46$) ile 5-8 yaş çocuğu olan babalar ($Ort = 114.69, SS = 12.24$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(69) = -.86, p = .39$). Çocuğun cinsiyet değişkeni ile babaların uyumlu sosyal davranış puanları kız çocuğu olanlar ve erkek çocuğu olanlar arasında farklılık göstermektedir ($t(74) = 2.06, p < .05$). Kız çocuğu olan babaların ($Ort = 115.81, SS = 10.91$) erkek çocuğu olan babalara göre ($Ort = 110.74, SS = 10.50$) uyumlu sosyal davranış puanları daha yüksektir.

Çalışma durumu değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin depresyon puanları çalışanlar ve çalışmayanlar arasında farklılık göstermektedir ($t(69) = -2.40, p = .01$). Çalışmayan annelerin ($Ort = 11.96, SS = 4.06$) çalışan annelere göre ($Ort = 10.00, SS = 2.98$) depresyon puanlarının daha yüksektir. Çocukların yaş grupları değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin depresyon puanları 2-4 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 11.28, SS = 3.59$) ve 5-8 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 9.87, SS = 3.03$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(69) = 1.79, p = .07$). Çocuğun cinsiyeti değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin depresyon puanları kız çocuğu olan ($Ort = 10.02, SS = 2.07$) ve erkek çocuğu olanlar ($Ort = 11.17, SS = 4.33$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(69) = -1.49, p = .14$). Çocuğun cinsiyeti değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre babaların depresyon puanları kız çocuğu olan ($Ort = 10.43, SS = 3.66$) ve erkek çocuğu olanlar ($Ort = 11.10, SS = 3.71$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(74) = -.79, p = .43$). Çocukların yaş grupları değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre babaların depresyon puanları, 2-4 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 11.96, SS = 4.01$) ve 5-8 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 10.51, SS = 3.70$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(69) = .49, p = .62$). Çocuğun cinsiyeti değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre babaların depresyon puanları kız çocuğu olan ($Ort = 10.43, SS = 3.66$) ve erkek çocuğu olanlar ($Ort = 11.10, SS = 3.71$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(74) = -.792, p = .43$).

Çalışma durumu değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin evlilik uyumu toplam puanları, çalışanlar ($Ort = 58.84, SS = 8.44$) ve çalışmayan grup ($Ort = 61.00, SS = 6.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(75) = -1.16, p = .25$). Çocukların yaş grupları değişkeni ile yapılan t-test analizlerine

göre annelerin evlilik uyumu toplam puanları, 2-4 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 58.15, SS = 8.47$) ve 5-8 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 60.25, SS = 7.44$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(69) = -1.11, p = .27$). Çocuğun cinsiyeti değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre annelerin evlilik uyumu toplam puanları kız çocuğu olan ($Ort = 60.17, SS = 7.45$) ve erkek çocuğu olanlar ($Ort = 58.85, SS = 7.99$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(74) = .73, p = .46$). Çocukların yaş grupları değişkeni ile yapılan t-test analizlerine göre babaların evlilik uyumu toplam puanları 2-4 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 58.15, SS = 11.07$) ve 5-8 yaş aralığında çocuğu olanlar ($Ort = 59.84, SS = 11.04$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(69) = -.64, p = .52$). Çocuğun cinsiyeti değişkeni ile yapılan t-test analizlerine babaların evlilik uyumu toplam puanları kız çocuğu olan ($Ort = 60.08, SS = 10.71$) ve erkek çocuğu olanlar ($Ort = 58.51, SS = 10.86$) arasında farklılık göstermemektedir ($t(74) = .63, p = .52$).

Özetle, uyumlu sosyal davranış puanları, annelerin çalışma durumuna göre farklılık göstermezken, çocuk yaşı ve çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Babalar için ise uyumlu sosyal davranış puanları, çalışma durumu ve çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermezken, çocuk yaşına göre farklılık göstermektedir. Sonuç olarak uyumlu sosyal davranış puanları anne ve babalar için ortak olarak, çocuk yaşına göre farklılık göstermektedir. Bunun yanında, depresyon puanları, anneler için çocuk yaşı ve çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermezken; çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir. Babalar için ise depresyon puanları, çalışma durumu, çocuk cinsiyetine ve çocuk yaşına göre farklılık göstermemektedir. Sonuç olarak depresyon puanları anne ve babalar için ortak olarak, çocuk yaşı ve çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir. Son olarak, Özetle, evlilik uyumu puanları, anneler ve babalar için çalışma durumu, çocuk yaşı ve çocuk cinsiyetine göre farklılık göstermemiştir.

4.3.3 Anne ve Babaların Ölçek Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, annelerin uyumlu sosyal davranış puanları ile annelerin yaş grupları ($F(2,73) = .41, p = .67$), eğitim düzeyi ($F(2,73) = .07, p = .93$), algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,73) = .98, p = .38$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Benzer şekilde babaların

uyumlu sosyal davranış puanları ile yaş grupları ($F(2,73) = .00, p = .1.00$), eğitim düzeyi ($F(2,73) = .13, p = .88$) ve algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,73) = 2.68, p = .07$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, annelerin depresyon puanları ile annelerin yaş grupları ($F(2,74) = 2.96, p = .06$), eğitim düzeyi ($F(2,74) = 1.04, p = .35$), algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,74) = .42, p = .65$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Benzer şekilde babaların depresyon puanları ile yaş grupları ($F(2,74) = .71, p = .49$), eğitim düzeyi ($F(2,74) = 1.22, p = .30$) ve algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,74) = 2.67, p = .08$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, annelerin evlilik uyumu toplam puanları ile annelerin yaş grupları ($F(2,74) = .49, p = .61$), eğitim düzeyi ($F(2,74) = .65, p = .52$), algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,74) = .47, p = .62$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Benzer şekilde babaların evlilik uyumu toplam puanları ile yaş grupları ($F(2,74) = 1.44, p = .24$), eğitim düzeyi ($F(2,74) = .00, p = .99$), algılanan aylık gelir düzeyi ($F(2,74) = .52, p = .59$) değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Uyumlu sosyal davranış puanları, anneler ve babalar için yaş grupları ve eğitim düzeyi ve algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermemiştir. Depresyon puanları, anneler ve babalar için yaş grupları, eğitim düzeyi ve algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermemiştir. Evlilik uyumu puanları, anneler ve babalar için yaş grupları, eğitim düzeyi ve algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermemiştir.

4.4 Kontrol Değişkenlerinin Çocuklardaki Sosyal Davranışa Etkisine Yönelik Basit Doğrusal Regresyon (Lineer) Sonuçları

Alan yazında, uyumlu sosyal davranış ile ilişkilendirilmiş olan çocuk cinsiyeti (González vd., 2019) ve çocuk yaşı (Santrock, 2015) ilişkisini incelemek ve etkisi olması halinde kontrol değişkenler olarak alınması için basit doğrusal regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Çocuk cinsiyet değişkeni kız ve erkek olarak iki kategoriden oluşan kategorik bir değişken olduğundan kukla (dummy) değişkeni olarak (kız = 0, erkek = 1) kodlanarak analize dahil edilmiştir. Anneler ve babalar için basit doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 4.4'de gösterilmiştir.

Bulgulara göre, anneler için kız cinsiyetli çocuğa sahip olmak, annelerin puanlamış olduğu uyumlu sosyal davranış toplam puanı ile negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermektedir. ($\beta = -6.25$, $t = -2.44$, $p = 0.02$) Benzer şekilde, anneler için çocuk yaşı, annelerin puanlamış olduğu uyumlu sosyal davranış toplam puanı ile pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermiştir ($\beta = 2.07$, $t = 3.09$, $p = 0.003$).

Babalar için babalar için kız cinsiyetli çocuğa sahip olmak, babaların puanlamış olduğu uyumlu sosyal davranış toplam puanı ile negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermektedir. ($\beta = -5.68$, $t = -2.02$, $p = 0.047$). Ancak çocuk yaşı ve babaların puanlamış olduğu uyumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($\beta = 1.09$, $t = 1.46$, $p = 0.148$).

Tablo 4.4. USDE Toplam Puanları ile İlişkili Olan Değişkenler: Basit Doğrusal (Lineer) Regresyon Analizi

Anne	β	t	R²	F	p
Çocuk cinsiyet	-6.25	-2.44	0.08	5.97	0.02*
Çocuk yaş	2.07	3.09	0.11	9.56	0.003**
Baba	β	t	R²	F	p
Çocuk cinsiyet	-5.68	-2.02	0.05	4.09	0.047*
Çocuk yaş	1.09	1.46	0.03	2.14	0.148

Not 1: B: Unstandardized Beta, β : Standardized Beta

Not 2: *istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

4.5 Annelerin ve Babaların Depresyon Düzeyleri ile Evlilik Uyumunun Çocuklardaki Sosyal Davranış Üzerindeki Etkisine Yönelik Hiyerarşik Regresyon Sonuçları

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan evlilik uyumu ve ebeveyn depresyonunun, bağımlı değişken uyumlu sosyal davranış üzerindeki etkisini araştırmak için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Anneler ve babalar için hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.5’de sunulmuştur.

Anne puanları ile yapılan analizde ilk aşamada analize sokulan, çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı değişkenlerini barındıran birinci model varyansın %20’sini açıklamış ve uyumlu sosyal davranış ile anlamlı olarak ilişkilendirilmiştir ($F(2,73) = 8.87$, $p < .05$). Bu modeldeki değişkenlerden, çocuk cinsiyet negatif yönde ($\beta = -0.29$, $t = -2.71$, $p <$

.05) ve çocuk yaşı pozitif yönde ($\beta = 0.35, t = 3.31, p < .05$) Uyumlu sosyal davranış değişkeni ile anlamlı olarak ilişkilidir.

İkinci aşamada analize sokulan, depresyon değişkenini barındıran ikinci model varyansın %1'inin açıklamış ve açıklanan toplam varyans %21'e çıkmıştır. Bu modeldeki değişkenler uyumlu sosyal davranışı ile anlamlı olarak ilişkilendirilmiştir ($F(3,72) = 6.27, p < .05$). Bu modeldeki değişkenlerden, çocuk cinsiyet negatif yönde ($\beta = -0.26, t = -2.40, p < .05$) ve çocuk yaş pozitif yönde ($\beta = .32, t = 2.92, p < .05$) uyumlu sosyal davranış değişkeni ile anlamlı olarak ilişkilidir. Ancak ikinci modelde eklenen depresyon değişkeni ise uyumlu sosyal davranış değişkeni ile ilişkili değildir ($\beta = -0.12, t = -1.03, p = .31$).

Üçüncü aşamada analize sokulan, evlilik uyumu değişkeni barındıran üçüncü model varyansın %8'ini açıklamış ve açıklanan toplam varyans %29'a çıkmıştır. Bu modeldeki değişkenler Uyumlu sosyal davranışı ile anlamlı olarak ilişkilidir ($F(4,71) = 7.36, p < .05$). Bu modeldeki değişkenlerden, çocuk cinsiyet negatif yönde ($\beta = -0.29, t = -2.78, p < .05$), çocuk yaş pozitif yönde ($\beta = 0.31, t = 3.03, p < .05$) ve evlilik uyumu pozitif yönde ($\beta = 0.30, t = 2.94, p < .05$) uyumlu sosyal davranış değişkeni ile anlamlı olarak ilişkilidir. Ancak üçüncü modelde eklenen depresyon değişkeni ise uyumlu sosyal davranış değişkeni ile ilişkili değildir ($\beta = -0.04, t = -.36, p = .72$).

Baba puanları ile yapılan analizde ilk aşamada analize sokulan, çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı değişkenlerini barındıran birinci model varyansın %8'ini açıklamış ve uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olduğu belirlenmiştir ($F(2,73) = 3.26, p < .05$). Bu modeldeki değişkenlerden, çocuk cinsiyet negatif yönde ($\beta = -0.23, t = -2.07, p < .05$) uyumlu sosyal davranış değişkeni ile anlamlı olarak ilişkilidir. Ancak çocuk yaş değişkeni ($\beta = 0.17, t = 1.53, p = .13$) uyumlu sosyal davranış değişkeni ile ilişkili değildir.

İkinci aşamada analize sokulan, depresyon değişkenini barındıran ikinci model varyansın %3'ünü açıklamış ve açıklanan toplam varyans %11'e çıkmıştır. Bu modeldeki değişkenler uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olduğu belirlenmiştir ($F(3,72) = 2.84, p < .05$). Bu modeldeki değişkenlerden, çocuk cinsiyet negatif yönde ($\beta = -0.21, t = -1.87, p < .05$), çocuk yaş pozitif yönde ($\beta = 0.16, t = 1.39, p < .05$) depresyon negatif yönde ($\beta = -0.16, t = -1.39, p < .05$) uyumlu sosyal davranış değişkeni ile anlamlı olarak ilişkilidir.

Üçüncü aşamada analize sokulan, evlilik uyumu değişkeni barındıran üçüncü model varyansın %1'ini açıklamış ve açıklanan toplam varyans %12'ye çıkmıştır. Bu

modeldeki değişkenlerle uyumlu sosyal davranışın ilişkili olmadığı belirlenmiştir ($F(4,71) = 2.46, p = .05$). Üçüncü modelde eklenen çocuk cinsiyet ($\beta = -0.22, t = -1.91, p = .60$), çocuk yaş ($\beta = 0.15, t = 1.31, p = .19$), depresyon ($\beta = -0.06, t = -0.42, p = .68$) ve evlilik uyumu ($\beta = 0.16, t = 1.13, p = .26$) değişkenleri uyumlu sosyal davranış değişkeni ile ilişkili değildir.

Tablo 4.5 USDE Toplam Puanları İle İlişkili Olan Değişkenler: Hiyerarşik Regresyon Analizi

		B	β	T	R ²	R ² Change		
Anne	I	Çocuk cinsiyet**	-6.52	-.29	-2.71	.20	.195	
		Çocuk yaş**	2.13	.35	3.31			
	II	Çocuk cinsiyet*	-5.93	-.26	-2.40	.21	.012	
		Çocuk yaş**	1.95	.32	2.92			
		DASÖ Depresyon Ölçeği	-.38	-.12	-1.03			
		Çocuk cinsiyet**	-6.56	-.29	-2.78	.29	.086	
	III	Çocuk yaş**	1.92	.31	3.03			
		DASÖ Depresyon Ölçeği	-.13	-.04	-.36			
		Çift Uyum Ölçeği**	.45	.30	2.94			
	Baba	I	Çocuk cinsiyet*	-5.76	-.23	-2.07	.08	.082
			Çocuk yaş*	1.11	.17	1.53		
		II	Çocuk cinsiyet*	-5.22	-.21	-1.87	.11	.024
Çocuk yaş*			1.01	.16	1.39			
DASÖ Depresyon Ölçeği*			-.53	-.16	-1.39			
Çocuk cinsiyet			-5.34	-.22	-1.91	.12	.016	
III		Çocuk yaş	.95	.15	1.31			
		DASÖ Depresyon Ölçeği	-.20	-.06	-.42			
		Evlilik uyumu	.18	.16	1.13			

Not 1: B: Unstandardized Beta, β : Standardized Beta

Not 2: *istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler *p < 0.05, **p<0.01

BÖLÜM 5

5.TARTIŞMA

Bu çalışmada, COVID-19 Pandemi döneminde Türkiye’de yaşayan ve 2-8 yaş arasında çocuğu olan anne babaların, çocuklardaki uyumlu sosyal davranışında, evlilik uyumu ve depresyonun rolü incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde alan yazısı ışığında araştırma sonuçları tartışılacak, çalışmanın sınırlılıkları aktarılarak, ileride yapılacak çalışmalar için öneriler sunulacaktır.

5.1 Sosyodemografik Değişkenler ve Evlilik ile İlgili Değişkenlerin Tartışılması

Bu çalışmanın örneklemini 77 anne, 77 baba toplam 154 ebeveyn oluşturmaktadır. 2-8 yaş aralığında çocuğu olan ve genellikle bir ya da iki çocuğa sahip olan ebeveynler; çoğunlukta üniversite mezunu olup, çalışmaktadır ve orta-yüksek gelir düzeyine sahiptirler. Bu bilgiler doğrultusunda farklı sosyodemografik değişkenlerin, araştırmanın değişkenleri ile ilişkisine bakılmıştır.

Mevcut araştırmada, çocuklarda uyumlu sosyal davranışın annelerin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçları alan yazındaki çalışmalar ile farklılık göstermektedir. Alan yazında annesi çalışan çocukların, annesi çalışmayan çocuklara göre daha fazla olumlu sosyal davranış gösterdiği görülmüştür. Çalışan annelerin, kısıtlı zaman içerisinde çocukları ile daha kaliteli etkileşim kurmayı amaçlaması ve çalışma durumunun gelir düzeyini yükseltmesi olumlu sosyal davranışı arttıran etmenler olarak açıklanmıştır (Öztürker, 2014). Babaların çalışma durumu ve uyumlu sosyal davranış arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bunun sebebinin baba katılımcılarda çalışan sayısının çoğunlukta (%98.7) olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Alan yazında baba çalışma durumunun çocuktaki sosyal becerilere

etkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışma içerisinde anne ve babaların çalışma durumunun, uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olmamasının bir başka sebebi de COVID-19 pandemisi dolayısıyla anne ve babaların, çalışma durumlarına bakılmaksızın evde olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada, çocuklarda uyumlu sosyal davranışın ebeveynlerin eğitim düzeyi gruplarına göre farklılıkları araştırılmış ve gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Alan yazında çalışma sonucunu destekleyen araştırmalar vardır (Örn; Çiftçi vd., 2021; Şen, 2009). Şen (2009) 3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının, belirli değişkenler özelinde incelendiği çalışmasında; anne ve babanın eğitim düzeyinin çocuklardaki sosyal davranışı etkilemediğini belirlemiştir. Ancak bu sonuçtan farklı olarak anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça uyumlu sosyal davranışların fazlaştığını gösteren bir çalışmaya rastlanmıştır Aral ve diğerleri (2006) tarafından 4-5 yaş arası 138 çocuk ile yürütülen çalışmada, eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının iş birliği ve sosyal ilişkilerde, eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Mevcut araştırma içerisinde, çocuklarda uyumlu sosyal davranışı açıklamada eğitim düzeylerini oluşturan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaması örneklem özellikleri ile açıklanabilir. Araştırmaya katılan anne ve babaların, büyük çoğunluğu (%79) üniversite mezunu ya da üniversite üstü eğitim alan kişilerden oluştuğundan, çocuklarda uyumlu sosyal davranışta eğitim grupları arasında bir farklılık görülmemiştir.

Araştırmada, çocuklarda uyumlu sosyal davranışın ebeveyn yaş gruplarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Alan yazında, ebeveyn yaşı ve sosyal davranış arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaya rastlanmıştır. Karaca ve diğerlerinin (2011) yaptıkları çalışmada, 31-35 yaş grubundaki annelerin çocuklarının “ilişkisel saldırganlığı” 30 yaş altındaki annelerin çocuklarına göre daha fazla sergiledikleri ve “olumlu sosyal davranış” daha az sergiledikleri görülmüştür. Anne ve çocuk arasındaki yaş farkının artması, annenin çocuğa karşı daha sabırsız ve otoriter bir tutum sergilemesi ile ilişkilendirilmiştir. Mevcut çalışmada yaş ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış puanları arasında herhangi bir ilişki görülmemesinin sebebi örnekleme oluşturan anne ve babalar ile çocuklar arasında fazla yaş farkı olmamasına bağlanabilir.

Uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olduğu görülen aile değişkenlerinden birisi, çocuk yaşıdır. Çocuk yaşı okul öncesi ve okul dönemi düşünülerek 2-4 ve 5-8 olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sonuçlara göre anneler için 5-8 yaş çocukların uyumlu

sosyal davranışı 2-4 yaş çocuklara göre daha fazladır. Büyük yaştaki çocukların, küçük yaştaki çocuklara göre daha fazla uyumlu sosyal davranış göstermesi alan yazısı ile paralellik göstermektedir (Örn; Eisenberg, 1991; Geroux, 2001). Çocuklarda uyumlu sosyal davranış, bilişsel kapasite ile bağlantılıdır; yaş büyüdükçe gelişimsel olgunluk ve sosyal becerileri artış gösterir (Geroux, 2001). Çocukların yaşları büyüdükçe daha az agresif ve daha sosyal oldukları saptanmıştır. Yaşları büyükçe sosyal ortamda kabul görmek çocuklar için daha önemli hale gelir. Eisenberg (1991) yaptığı boylamsal bir çalışmada çocukların yaşı büyüdükçe kendilerini kontrol etme becerilerinin ve dolayısıyla sosyal davranışlarının arttığını öne sürmüştür. Babalar için çocuk yaşının uyumlu sosyal davranış puanları arasında bir farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Mevcut araştırmada, uyumlu sosyal davranış ile ilişkili bulunan bir diğer aile değişkeni ise çocuğun cinsiyeti olmuştur. Anne ve babaların uyumlu sosyal davranış puanlarında çocuk cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Anne ve babaların değerlendirmesine göre, kızlardaki uyumlu sosyal davranış puanları erkeklere göre daha yüksektir. Uyumlu sosyal davranışın cinsiyet ile ilişkilendirilmesi alan yazındaki araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Erkeklerin davranış problemleri gösterme sıklığı kızlara göre daha fazladır (Leadbeater ve Bishop, 1994). Bennett ve diğerleri (2007) bu farklılığın sebebini kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha duyarlı ve uyumlu olması olarak açıklamıştır. Şen (2009) 3-6 yaş arası 1.159 çocuk ile yaptığı araştırmada çocukların sosyal davranışlarını öğretmen raporları ile değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda kız çocuklarının olumlu sosyal davranış puanlarının, erkek çocukların davranış puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür. Dört yaş çocuklarının sosyal davranışlarının öğretmen raporu ile incelendiği diğer bir çalışmada ise, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha saldırgan eğilimleri olduğu ve daha az olumlu sosyal davranış gösterdikleri bulunmuştur (Amca ve Öztuğ, 2016). Cinsiyetler arasındaki farklılığın sebebi; erkeklerin agresif ve uyumsuz davranışlar sergilediklerinde onay görerek ve cesaretlendirilerek büyütülmeleri olabilir. Bunun yanı sıra erkek çocukların ev ortamında babalarında gözlemledikleri davranış örüntülerini taklit ederek, okul ve arkadaş çevresinde uygulamaları da neden olabilir.

Araştırmanın bir diğer ana değişkeni olan depresyonu etkileyen sosyodemografik ve aile değişkenleri farklı alan yazında farklı çalışmaların konusu olmuştur. Mevcut araştırmada, depresyonun çalışma durumuna göre farklılaştığı, çalışan annelerin depresyon düzeylerinin çalışmayan annelere göre daha düşük olduğu

görülmüştür. Alan yazındaki çalışmalarda araştırma bulgularını destekleyen sonuçlar bulunmaktadır (Örn; Dawood ve Habib, 2018; Dülgeroğlu vd., 2021 Dönmez vd., 2017). Dönmez ve diğerleri (2017) çalışan annelerde depresyon puanlarının daha düşük olduğunu gözlemlemiştir. Türkiye’de yapılan bir başka çalışmada ise 6 yaşında çocuğu olan 200 çalışan anne ve 200 çalışmayan annenin depresyon, özgüven ve çocuğa bağlılığı karşılaştırılmış; çıkan sonuçlarda çalışan annelerin depresyon puanlarının çalışmayan annelere göre daha düşük olduğu görülmüştür (Dülgeroğlu vd., 2021). Farklı kültürlerde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanmıştır. Mısır’da yapılan bir çalışmada iş hayatında var olmayan annelerin, iş hayatında var olan annelere göre daha yüksek depresyon puanlarına sahip olduğu görülmüştür (Dawood ve Habib, 2018). Çalışan babalar ve çalışmayan babalarda, depresyon puanlarında herhangi bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bunun sebebinin araştırmaya katılan babaların büyük bir çoğunluğunun (%98.7) çalışan grubun içinde yer alması olduğu düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada, depresyon düzeyinin eğitim seviyesine göre farklılıkları araştırılmış ve gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Depresyon puanları ve anne babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alan yazında, depresyonun eğitim düzeyi ile ilişkisini araştıran çalışmalar araştırma bulgularından farklı sonuçlar sunmaktadır. Alan yazında, eğitim düzeyinin yüksek olmasının kişilerin hem maddi hem de manevi yönden daha bağımsız olmalarını sağladığı ve sonucunda da eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin psikolojik olarak daha güçlü kalabildikleri görülmüştür (Mirowsky ve Ross, 1998). Bjelland ve diğerleri (2007) yaptıkları araştırmada düşük eğitim seviyesinin, depresyon ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Mevcut çalışmada, eğitim düzeyini oluşturan gruplar arasında, depresyon puanları açısından bir farklılık görülmemesi, aynı şekilde örneklem özellikleri ile açıklanabilir. Üniversite ve üniversite üstü eğitim alan katılımcıların oranı %79 olduğundan, yüksek eğitim düzeyinin depresyondan koruyucu etken olduğu düşünülmektedir (Bjelland vd., 2008).

Araştırmada, depresyonun ebeveyn yaş gruplarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç, alan yazında çalışmalardan farklılık göstermektedir. Alan yazında yapılan çalışmalarda depresyonun ilk yaşanmaya başlandığı dönemin genelde 20 ve 30’lu yaşlar olduğu görülmüştür (Kessler, 2013). Mevcut çalışmada depresyon puanlarının, yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermemesinin sebebi depresyon puanlarının düşük düzeyde seyretmesinden kaynaklanabilir.

Depresyon ile etkisi araştırılan bir aile değişkeni, çocuğun cinsiyeti olmuştur. Depresyon düzeyinin, çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Alan yazında ebeveyn depresyonu ve çocuk cinsiyeti arasında ilişki olduğunu savunan çalışmalar vardır (Örn; Karabekiroğlu vd., 2008; Weinberg vd., 2006). Karabekiroğlu ve diğerlerinin (2008) çalışmasında, çocuğun aynı cinsiyetteki ebeveynin depresyonundan anlamlı olarak daha fazla etkilendiği görülmüştür. Bunun yanında çocukları erkek olan ve zor bir mizaca sahip olan babaların, depresyon yaşamalarının daha olası olduğu ifade edilmiştir (Lamb vd., 2010; Nath vd., 2016) Mevcut araştırmanın, alan yazısı bulgularını desteklememesinin açıklaması ebeveynlerin depresyon düzeylerinin klinik örnekleme göre daha düşük olması olabilir.

Depresyon ile ilişkisi araştırılan bir diğer aile değişkeni ise çocuğun yaşıdır. Ebeveynlerde depresyon düzeyinin, çocuğun yaşına göre değişim göstermediği görülmüştür. Depresyon düzeyinin, çocuk yaşı gruplarına göre değişiklik göstermemesi alan yazısı ile uyumlu değildir. Oyserman ve diğerleri (2000), 5 yaşın altında çocuğa sahip olmanın ebeveynler için psikiyatrik bozukluk yaşamak adına bir risk faktörü oluşturduğunu belirtmiştir ve bunun sebebinin küçük yaş çocuğun ebeveynlerine daha fazla ihtiyaç duyması ile açıklamıştır. Mevcut çalışmada çocuk yaş grupları arasında, ebeveyn depresyon düzeyinde anlamlı bir fark olmamasının birkaç sebebi olabilir. Bunlardan ilki katılımcıların depresyon düzeylerinin düşük olmasıdır. Bir başka açıklama ise katılımcı örnekleminin çoğunluğunu tek çocuğu olan ebeveynlerin oluşturması olabilir. Johnson ve diğerleri (2021) COVID-19 döneminde 2868 ebeveyn ile yaptıkları çalışmada, evde birden fazla çocuğu olan ebeveynlerin daha fazla depresyon belirtileri gösterdiğini belirlemiştir. Bu nedenle tek çocuğa sahip olmak, mevcut araştırma içerisinde bir koruyucu faktör olmuş olabilir.

Araştırmaya katılan son ana değişken olan evlilik uyumunun sosyodemografik ve aile değişkenleri ile ilişkisine bakıldığında, evlilik uyumunun çalışma durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç alan yazındaki bazı araştırmalar ile benzerlik göstermektedir (Örn; Akpınar ve Kırrioğlu, 2020; Özeydnlık, 2014). Alan yazında aynı zamanda çalışan ve çalışmayan grup arasında anlamlı bir farklılık olduğunu gösteren araştırmalar da vardır (Örn; Tüfekçi, 2013; Srivastav vd., 1988) Tüfekçi'nin (2013) yaptığı araştırmada çalışan kişilerin evlilik uyumlarının çalışmayan kişilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Mevcut çalışma içerisinde eşlerin çalışma durumu ve evlilik uyumları arasında bir ilişki olmaması, evlilik

uyumunda çalışma durumdan daha önemli değişkenlerin etkili olduğunu gösterebilir (Kahveci, 2016).

Araştırmada, evlilik uyumunun eğitim seviyesine göre değişiklik göstermediği bulunmuştur. Alan yazında eğitim seviyesi yükseldikçe evlilik uyumunun arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Örn; Akpınar ve Kırloğlu, 2020; Mihalcea vd., 2013;). Mihalcea ve diğerlerinin (2013) yaptığı araştırmada eğitim seviyesi yükseldikçe çiftlerin ekonomik faktörler, dini görüşler ve beraber geçirilen zaman gibi konularda daha anlayışlı oldukları görülmüştür. Akpınar ve Kırloğlu (2020) yaptıkları çalışmada, lisans ve lisans üzeri eğitim almış katılımcıların evlilik uyumunun, ortaokul ve lise mezunu katılımcılara göre daha fazla olduğunu göstermiştir. Ancak alan yazında, mevcut araştırma ile paralel olacak şekilde, evlilik uyumu ve eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirten bir çalışma da vardır (Kubilay, 2013). Mevcut çalışmada, evlilik uyum puanları ve eğitim düzeyi grupları arasında farklılık bulunmamasının sebebi, örnekleme oluşturan kişilerin eğitim seviyesinin yüksek olması olabilir.

Evlilik uyumu ile etkisi araştırılan bir başka sosyodemografik değişken, ebeveyn yaşı olmuştur (Lawsoni, 1988; Yıldırım, 1992). Evlilik uyum puanları incelendiğinde yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuç alan yazındaki bir araştırma ile benzerlik göstermektedir (Örn; Lawsoni 1988). Ancak alan yazısı incelendiğinde yaş değişkeninin evlilik uyumu ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara da rastlanmıştır (Örn; Weisman vd., 1978; Yıldırım, 1992). Yıldırım (1992), 1100 evli çift ile yaptığı çalışmada yaş ile evlilik uyumu arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur; bu ilişkinin sebebini yaş ilerledikçe kişilerin hayatlarının düzene girmesi ve daha sağlıklı başa çıkma becerileri kazanmaları ile açıklamıştır. Mevcut araştırma içerisinde farklı yaş grupları için evlilik uyumunda bir farklılık ortaya çıkmamasının sebebi, evlilik uyum puanlarının yüksek olması ile açıklanabilir.

Mevcut araştırmada anneler ve babalar için evlilik uyumunun, çocuklardaki yaş gruplarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Alan yazındaki sonuçlar, araştırmanın bulgularından farklıdır. Glenn ve Weaver (1978), yaptıkları araştırmada evlilik mutluluğunu etkileyen değişkenleri incelemişlerdir ve araştırmanın sonuçları, 6 yaşından küçük çocuğa sahip olmanın evlilikteki mutluluğu azalttığını işaret etmektedir. Çocuğun dünyaya gelmesi ile aile sisteminde yaşanan değişim, evlilik uyumunun azalmasına neden olabilmektedir (Abbott ve Brody 1985). Alan yazında bu çalışmalar, mevcut araştırmanın sonucu ile farklılaşmaktadır. Mevcut çalışma

içerisinde çocuk yaş gruplarının evlilik uyumuna yönelik bir fark yaratmamasının nedeni, araştırmaya iki yaş altında çocukları olan ailelerin katılmaması olduğu düşünülmektedir çünkü ilk 2 yılda anne ve baba, ebeveyn rol ve sorumluluklarına uyum sağlamışlardır ve çocuğun yaşı, bu yaştan sonra evlilik uyumunu etkileyen önemli faktörlerden biri olmaktan çıkmıştır.

Araştırmada, evlilik uyumunun ve çocuk cinsiyetinin farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuç, alan yazında bazı araştırmalarca desteklenmektedir. Luckey ve Bain (1970), 80 çift ile yaptığı çalışmada çocuk cinsiyetinin evlilik tatmini üzerindeki etkilerini araştırmıştır ve sonucunda iki cinsiyet grubu arasında evlilik tatmininde herhangi bir farklılık olmadığını bulmuştur. Ancak alan yazında çocuk cinsiyetinin, evlilik uyumunda belirleyici olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Örn; Abbott ve Brody, 1985; Halverson ve Martin, 1981;). Mevcut çalışma içerisinde cinsiyetler arası fark olmamasının sebebi, evlilik uyumunu etkileyen farklı faktörlerin de olması olabilir. Bunlar eşten alınan destek ve sosyal destek olarak görülebilir.

Anne ve babaların değişken puanları arasında, sosyodemografik grupları arasında bir farklılık olup olmadığına bakıldıktan sonra evlilik uyumu, depresyon ve uyumlu sosyal davranış puanları arasında cinsiyetler arası fark incelenmiştir. Çalışma içerisinde evlilik uyumu, depresyon ve uyumlu sosyal davranış puanlarının ebeveynin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Evlilik uyumu puanlarında cinsiyete göre farklılaşma olmaması, alan yazısı ile uyumludur. Kumcağız ve diğerlerinin (2010) 158 kadın ve 166 erkek ile yaptığı çalışmada kadınların ve erkeklerin evlilik uyum puanları arasında bir farklılık görülmemiştir. Ancak alan yazında evlilik uyumunun cinsiyete göre farklılaştığını gösteren çalışmalar da vardır (Canel, 2007; Yıldırım, 1992). Mevcut çalışmada evlilik uyum puanları arasında anlamlı bir fark olmamasının sebebi yıllar ilerledikçe kadınların ve erkeklerin evlilik ile ilgili beklentilerinin örtüşmeye başlaması olabilir. Günümüzde kadınlardan ve erkeklerden beklenen sosyal roller değişim içerisindedir (Çelik, 2018). Kadınların da erkekler kadar iş gücüne girmeye başladığı bu süreçte; hayat tatminlerini sağlayan tek olgu artık aile olmaktan çıkmıştır. Bu durumda artık kadın ve erkeklerin evlilikten beklentilerini birbirine yakınlaştırmış ve sonuçta evlilik uyum puanlarında bir farklılık görülmemesine neden olmuş olabilir.

Benzer olarak çalışma içerisindeki anne ve baba depresyon puanları arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Alan yazında, Türkiye’de yapılan ve anne/babaların depresyon puanlarının farkını araştıran kısıtlı sayıda çalışmaya

rastlanmıştır (Karabekiroğlu, 2008). Ancak anne ve babanın psikolojik iyi oluşunu karşılaştıran birden çok çalışma vardır (Kumcağız, 2020; Villodas vd., 2018;). Mevcut çalışmanın sonuçları alan yazındaki bu sonuçların bazıları ile uyumluyken bazıları ile uyumlu değildir. Kumcağız ve diğerlerinin (2020) yaptığı çalışmada cinsiyetler arası psikolojik iyi oluş puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bunun aksine, Karabekiroğlu ve diğerlerinin (2008), erken çocukluk dönemi patolojileri ve anne baba depresyonu arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, annelerdeki depresyon oranlarının babalara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Mevcut çalışma içerisinde anne ve babanın depresyon puanlarında anlamlı bir farklılık olmamasının sebebinin sosyodemografik değişkenler olabileceği düşünülmüştür. Araştırma grubunun eğitim seviyesinin yüksek olması, gelir düzeyinin orta ve yüksek aralığında olması ve araştırmaya katılan anne ve babaların yüksek oranda çalışmaları depresyon puanlarının düşük olmasına ve cinsiyetler arasında farklılık görülmemesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Çalışma içerisinde anne ve babanın çocukları için doldurmuş olduğu uyumlu sosyal davranış puanlarında da anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Alan yazında, anne ve babaların çocukları için ayrı ayrı uyumlu sosyal davranışı değerlendirdiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Shigeto ve diğerlerinin (2013) yaptığı çalışmada anne ve babaların çocuğun mizaç özelliğini ayrı ayrı değerlendirmesi istenmiştir. Anne ve babanın farklı değerlendirmeleri olmasının çocuğa davranış şekillerinde de bir farklılığa neden olabileceği savunulmaktadır. Çalışmada anne ve babanın iyi anlaşığı ve evlilik içerisinde uyumun olduğu ailelerde çocuğun anne ve babası ile ilişkilerinin benzer olduğu ve bu nedenle değerlendirmelerinin de farklılaşmadığı görülmüştür (Shigeto vd., 2000) Mevcut çalışma içerisinde de anne ve babanın uyumlu sosyal davranış puanlarının farklılaşmama sebebi çocuğun anne ve baba ile etkileşimlerinin benzer olması olabilir.

5.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri

Gruplar arasındaki farklar incelendikten sonra çalışmanın ana değişkenleri olan evlilik uyumu, depresyon, uyumlu sosyal davranış ve sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiyi gözlemlemek için Pearson Korelasyon analizleri yapılmıştır. Ana değişkenler olan evlilik uyumu, depresyon ve uyumlu sosyal davranış arasındaki korelasyonlar tartışılmaktadır.

Annelerin evlilik uyumu toplam puanları ile depresyon puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin evlilik uyumu arttıkça depresyon puanları azalmaktadır. Bu sonuçlar alan yazındaki sonuçları desteklemektedir. Bookwala ve Jacobs (2004), evlilik doyumu ve depresyon arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu savunmuştur. Whisman (2000), yaptığı bir meta analiz çalışmasında depresif semptomların, evlilik içerisinde tatminsizlik ve uyumsuzluk ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Evlilik içerisinde yaşanan çatışma, eşler arasındaki iletişimsizliği beraberinde getirir, bu durum uzan vadede hayat ile ilgili tatminsizliği artırır ve depresif semptomların ortaya çıkmasına zemin hazırlar (Keith, 1987).

Annelerin evlilik uyumu ve çocuklardaki uyumlu sosyal davranış arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar alan yazısı ile benzerlik göstermektedir. Türkiye’de 89 çocuk ve 89 ebeveynin katılım gösterdiği evlilik uyumu ve dışa yönelim problem davranışı arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, evlilik uyumu arttıkça çocukların problem davranışının azaldığı görülmüştür (Özbey, 2012). Farklı kültürlerde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Evlilik içerisinde uyumsuzluğun ve huzursuzluğun çocuklardaki uyum problemlerine yansıdığı bulunmuştur (Cavanagh ve Huston, 2006). Kaya (2003), 8-10 yaş arasında çocuğu olan 84 anne ve baba ile yaptığı çalışmada çocukların davranış problemleri ile annenin öfke, kin ve evlilik uyumu arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu bulmuştur. Anneler evliliklerinde problem yaşadıkça çocuklara karşı daha umursamaz olmakta ve bunun sonucunda da çocuğun hayatında uyumsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Annelerin depresyon puanları ile çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Annenin depresyon düzeyi arttıkça çocuklarda uyumlu sosyal davranış azalma gösterir. Alan yazısı incelendiğinde, bu sonuç uyumluluk göstermektedir. Çocuklar en devamlı bakım verenleri olan anneleri ile ilişkilerinden bebeklikten itibaren etkilenirler. Annenin psikolojik olarak sağlıklı olması çocuğun sağlıklı gelişimi için çok önemlidir (Villodas vd., 2018). Richter ve diğerlerinin (2018), 279 anne ve çocuk ile yaptığı çalışmada annenin psikolojik iyi oluş düzeyi arttıkça çocukların sergilediği prososyal davranışların fazlalaştığı görülmüştür. Annenin psikolojik sağlığının bozuk olduğu durumlarda, çocuklar kendilerini olaylar karşısında suçlu hissederler ve öfke, kaygı gibi olumsuz duyguları ortaya çıkarmaya başlarlar (Oyserman vd., 2000). Bunun dışında aile içerisinde ihmal riski de artar. Anne psikolojik olarak iyi olmadığı için çocuk ile doğru iletişim kuramaz ve bu durum çocuğun sosyal ilişkilerini olumsuz şekilde etkiler (Liu vd., 2010).

Baba örneklemeine baktığımızda babalarda evlilik uyumu ile depresyon puanları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Alan yazısı bulunan araştırmalarda, cinsiyet fark etmeksizin evlilik uyumsuzluğunun depresyon düzeyini arttırdığı görülmüştür (Herr vd., 2007). Babanın evlilik uyumunu etkileyen önemli bir faktör de annenin psikolojik iyi oluşudur. Gotlib ve Whiffen (1989) yaptıkları araştırmada, babaların evlilik uyumu ve depresyonu arasındaki ilişkinin, annelerin evlilik uyumu ve depresyonu arasındaki ilişkiden daha kuvvetli olduğunu belirlemiştir. Bu sonuç annelerin depresyonunda evlilik uyumsuzluğu dışında farklı etmenlerin de rolü oynadığı ancak babaların depresyonunda evlilik uyumunun önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Bu durum, evliliklerinin iyi gidiyor olmasının, babalar için depresyona yakalanmamak adına koruyucu bir faktör olduğunu düşündürülebilir.

Babalarda evlilik uyum puanları arttıkça çocuklardaki uyumlu sosyal davranış puanları da artış gösterir. Bu sonuç alan yazındaki çalışmalar ile uyumluluk göstermektedir. Çocuk iletişim kurma şeklini anne ve babasından öğrenir. Çocuk, anne ve babasının kendi aralarındaki problem çözme biçimi ile kendi sosyal uyumunu geliştirir (Aydın, 2000). Bu nedenle anne ve babanın evlilik uyum puanlarının yüksek olması, çocuklarda uyumlu sosyal davranışın oluşmasını sağlayabilir.

Babaların depresyon puanları ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Alan yazında bu sonucun aksine, baba depresyonu ve çocuklarda sosyo-duygusal gelişim arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Düzgün, 2006; Reeb vd., 2015). Kane ve Garber (2004), yaptıkları meta analiz çalışmasında baba depresyonu ve çocuğun işlevselliği arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu saptamıştır. Babanın depresyon yaşadığı durumlarda çocuklar dışsallaştırma ve içselleştirme problemleri yaşamaktadır. Mevcut çalışma içerisinde babaların depresyonu ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişki görülmemesinin sebebinin, baba depresyon puanlarının düşük olması olduğu düşünülmektedir.

5.3 Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması

Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan ebeveyn depresyonu ve evlilik uyumunun, bağımlı değişken olan çocuklarda uyumlu sosyal davranışı üzerine ilişkisini incelemek adına hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Çocuk cinsiyetinin negatif yönde, çocuk yaşının pozitif yönde anneler için uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olduğu görülmüş ve araştırmadaki iki hipotez anneler için

doğrulanmıştır (H₁, H₂). Anneler için ilk aşamada analize sokulan çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı, uyumlu sosyal davranışı ile pozitif yönde ilişkilidir. Anneler için çocukların gösterdiği uyumlu sosyal davranış, yaş büyüdükçe artmaktadır. Aynı zamanda çocuk cinsiyeti kız olduğunda da uyumlu sosyal davranış fazlalaşmaktadır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bu bulgular alan yazısı ile uyumludur (Eisenberg, 1991; Geroux, 2001).

Çocuğun cinsiyeti ve çocuğun yaşını kontrol ederek, ikinci aşamada analize sokulan depresyon düzeyi ile çocuklardaki uyumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bu sonuç araştırmanın hipotezlerinden birinin kısmen doğrulanmadığını göstermektedir ve alan yazısı ile farklılık göstermektedir (H₃). Yapılan çalışmalarda annenin depresyonda olmasının çocuk ile etkileşim becerilerini azalttığı ve sonucunda çocukların sosyal iletişimde zorlanmalar yaşadıkları görülmüştür (Lovejoy, 1991). Bolsoni-Silva ve diğerlerinin (2020), 35 depresif ve 35 depresif olmayan anne ile gerçekleştirdiği çalışmada, depresif annelerin çocuklarının dışsallaştırma davranışlarının depresif olmayan annelerin çocuklarına göre anlamlı derecede fazla olduğu bulunmuştur. Mevcut çalışma içerisinde anne depresyonu ve çocuklardaki uyumlu sosyal davranışı arasında bir ilişki olmamasının sebepleri arasında çalışmaya dahil olan annelerin depresyon düzeylerinin düşük olması, annelerin mevcut sosyodemografik özelliklerinin koruyucu faktörler olması ve COVID-19 pandemi döneminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmaya katılan anneleri, yüksek eğitim ve gelir seviyesine sahip ve çoğunlukla çalışan bir grup oluşturmaktadır. Alan yazına bakıldığında eğitim seviyesinin yüksek olması depresyon oranlarını düşürmektedir (Bjelland vd., 2008). Eğitimin, insanın hayatındaki içsel süreçler için bir kaynak olduğu düşünülmektedir (Ross ve Mirowsky, 2006). Alınan eğitim, insanların mesleki açıdan ilerleyebilmesine fırsat tanır. Eğitimin mesleki hayatta açtığı fırsatlar da insanın sosyoekonomik seviyesine ve dolayısıyla refahına etki eder. Bu nedenle eğitim seviyesi yüksek olan kişinin hayattan aldığı tatmin daha fazla olabilir (Ross ve Mirowsky, 2006). Eğitimli bir kişinin sosyal destek ağı daha kuvvetlidir. Bu hem profesyonel hem de yakın çevreden daha fazla destek alabilmesini sağlar (Bjelland vd., 2008). Eğitim seviyesinin yüksek olması depresyon düzeyini azaltır. Mevcut çalışma içerisinde annelerin yüksek eğitim ve gelir düzeylerine sahip olmasının, gerekli profesyonel ve sosyal destekleri sağlayabilmeleri ve sonuçta depresyon puanlarının düşük bulunmasına neden olduğu

düşünülmektedir. Bu nedenle annelerde depresyon ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişkili bulunmamış olabilir.

Araştırmanın sonuçlarının, alan yazındaki çalışmalardan farklı olmasının sebeplerinden biri de verilerin COVID-19 pandemi döneminde toplanmış olmasından kaynaklanabilir. COVID-19 döneminde yapılan çalışmalarda annelerin depresyonunun artış gösterdiği görülmüştür. Ancak depresyon oluşması için risk faktörleri arasında daha önceden yaşanmış bir psikopatoloji, evlilik ilişkisinde sorunlar ve finansal zorlanmalar vardır (Cameron, 2020). Araştırmanın örneklemini, alan yazındaki araştırmalara göre farklılık göstermektedir. COVID-19 dönemi içerisinde eve kapanan anneler, yaşamış olduğu zorlukların yanı sıra, evden çalışmanın rahatlatıcı olduğu ve bu süreçte çocuk ile daha fazla zaman geçirme fırsatı bulduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin çoğunluğu iş hayatına devam etmekteyken, evde çalışmak bazı aileler için depresyona yakalanmamak adına bir koruyucu faktör oluşturabilmektedir. COVID-19 dönemi bu bağlamda hem çocuk ve anne arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilemiş hem de depresyon oluşma ihtimalini azaltmış olabilir. Göl-Güven ve diğerlerinin (2021) COVID-19 döneminde yaptıkları çalışmalarında, psikolojik sağlığı iyi olan ebeveynlerin çocukları ile daha iyi zaman geçirdikleri belirlenmiş ve psikolojik olarak sağlıklı olan ebeveynlerin, çocuklarının duygu ve davranışlarını daha olumlu şekilde değerlendirdikleri görülmüştür. Alan yazında COVID-19 salgınıyla ilgili yapılan çalışmalarda karantina sürecinin bazı olumlu yanlarının da olduğu görülmüştür. Ailenin günleri beraber geçirmesinden dolayı ilişkiler kuvvetlenmiş ve aile içi etkileşimde artış olmuştur. Bazı ailelerin bu dönemde çocukları ile daha fazla kaliteli zaman geçirebildikleri ve bunun da çocuklardaki uyumu ve sorumluluk bilincini arttırdığı ifade edilmiştir (Başaran ve Aksoy, 2020). Alan yazından edinilen bilgiler ışığında, yapılan çalışma içerisinde annelerin depresyonunun uyumlu sosyal davranışlar ile ilişkili olmamasının sebebinin, COVID-19 döneminde evde zaman geçirmenin bazı aileler için koruyucu bir faktör olması ve katılımcıların genelde depresyon puanlarının klinik örnekleme göre düşük düzeyde olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada üçüncü adımda analize sokulan evlilik uyumu; çocuk cinsiyeti, çocuk yaşı ve depresyonun etkileri çıkarıldığında uyumlu sosyal davranış pozitif yönde ilişkilidir ve bu sonuç ile araştırmanın hipotezlerinden biri kısmen doğrulanmıştır (H₃). Çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile evlilik uyumunun güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde çocuklarda sosyal davranış ve

evlilik uyumu arasındaki ilişkinin varlığı mevcut çalışma ile uyumludur. Katz ve Gottman (1993) yaptıkları boylamsal çalışmada ailelerin problem çözerken kullandıkları yöntemlerin, çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Stresli bir aile ortamı ve aile içerisinde anlaşmazlık çocuklarda olumsuz duyguların oluşmasına neden olabilir. Çocuk mevcut çatışmaların kendisinden kaynaklandığına dair suçluluk, kaygı ve öfke duyabilir (Buehler, 2007). Çocuk, bu olumsuz duyguları regüle etme konusunda bir destek sistemine sahip olmazsa sosyal ortamlardan çekilebilir ya da uyumsuz davranışlar sergileyebilir. Aile içerisinde çatışma ile büyüyen çocukların sosyal ortamlarda da ilişkilerinde problemler yaşaması beklenir (Conger vd., 2000). Westerman ve Luz(1995), 4 ila 14 yaş arasında 70 çocuk ile yaptıkları çalışmada evlilik uyumunun çocuğun hem okul hayatında hem de ev ortamındaki uyumlu davranışları yordadığını bulmuştur. Çift uyumunun çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olması “Sosyal Öğrenme Kuramı” ile uyumaktadır. Bandura (1977) davranışın öğrenilmesinde çevrenin ve gözlemlemenin önemini belirtir. Çocuk aile içerisindeki ilişkileri uyumlu ve sağlıklı görüyorsa, bu ilişki örüntüsünü kopyalar ve kendi sosyal ortamlarında kullanır. Aksi durumda evlilik içerisinde uyumsuzluk var ise yine anne ve babasının iletişim şekillerine kopyalar. Bu durum sonucunda uyumsuzluk ve davranış sorunları ile eşleşebilir (Neppl vd., 2019).

Özetle annelerin puanlarına göre çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı ile uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişki vardır. Var olan bu ilişkinin etkileri elimine edildikten sonra evlilik uyumu ve uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Annelerdeki evlilik uyumsuzluğu çocuklarda sosyal uyumu azaltır.

Babaların hiyerarşik regresyon analizi değerlendirildiğinde çocuklarda uyumlu sosyal davranış puanları ile çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Çocuk cinsiyeti negatif yönde, çocuk yaşı pozitif yönde babalar için uyumlu sosyal davranış ile ilişkilidir ve araştırmadaki iki hipotez doğrulanmıştır (H₁, H₂). Babalar için ilk aşamada analize sokulan çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı, uyumlu sosyal davranış ile pozitif yönde ilişkilidir. Babalar için çocuğun uyumlu sosyal davranışları yaş büyüdükçe ve çocuğun cinsiyeti kız olduğunda artış göstermektedir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bu bulgular alan yazısı ile benzerlik göstermektedir. Ekici (2015), 5-7 yaş aralığında 295 çocuk ve ailesinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla uyumlu davranış sergilediğini bulmuştur. Bir başka araştırmada; Çetin ve Samur (2018) 5-6 yaş aralığında 200 çocuk ve ailelerinin katılımı ile çocuklarda prososyal davranışları

araştırmıştır. Sonuçlar, çocuklardaki cinsiyet farkının prososyal davranışlarda anlamlı bir değişim yaratmadığını göstermekle beraber, baba değerlendirmesinde kız çocukların prososyal davranış puanlarının erkek çocukların puanlarından daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, mevcut çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bunun yanında yine ilk aşamada analize sokulan çocuk yaşının, uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olduğu görülmektedir. Alan yazında babaların değerlendirmesine göre, çocukların yaşı ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmada ikinci adımda analize sokulan depresyonun; çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşının etkileri çıkarıldığında uyumlu sosyal davranış ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur ve bu sonuç, araştırmanın hipotezlerinden biri kısmen doğrulamıştır (H₃). Bu sonuç alan yazısı ile benzerlik göstermektedir. Babaların depresyon düzeyleri azaldıkça, çocukları ile daha fazla iletişim kurabilirler ve bu yakın temas ile çocuk, sosyal becerilerini geliştirebilir. Billings ve Moos (1983), depresyonda olan 133 ebeveyn ve depresyonda olmayan 135 ebeveyn ile yaptığı çalışmada, depresyonda olmanın çocuğun sosyal çevresini olumsuz etkilediğini ve dolayısıyla sosyal gelişimini zorlaştırdığını savunmuştur. Bir başka çalışmada, Marchand ve Hock (1998), 4 yaş çocuğu olan 46 anne babanın depresyonlarının çocuklar üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, babanın depresyonda olmasının çocuklarda içselleştirme davranış problemini oluşturduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada, Thomas ve Forehand (1991) babaların depresyonunun erken dönem ergenlikteki çocuklara etkisini araştırmış; babanın depresyonda olmasının kız çocuklarda davranış sorunlarına, erkek çocuklarda ise anksiyeteye neden olduğunu bulmuştur. Sonuç olarak alan yazında da mevcut çalışmada olduğu gibi babaların depresyonunun çocuğun sosyal becerilerini etkilediği görülmektedir. Babalar için depresyon düzeyinin çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olması “Davranışçı Öğrenme Kuramı” ile uyumaktadır. Ebeveyn depresyondaiken çocuğun ihtiyaçlarını göremeyebilir ve çocuk ile uyumluluk gösteremez. Çocuk davranışları sonucu, anne veya babadan herhangi bir pekiştirici ya da ceza, göremediğinden davranışların sosyal ortamlar için doğru ya da yanlış olduğunu öğrenemez ve sonucunda kişiler arası ilişkilerinde sorun yaşayabilir (Lewinsohn, 1974; Psychogiou vd., 2017).

Çalışmada üçüncü adımda analize sokulan evlilik uyumunun; çocuk cinsiyeti, çocuk yaşı ve depresyonun etkileri çıkarıldığında uyumlu sosyal davranış ile ilişkili olmadığı görülmüştür ve araştırmanın hipotezlerinden biri kısmen doğrulanmamıştır

(H₃). Bu bulgu, alan yazısı ile farklılık göstermektedir. Nepl ve diğerleri (2019) 209 anne ve baba ile yaptıkları çalışmada, çocukların sosyal becerileri ve ebeveyn etkileşimini boylamsal bir çalışma aracılığı ile incelemişlerdir. Anne ve babaların, birbirleri arasında kurdukları sağlıklı etkileşim ile çocuklardaki sosyal beceriler arasında dolaylı bir etkileşim olduğunu saptamışlardır. Babalarda uyumlu sosyal davranış ile evlilik uyumu değişkeni arasında bir ilişki olmamasının sebebi, babaların çocukların davranışlarını değerlendirmede anneler kadar detaycı olmaması olabilir. Bunun dışında babaların anket sorularının cevaplarına daha önyargılı cevap vermeleri ve sonuçların gerçeği yansıtmaması da anlamlı bir ilişki bulunamamasının diğer bir sebebi olabilir.

Özetle, babaların puanlarına göre çocuk cinsiyeti ve çocuk yaşı ile uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişki vardır. Var olan bu ilişkinin etkileri elimine edildikten sonra depresyon ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Babalardaki depresyon azaldıkça çocuğun uyumlu sosyal davranışı artış göstermektedir. Babalardaki depresyon çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile ilişkilidir. Ancak babalar için evlilik uyumu, çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile ilişkili değildir.

5.4 Kısıtlılıklar

COVID-19 döneminde, çocuklarda uyumlu sosyal davranışın evlilik uyumu, depresyon ve çeşitli sosyodemografik değişkenler çerçevesinde araştırıldığı bu çalışmanın, alan yazına mevcut katkıları yanında birtakım kısıtlılıkları da bulunmaktadır.

Mevcut çalışma içerisinde depresyon puanları klinik olmayan bir örnekleme toplanmıştır. Bu da hem annelerin hem de babaların düşük depresyon puanlarına sahip olmalarına neden olmuştur. Alan yazında depresyon, çocuklardaki sosyal davranış ile ilişkili olarak görünse de mevcut çalışma depresyon puanları yüksek olmayan anne ve babalar ile yapıldığı için bu sonuca anne örnekleminde ulaşamamıştır ve arada bir ilişki olduğu söylenemez. Bu bağlamda gelecek çalışmalar için klinik örneklemden katılımcı dahil etmek ve klinik olmayan örneklem ile puanları karşılaştırmak uyumlu sosyal davranış ve depresyon arasındaki ilişkinin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Bunun yanı sıra, hastalıkların depresyon düzeylerinden önce psikolojik iyi oluşun farklı alanlarına etkileyebileceğini düşünülürse, depresyon ölçeği yerine psikolojik iyi oluşu

ölçen bir ölçek kullanmanın farklı sonuçlar çıkarabileceği düşünülmekte ve yalnızca depresyon düzeylerini kontrol etmek bir kısıtlılık olarak görülmüştür. Örneklem sayısının kısıtlı olması sonuçların anlamlı olmasını engellemiştir. Analizler incelendiğinde sonuçların çoğunun marjinal anlamlı olarak görüldüğü ancak istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığı görülmüştür. Bu da ilerleyen çalışmalarda daha yüksek örneklem sayısının varlığı ile istatistiksel olarak anlamlı sonuçlarının daha fazla görüleceğini düşündürmektedir.

Araştırma örnekleminin çoğunlukla yüksek sosyoekonomik durum ve eğitim seviyesine sahip olması yapılan karşılaştırmaların anlamlı çıkmamasını açıklayabilir. Alan yazında depresyon, evlilik uyumu ve çocuklarda uyumlu sosyal davranış değişkenlerinin sosyoekonomik düzey ve eğitim seviyesi yükseldikçe arttığı görülmektedir. Bazı sonuçların anlamlı çıkmamasında örneklem özelliklerinin etkili olduğu ve bu durumun mevcut çalışma için bir kısıtlılık olarak görülebileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmanın kesitsel bir modelinin olması katılımcıların COVID-19 dönemi öncesi ve sonrasında depresyon, evlilik uyumu ve uyumlu sosyal davranış puanlarının karşılaştırılmamasına neden olmuştur. Anne ve babaların depresyon ve evlilik puanlarını yorumlarken alan yazında daha önce yazılmış makalelere odaklanılmıştır. Ancak aynı katılımcılardan alınan boylamsal veriler ile COVID-19'un nedensel etkileri tartışılabilir. Bu nedenle çalışmada herhangi bir nedensel çıkarım yapılamamıştır.

Çalışma içerisinde ortaya çıkan bir diğer kısıtlılık ise, çocuklar için toplanan Uyumlu Sosyal Davranış Envanterinde sosyal ilişkilere dair maddeler ile ilişkilidir. Pandeminin etkilerinin en fazla yaşandığı ve sokağa çıkma yasakları, okulların kapanması gibi önlemlerin alındığı bu dönem içerisinde çocuklar akranları ile görüşmemiş ve sosyalleşmemiştir. Bu nedenle var olan ölçek içerisinde anne ve babanın puanları, çocuğun sosyalleştiğini gözlemleyemedikleri için gerçekçi olmayabilir.

COVID-19 pandemisi içerisinde anne ve babanın psikolojik iyi oluşunu araştıran çalışmalar yapılmış ve yapılan çalışmaların birçoğunda COVID-19'un ruh halini ve hayatı olumsuz etkileyen bir dönem olduğu ifade edilmiştir. Ancak yapılan kimi çalışmalarda bu dönemin ruh halini pozitif yönde etkilediği ve belirli sosyodemografik özelliklere sahip aileler için pandeminin koruyucu bir faktör olabildiği görülmüştür. Bu nedenle mevcut çalışmada çıkan bazı sonuçlar anlamlı olarak yeterince

tartışılammıştır. Yeni araştırmalar içerisinde; pandemi döneminin olumlu sonuçlarının da var olabileceği dşünülererek yapılacak araştırmalar alan yazına farklı bir perspektif sağlayabilir.

Bu çalışmanın sınırlılıklarından bir tanesi de çocuklardaki uyumlu sosyal davranışın anne ve baba ölçek puanları ile değerlendiriliyor olması olabilir. Frosch ve Mangelsdorf (2001), yaptıkları çalışma içerisinde çocuklardaki davranış problemlerini gözlemci, ğretmen raporu ve anne/baba raporlarını kullanarak değerlendirmiş ve ortaya farklı sonuçlar çıktığını görmüştür. Bu araştırmada çocuklardaki uyumsuz davranışlar ile evlilik uyumsuzluğu arasındaki etkileşim en çok dış gözlemci tarafından açıklanmıştır. Bu da hem alan yazındaki araştırmalarda hem de mevcut araştırma içerisindeki anne ve babaların ölçeklere önyargılı cevaplar vermiş olma ihtimalini düşündürmektedir.

5.5 Sonuç ve neriler

Bu çalışmada anne ve babalardaki depresyon, evlilik uyumu ve çeşitli sosyodemografik/aile değerkenlerinin çocuklardaki uyumlu sosyal davranış üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışma, yukarıda bahsedilen kısıtlılıklarına rağmen COVID-19 dneninde anne ve babadan ayrı ayrı veri toplanması ile özgünlüğünü korumaktadır ve yapılabilecek yeni araştırmalara olanak sağlamaktadır.

Alan yazında, hayat standartlarımızı ve rutinlerimizi değerştiren COVID-19 döneminde yapılan birçok çalışma vardır. Ancak mevcut çalışmanın COVID-19 önlemlerinin en yoğun olduğu dönemde yapılması ve hem anneden hem de babadan ayrı ayrı veri toplanmış olması bu araştırmayı güçlü kılmıştır. Buna ek olarak alan yazında COVID-19 dönemi içerisinde Türkiye’de yapılan çalışmalar arasında aynı çocuğun hem anne ve hem babasından veri toplandığı çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan örneklem çeşitliliği noktasında sınırlılıkları var olsa da Türkiye’de COVID-19 döneminin anne, baba ve ocuk üzerindeki etkilerini araştırmak adına yapılan bu çalışma, alan yazına katkı sağlamaktadır.

Mevcut çalışmanın sonuçları klinisyen ve eğitimcilerle yol gösterebilir. Ortaya çıkan sonuçlarda kız çocuklarının uyumlu sosyal davranış puanları, erkek çocukların uyumlu sosyal davranış puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda anne ve babaların erkek çocuklarına verdikleri mesajlara zen göstermek gereklidir. Ailelere verilecek eğitim programları ile erken dönemden itibaren erkek çocuklara

verilen mesajlarda toplumsal bir değişmeye gidilmesi önemli olabilir. Bu şekilde aileler tarafından erkek çocukların uyumsuz davranışlarının kabul edilmediği mesajı verilebilir ve dış dünyada uyumsuzluk adına daha az sorun yaşamaları sağlanabilir.

Kullanılabilecek bir başka çalışma bulgusu ise anneler için evlilik uyumunun önemli başka değişkenlerin etkisini çıkardığımız durumda bile, çocuklardaki uyumlu sosyal davranış ile ilişkili bulunmasıdır. Annelerin evlilik uyumunun azalması çocuklardaki uyumlu sosyal davranış azaltmaktadır. Ailelere, ev ortamında eş ve çocuklarla sağlıklı etkileşim kurmalarına yönelik eğitimler verilmesi yararlı olabilir. Bu şekilde koruyucu önlemler ile hem eşler arasındaki uyumsuzluk hem de çocuğun göstermiş olduğu uyumsuz sosyal davranışlarda bir azalma görülebilir.

Mevcut çalışmanın örneklem özellikleri incelendiğinde araştırmaya katılan anne ve babaların eğitim ve gelir seviyesi yüksek bir kesimden olduğu görülmüştür. Katılımcı özellikleri göz önünden bulundurularak depresyon puanlarının düşük ve evlilik uyumu puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda COVID-19 sürecinde evde kalmanın aileler için koruyucu bir faktör olarak da görülebileceği düşünülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmalar için benzer bir örneklem grubuyla benzer değişkenler arasındaki ilişki araştırılabilir. COVID-19 pandemisinin olumsuz etkilerinin sunulduğu çok sayıda araştırmaya ilave olarak, COVID-19'un aileler için pozitif etkilerinin varlığı üzerine de çalışmalar yapılabilir.

Yapılacak başka araştırmalarda, çocuklardaki uyumsuz davranışlar konusunda anne babaların taraflı yargılar vereceği düşünülecek olursa, çocukların davranışlarını okul ve arkadaş çevresinde en yakın şekilde gözleme olanağına sahip olan öğretmenlerinin değerlendirmesi araştırmayı objektif hale getirebilir. Bunun yanı sıra mevcut çalışma içerisinde uyumlu sosyal davranışın ölçülmesi, mevcut bazı problem davranışlarının anne ve babanın yanlı cevaplarından dolayı görülmemiş olmasına neden olabilir. Aynı çalışma içerisinde uyumlu sosyal davranış envanteri ile beraber dışsallaştırma davranışlarının ölçülmüş olması literatüre farklı bir bakış açısı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Abdi, B. (2010). Gender Differences in Social Skills, Problem Behaviours And Academic Competence Of Iranian Kindergarten Children Based On Their Parent And Teacher Ratings. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 5, 1175-1179.
- Abbott, D. A., & Brody, G. H. (1985). The Relation Of Child Age, Gender, And Number Of Children To The Marital Adjustment Of Wives. *Journal Of Marriage And The Family*, 47(1), 77. Doi:10.2307/352070
- Achenbach, T. M. (1966). The Classification Of Children's Psychiatric Symptoms: A Factor-Analytic Study. *Psychological Monographs: General And Applied*, 80(7), 1-37. <https://doi.10.1037/H0093906>
- Achenbach, T.M. (1991). Manual For The Teacher's Report Form And 1991 Profile. *Burlington, VT: University Of Vermont, Department Of Psychiatry*.
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant-Mother Attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932.
- Akar, H. (2005). Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle, Yardım Talebi Olmayan Ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu Ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması. (Master's Thesis). Available From <https://Tez.Yok.Gov.Tr/Ulusaltezmerkezi/Tezsorgusonucyeni.Jsp>
- Akçınar, B. Ve Özbek, E. (2021). İş-Aile Çatışmasının Depresyon, Ebeveynlik Davranışları ve Çocukların Sosyal Davranışsal Gelişimi İle İlişkisi. *Nesne*, 9(22), 838-862. DOI: 10.7816/Nesne-09-22-06
- Akgün, E., & Mellier, D. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocukların Öykülerinin Bağlanma Kuramına Göre Niteliksel Değerlendirmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34(1), 23-43.
- Akkök, F. (1999). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Akpınar, B., & Kırılıoğlu, M. (2020). Bazı Değişkenler Açısından Evlilik Uyumunun İncelenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Evlilik Uyumuna Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 736-746.

- Aktar, E., & Bögels, S. M. (2017). Exposure To Parents' Negative Emotions As A Developmental Pathway To The Family Aggregation Of Depression And Anxiety In The First Year Of Life. *Clinical Child And Family Psychology Review*, 20(4), 369–390. <https://doi.org/10.1007/S10567-017-0240-7>
- Alayi, Z., AhmadiGatab, T., & Khamen, A. B. Z. (2011). The relationship between parents marital adjustment, parents rearing style and health of children in Azad University. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1969-1975.
- Ali J, Avison WR. Employment Transitions And Psychological Distress: The Contrasting Experiences Of Single And Married Mothers. *J Health Soc Behav* 1997; 38:345–362.
- Altmann, E. O., & Gotlib, I. H. (1988). The Social Behavior Of Depressed Children: An Observational Study. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 16(1), 29–44. <https://doi.org/10.1007/BF00910498>
- American Psychiatric Association. (2020). Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders. 4. Baskı, Washington DC: American Psychiatric Press: 429-85
- Anderson, D. K., Oti, R. S., Lord, C., & Welch, K. (2009). Patterns Of Growth In Adaptive Social Abilities Among Children With Autism Spectrum Disorders. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 37(7), 1019-1034.
- Anthony, E. J. (1974). The Syndrome Of The Psychologically Invulnerable Child. In E. J. Anthony & C. Koupernik (Eds.), *The Child And His Family: Children At Psychiatric Risk* (Vol. 3, Pp. 529-544). New York: Wiley
- Aral, N., Gürsoy, F., Bıçakçı, M.Y., Körükçü,Ö.(2006). An Investigation Of The Social Behaviors Of Children Who Attend Pre-School (Ed. M.S.Giannakaki, G.T. Papanikos, Y. Pozios And J. K. Richards). *Institutions.Research On Education* 15-23. Hardback, ATINER, Athens, Greece.
- Aslan, A. A., Sarı, B. A., & Kuruoğlu, A. (2012). Depresif Duygudurumdan Major Depresyona Klinik Spektrum. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(1), 56-64.
- Aslan, E. (2008). Drama Temelli Sosyal Beceri Eğitiminde 6 Yaş Çocuklarının Sosyal İlişkiler ve İş Birliği Davranışlarının Etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*
- Aydın, A. (2000). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Bursa: Alfa Basım.
- Aydın, A. (2006). Sınıf Yönetimi. Ankara: Tek Ağaç.
- Aydın, R., Baytunca, M. B., & Eremiş, S. (2014). Pediatrik Majör Depresif Bozukluğun Genetik Özellikleri. *Pediatric Research*, 1(4), 174-9.
- Aydın, R., Aktaş, S., & Kaloğlu Binici, D. (2022). Examination of the effect of the perceived stress in the coronavirus-19 pandemic on marital adjustment, sexual life and intimate partner violence. *Journal of Advanced Nursing*.

- Aydınlı, E., & Tutarel-Kışlak, Ş. (2009). Investigation Of Factors Affecting Marital Adjustment. *V. National Family And Marriage Therapies Congress*, 13-15 March, Istanbul.
- Ayyıldız, T. (2005). Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.*
- Azrin, N. H., & Lindsley, O. R. (1956). The Reinforcement Of Cooperation Between Children. *The Journal Of Abnormal And Social Psychology*, 52(1), 100–102. <https://doi.org/10.1037/H0042490>
- Bandura, A. (1963). Behavior Theory And İdentificatory Learning. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 33(4), 591–601.
- Bandura, A. (1969). Social-Learning Theory Of İdentificatory Processes. *Handbook Of Socialization Theory And Research*, 213, 262.
- Barnett, B., Schaafsma, M. F., Guzman, A.-M., & Parker, G. B. (1991). Maternal Anxiety: A 5-Year Review Of An Intervention Study. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 32(3), 423–438. [Doi:10.1111/J.1469-7610.1991.Tb00321.X](https://doi.org/10.1111/J.1469-7610.1991.Tb00321.X)
- Başaran, M. Ve Aksoy, A.B. (2020). Anne-Babaların Korona-Virüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Aile Yaşantılarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71): 668-678.
- Baydar, N., Küntay, A., Gökşen, F., Yağmurlu, B., & Cemalcılar, Z. (2008). The Study Of Early Childhood Developmental Ecologies İn Turkey. *Ankara, Turkey: The Scientific And Technological Research Council Of Turkey (Grant No. 106K347).*
- Baydar, N. B., Küntay, A. A., Gökşen, F., Yağmurlu, B. & Cemalcılar, Z. (2010). Türkiye'de Erken Çocukluk Gelişim Ekolojileri (Teçge) Çalışması.
- Bayraktaroglu, H. T., & Cakici, E. T. (2017). Psychometric Properties Of Revised Form Of The Dyadic Adjustment Scale İn A Sample From North Cyprus. *International Journal Of Educational Sciences*, 19(2-3), 113-119.
- Bean, F. D., Curtis, R. L., & Marcum, J. P. (1977). Familism And Marital Satisfaction Among Mexican Americans: The Effects Of Family Size, Wife's Labor Force Participation, And Conjugal Power. *Journal Of Marriage And The Family*, 39(4), 759–767. <https://doi.org/10.2307/350480>
- Beardslee, W. R., Bemporad, J., Keller, M. B., & Klerman, G. L. (1983). Children Of Parents With Major Affective Disorder: A Review. *The American Journal Of Psychiatry*.
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. (1961). An İnventory For Measuring Depression. *Archives Of General Psychiatry*, 4, 561–571. <https://doi.org/10.1001/Archpsyc.1961.01710120031004>

- Belsky, J., & Fearon, R. M. P. (2002). Early Attachment Security, Subsequent Maternal Sensitivity, And Later Child Development: Does Continuity In Development Depend Upon Continuity Of Caregiving? *Attachment & Human Development*, 4, 361–387. <https://doi.org/10.1080/14616730210167267>
- Bilgel, N., & Bayram, N. (2010). Turkish Version Of The Depression Anxiety Stress Scale (DASS-42): Psychometric Properties. *Archives Of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 47(2).
- Bilgen, Ö. (2020). Evlilik Uyumunun Gebeliğin Son Üç Ayında Yaşanan Depresyona Etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 138-153.
- Billings, A. G., & Moos, R. H. (1983). Comparison Of Children Of Depressed And Nondepressed Parents: A Social Environmental Perspective. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 11, 483-486.
- Birtchnell, J. (1988). Depression And Family Relationships. The Study Of Young, Married Women On A London Housing Estate. *British Journal Of Psychiatry*, 153, 758-769
- Bjelland, I., Krokstad, S., Mykletun, A., Dahl, A. A., Tell, G. S., & Tambs, K. (2008). Does A Higher Educational Level Protect Against Anxiety And Depression? The HUNT Study. *Social Science & Medicine*, 66(6), 1334-1345.
- Bolat, E. Y. (2017). Anne Baba Tutumlarının Çocukların Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(2), 32-38.
- Bolsoni-Silva, A. T., & Loureiro, S. R. (2020). Behavioral Problems And Their Relationship To Maternal Depression, Marital Relationships, Social Skills And Parenting. *Psicologia: Reflexão E Crítica*, 33.
- Bookwala, J., & Jacobs, J. (2004). Age, Marital Processes, And Depressed Affect. *The Gerontologist*, 44(3), 328–338. [Doi:10.1093/Geront/44.3.328](https://doi.org/10.1093/Geront/44.3.328)
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy In Clinical Practice*. Northvale, NJ: Jason Aronson, Inc.
- Bowlby, J. (1979). The Bowlby-Ainsworth Attachment Theory. *Behavioral And Brain Sciences*, 2(4), 637-638.
- Bradley, R. H., Whiteside, L., Mundfrom, D. J., Blevins-Knabe, B., Casey, P. H., Caldwell, B. M., Kelleher, K. H., Pope, S., & Barrett, K. (1995). Home environment and adaptive social behavior among premature, low birth weight children: alternative models of environmental action. *Journal of pediatric psychology*, 20(3), 347–362. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/20.3.347>
- Bradley, R., & Slade, P. (2011). A Review Of Mental Health Problems In Fathers Following The Birth Of A Child. *Journal Of Reproductive And Infant Psychology*, 29(1), 19–42. <https://doi.org/10.1080/02646838.2010.513047>

- Bretherton, I. (2000). Emotional Availability: An Attachment Perspective. *Attachment & Human Development*, 2(2), 233–241. <https://doi.org/10.1080/14616730050085581>
- Broman, C. L. (2005). Marital Quality In Black And White Marriages. *Journal Of Family Issues*, 26(4), 431–441.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The Psychological Impact Of Quarantine And How To Reduce It: Rapid Review Of The Evidence. *The Lancet*. Doi: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Brown, G. W., & Harris, T. (1978). Social Origins Of Depression: A Reply. *Psychological Medicine*, 8(4), 577-588.
- Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2011). Parent–Child Attachment In Early And Middle Childhood. In Peter K. Smith And Craig H. Hart (Eds.), *In The Wiley-Blackwell Handbook Of Childhood Social Development*, (Pp. 319-33) Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Buehler, C., Lange, G., & Franck, K. L. (2007). Adolescents' Cognitive And Emotional Responses To Marital Hostility. *Child Development*, 78(3), 775-789.
- Bulut, İ. (1991). Türkiye’de Erken Evlenme, *Türk Aile Ansiklopedisi 2. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı*, Ankara.
- Burgess, E. W., & Cottrell Jr, L. S. (1939). Predicting Success Or Failure In Marriage.
- Burgess EW, Cottrell LS (1998). Predicting Success Or Failure In Marriage. *Thoemmes Press*. Newyork.
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995). A Revision Of The Dyadic Adjustment Scale For Use With Distressed And Nondistressed Couples: Construct Hierarchy And Multidimensional Scales. *Journal Of Marital And Family Therapy*, 21(3), 289-308.
- Caldarella, P., & Merrell, K. W. (1997). Children And Adolescents: A Taxonomy Of Positive Behaviors. *School Psychology Review*, 26, 264-278.
- Cameron, E. E., Joyce, K. M., Delaquis, C. P., Reynolds, K., Protudjer, J. L., & Roos, L. E. (2020). Maternal Psychological Distress & Mental Health Service Use During The COVID-19 Pandemic. *Journal Of Affective Disorders*, 276, 765-774.
- Canel, A. N. (2007). Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması *Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi, Turkey*.
- Caplan, H. L., Cogill, S. R., Alexandra, H., Robson, K. M., Katz, R., & Kumar, R. (1989). Maternal Depression And The Emotional Development Of The Child. *The British Journal Of Psychiatry*, 154(6), 818-822.

- Carrillo, S., Bermúdez, M., Suárez, L., Gutiérrez, M.C., Delgado, X. (2016). Father's Perceptions Of Their Role And Involvement In The Family: A Qualitative Study In A Colombian Sample. *Revista Costarricense De Psicología*, 35(2), 161-178.
- Cartledge, G., & Milburn, J.F. (1978). The Case For Teaching Social Skills In The Classroom: A Review. *Review Of Educational Research*, 48, 133- 156.
- Cavanagh, C.H And Huston, A.C. (2006). Family Instability And Children's Early Problem Behavior. *Social Forces*, Volume 85, Number 1, September. Pp.551-581. *Child Dev. 1990 Feb; 61(1):85-98.*
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Cohn, J. F., & Tronick, E. (1989). Specificity Of Infants' Response To Mothers' Affective Behavior. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, 28(2), 242-248.
- Cohn, J. F., Campbell, S. B., Matias, R., & Hopkins, J. (1990). Face-To-Face Interactions Of Postpartum Depressed And Nondepressed Mother-Infant Pairs At 2 Months. *Developmental Psychology*, 26(1), 15.
- Cole, P.M., Martin, S.E., And Dennis, T.A. (2004). Emotion Regulation As A Scientific Construct: Methodological Challenges And Directions For Child Development Research. *Child Development*, 75, 317–333.
- Coleman, R. E., & Miller, A. G. (1975). The Relationship Between Depression And Marital Maladjustment In A Clinic Population: A Multitrait-Multimethod Study. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 43(5), 647.
- Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M., & Elder, G. H., Jr. (2000). Competence In Early Adult Romantic Relationships: A Developmental Perspective On Family Influences. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 79(2), 224–237. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.2.224>
- Cooper, K., Chassin, L., & Zeiss, A. (1985). The Relation Of Sex-Role Self-Concept And Sex-Role Attitudes To The Marital Satisfaction And Personal Adjustment Of Dual-Worker Couples With Preschool Children. *Sex Roles*, 12(1), 227-241.
- Cooper, P. J., & Murray, L. (1998). Postnatal Depression. *Bmj*, 316(7148), 1884-1886.
- Corrigan PW, Miller FE. (2004). Shame, Blame, And Contamination: A Review Of The Impact Of Mental Illness Stigma On Family Members. *Journal Of Mental Health*; 13(6): 537-548.
- Coyne, James & Kessler, Ronald & Tal, Margalit & Turnbull, Joanne & Wortman, Camille & Greden, John. (1987). Living With A Depressed Person. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*. 55. 347-52. 10.1037//0022-006X.55.3.347.

- Craig-Unkefer, L. A., & Kaiser, A. P. (2002). Improving The Social Communication Skills Of At-Risk Preschool Children In A Play Context. *Topics In Early Childhood Special Education*, 22(1), 3-13. <https://doi.org/10.1177/02711214022200101>
- Crockenberg, S. C., Collins, W. A., & St. Petersburg-USA Orphanage Research Team. (2008). The Effects of early social-emotional and relationship experience on the development of young orphanage children. *Boston, Mass: Wiley-Blackwell*.
- Cummings, E. M., Davies, P. T., & Simpson, K. S. (1994). Marital Conflict, Gender, And Children's Appraisals And Coping Efficacy As Mediators Of Child Adjustment. *Journal Of Family Psychology*, 8(2), 141.
- Cummings, E. M., Lanott, R. J., & Zahn-Waxier, C. (1985). Influence Of Conflict Between Adults On The Emotions And Aggression Of Young Children. *Developmental Psychology*, 21,495-50
- Cüceloğlu, D. (2014). İnsan ve Davranışı. İstanbul: *Remzi*.
- Çakmak K., & N. Kaplan., (2015). Çocuk Yetiştirme Tarzları Anne- Baba Tutumları
- Çalık, K. Y., & Aktaş, S. (2011). Gebelikte Depresyon: Sıklık, Risk Faktörleri ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 142-162.
- Çelik, M. (2018). The Study Of Marriage Adjustment Of Teachers İn Terms Of Life Satisfaction And The Level Of Burnout. *SDU International Journal Of Educational Studies*, 5(2), 40-52.
- Çetin, B. B., & Samur, A. Ö. (2018). 60-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Anne-Babalarının Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.
- Çiftçi, H. D., Ceylan, R., & Çolak, F. G. (2020). The Relationship Between Preschool Children's Social Competence Skills And Their Ability To Communicate With Their Mothers. *Participatory Educational Research*, 8(2), 435-459.
- Çimen, S. (2000). Ankara'da Üniversite Anaokullarına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişimlerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış)*, Ankara.
- Dawood E, Habib F. (2018). Comparison Of Depression And Anxiety Between Housewife And Employed Pregnant Women. *Int J Nurs*. 5(2):23-31.
- Deaux, K. (1998). Defining Gender Roles And Stereotypes Psychological Constructions Of Masculinity And Femininity. In *D.L.R Anselmi & A. L. Lawr (Eds.), Questions Of Gender: Perspectives And Paradoxes* (Pp.206-215). 1std.Mcgraw Hill Press
- Demir Erbil, D. & Hazer, O. (2018). Çalışan Bireylerin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *International Journal Of Eurasian Education And Culture* , 3 (5) , 99-116 Retrieved From <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijoeec/issue/41282/418516>

- Demirkaya, H. (2013). Bireysel ve Örgütsel Boyutlarıyla Sosyal Davranış: Görgü-Protokol. *Umuttepe Yayınları*.
- Deniz, M. E., Hamarta, E., & Arı, R. (2005). “An Investigation Of Social Skills And Loneliness Levels of University Students With Respect to Their Attachment Styles In A Sample Of Turkish Students”. *Social Behavior and Personality*, 33 (1), 19-32.
- Depoux A, Martin S, Karafillakis E, Preet R, Wilder-Smith A, Larson H. (2020). The Pandemic Of Social Media Panic Travels Faster Than The COVID-19 Outbreak. *J Travel Med.* 18;27(3); Doi: 10.1093/Jtm/Taaa031.
- Dereli, E., & Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Dönem Çocukların Psikososyal Gelişimlerini Yordaması. [The Prediction Of Parent-Child Relationship On Psychosocial Development İn Preschool Children] *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.
- Dion, K. K., & Berscheid, E. (1974). Physical Attractiveness And Peer Perception Among Children. *Sociometry*, 1-12.
- Doll, E. A. (1953). The Measurement Of Social Competence: A Manual For The Vineland Social Maturity Scale.
- Downey, G., & Coyne, J. C. (1990). Children Of Depressed Parents: An Integrative Review. *Psychological Bulletin*, 108(1), 50–76. [Doi:10.1037/0033-2909.108.1.50](https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.1.50)
- Dönmez, M., Civan, H. Y., Ahlatcıoğlu, E. N., Dülgeroğlu, D., Yazıcı, E., & Aydın, N. (2017). Annelerin Çalışma Durumları ile Depresyon Ve Anksiyete Düzeyleri İlişkisinin İncelenmesi-Bir Ön Çalışma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-22.
- Draper, N. R., & Smith, H. (1998). “Dummy” Variables. *Applied Regression Analysis*, 299-325.
- Duru, Y. (2014). Anne ve Babaların Doğum Eylemindeki Eş Desteğine İlişkin Görüşleri, *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı*:45- 57
- Durualp, E. (2009). Anasınıfına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum ve Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimini Etkisinin İncelenmesi: Çankırı Örneği. *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi) Anabilim Dalı*, Ankara.
- Dülgeroğlu Bayazıt D, Noyan Ahlatcıoğlu E, Dönmez M, Yavuzlar Civan H, Aydın N. (2021). The Effects Of Maternal Employment On Depression, Anxiety, Maternal Attachment, And Self-Confidence. *Neuropsychiatr Invest.*;59(4):96-101.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). The Roots Of Prosocial Behavior In Children. *Cambridge University Press*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511571121>

- Eisenberg, N., Miller, P. A., Shell, R., Mcnalley, S., & Et Al. (1991). Prosocial Development In Adolescence: A Longitudinal Study. *Developmental Psychology*, 27(5), 849–857. [Doi:10.1037/0012-1649.27.5.849](https://doi.org/10.1037/0012-1649.27.5.849)
- Eke, K. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarında değerler, öz düzenleme becerileri ve sosyal davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *2.Uluslararası eğitim ve değerler sempozyumu*.
- Elliott, S. N., & Gresham, F. M. (1993). Social Skills Interventions For Children. *Behavior Modification*, 17(3), 287–313. [Https://Doi.Org/10.1177/01454455930173004](https://doi.org/10.1177/01454455930173004)
- Emery, R. E. (1982). Interparental Conflict And The Children Of Discord And Divorce. *Psychological Bulletin*, 92(2), 310.
- Emery, R. E., & O'Leary, K. D. (1982). Children's Perceptions Of Marital Discord And Behavior Problems Of Boys And Girls. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 10(1), 11-24.
- Emery, R. E., Hetherington, E. M., & DiLalla, L. F. (1984). Divorce, children and social policy. In H. Stevenson & A. Siegel (Eds.), *Child development research and social policy* (pp. 189-266). Chicago, IL: *University of Chicago Press*.
- Eminoğlu, B. (2007). Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Unpublished Master's Thesis, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Bennett Murphy, L.M., Laurie-Rose, C., Brinkman, T.M., And Mcnamara, K.A., (2007). Sustained Attention And Social Competence In Typical Developing Preschool-Aged Children. *Early Child Development And Care*. Volume: 177, Number: 2, Pp: 133-149.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., & Alpkan, R. L. (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Erçevik, A. & Mukba, G. (2021). The COVID-19 Pandemic: The Experiences Of Children Aged 11-14 Years In Turkey . *International Journal Of Psychology And Educational Studies* , Special Issue , 32-44 . Retrieved From [Https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Pes/Issue/65640/1017109](https://dergipark.org.tr/tr/pub/pes/issue/65640/1017109)
- Erdem, Ö., Erten Bucaktepe, P. G., Özen, Ğ. Ve Kara, İ. H. (2010). Prepartum Ve Postpartum Dönemde Annelerin Depresyon Ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Düzce Tıp Dergisi*, 12, (3), 24-31.
- Erdoğan, F. (2002). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyo-Ekonomik Düzey, Cinsiyet Ve Yaş İle İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Ergün, M. (2011). Sınıfta Motivasyon. Sınıf Yönetimi (Edt: E. Karip). Ankara: Pegem Akademi. Ss. 119-135.

- Ersanlı K & Kalkan M (2008) Evlilik İlişkilerini Geliştirme: Kuram ve Uygulama. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Ezgin, F. ve Dilmaç, B. (2018). Uyum ve davranış problemi gösteren çocukların ebeveynlerinin değer algılarına ilişkin görüşleri. *OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 719-774. DOI: 10.26466/opus.447988
- Fabes, R., Peterson, G. W., & Steinmetz, S. (2018). *Emotions And The Family*. Routledge.
- Fakhrunnisak, D., Patria, B. The Positive Effects Of Parents' Education Level On Children's Mental Health In Indonesia: A Result Of Longitudinal Survey. *BMC Public Health* 22, 949 (2022). <https://doi.org/10.1186/S12889-022-13380-W>
- Fanti, K. A., Panayiotou, G., & Fanti, S. (2011). Associating Parental To Child Psychological Symptoms: Investigating A Transactional Model Of Development. *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders*, 21(3), 193–210. [Doi:10.1177/1063426611432171](https://doi.org/10.1177/1063426611432171)
- Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., & Clemens, V. (2020). Challenges And Burden Of The Coronavirus 2019 (COVID-19) Pandemic For Child And Adolescent Mental Health: A Narrative Review To Highlight Clinical And Research Needs In The Acute Phase And The Long Return To Normality. *Child And Adolescent Psychiatry And Mental Health*, 14(1), 1-11.
- Feldman, J. S., Wilson, M. N., & Shaw, D. S. (2020). Relations Between Early Childhood Paternal Depression And Preschool- And School-Age Psychosocial Functioning. *Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 1–15. [Doi:10.1080/15374416.2020.172360](https://doi.org/10.1080/15374416.2020.172360)
- Fidanoğlu, O. (2007). Evlilik Uyumu İle Eşlerin Somatizasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki Ve Diğer Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Bilim Dalı: İstanbul*.
- Fincham, F. D. (1994). Understanding The Association Between Marital Conflict And Child Adjustment: Overview. *Journal Of Family Psychology*, 8(2), 123–127. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.8.2.123>
- Fine, M.A., Voydanoff, P. Ve Donnelly, B.V. (1994). Parental Perceptions Of Child Wellbeing: Relations To Family Structure, Parental Depression, And Marital Satisfaction. *Journal Of Applied Developmental Psychology*, 15, 165-186.
- Fisher, S. D., Brock, R. L., O'Hara, M. W., Kopelman, R., & Stuart, S. (2015). Longitudinal contribution of maternal and paternal depression to toddler behaviors: Interparental conflict and later depression as mediators. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 4(2), 61–73. <https://doi.org/10.1037/cfp0000037>
- Forehand, R., Lautenschlager, G. J., Faust, J., & Graziano, W. G. (1986). Parent Perceptions And Parentchild Interactions In Clinic-Referred Children: A

Preliminary Investigation Of The Effects Of Maternal Depressive Moods. *Behavior Research And Therapy*, 24, 73–75.

- Franco MG, Beja MJ, Candeias A And Santos N (2017) Emotion Understanding, Social Competence And School Achievement In Children From Primary School In Portugal. *Front. Psychol.* 8:1376. [Doi: 10.3389/fpsyg.2017.01376](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01376)
- Frosch, C. A., & Mangelsdorf, S. C. (2001). Marital Behavior, Parenting Behavior, And Multiple Reports Of Preschoolers' Behavior Problems: Mediation Or Moderation? *Developmental Psychology*, 37(4), 502–519. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.4.502>
- Gaab, Maria. (2004). Rubino. Fielding Graduate Institute. *Proquest Dissertations Publishing*, 3132464.
- Gabriel, B., & Bodenmann, G. (2006). Elterliche Kompetenzen Und Erziehungskonflikte: Eine Ressourcenorientierte Betrachtung Von Familiären Negativdynamiken. *Kindheit Und Entwicklung*, 15(1), 9-18.
- Gager, C. Ve Sanchez, L. (2003). Two As One? *Journal Of Family Issues*, 24(1), 21-50. <https://doi.org/10.1177/0192513X02238519>
- Gander, M.J. Ve H.W. Gardiner (2001). Çocuk Ve Ergen Gelişimi. Dördüncü Baskı, (Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi
- Gelfand D. M. Ve Teti. D. M. (1990). The Effects Of Maternal Depression On Children. *Clinical Psychology Review*, 10, 329-353.
- Geroux, A. M. (2001). The Relationship Between Children's Adaptive Social Behavior And Maternal Use Of Social Support And Maternal Parenting Behavior Among Single Mothers Living In Poverty And Coping With A Crisis: A Test Of The Family Distress Model.
- Girgis, S., George, R. P., & Anderson, R. T. (2011). What Is Marriage. *Harv. JL & Pub. Pol'y*, 34, 245.
- Gjelaj, M., & Shala, M. The Relationship Between Parents' Level Of Education And Children School Readiness Regarding Socio-Emotional, *Cognitive And Motor Development Domains*.
- Glenn, N. D., & Weaver, C. N. (1978). A Multivariate, Multisurvey Study Of Marital Happiness. *Journal Of Marriage And The Family*, 40(2), 269. [Doi:10.2307/350758](https://doi.org/10.2307/350758)
- Goel, S., & Narang, D. K. (2012). Gender Differences In Marital Adjustment, Mental Health And Frustration Reactions During Middle Age. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 1(3), 42-49.
- Goldfried, M. R., & D'zurilla, T. J. (1969). A Behavioral-Analytic Model For Assessing Competence. In *Current Topics In Clinical And Community Psychology* (Vol. 1, Pp. 151-196). Elsevier.

- Goodman Sh, Brogan D, Lynch Me & Fielding B. (1993). Social And Emotional Competence İn Children Of Depressed Mothers. *Child Development* 64(2):516-31. [Doi: 10.1111/J.1467-8624.1993.Tb02925.X](https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1993.Tb02925.X). Pmid: 8477632.
- Goodman, J. H. (2004). Paternal Postpartum Depression, Its Relationship To Maternal Postpartum Depression, And İmlications For Family Health. *Journal Of Advanced Nursing*, 45(1), 26–35. [Doi:10.1046/J.1365-2648.2003.02857.X](https://doi.org/10.1046/J.1365-2648.2003.02857.X)
- Goodman, S. H. Ve Gotlib, I. H. (1999). Risk For Psychopathology İn The Children Of Depressed Mothers: A Developmental Model For Understanding Mechanisms Of Transmission. *Psychological Review*, 106 (3). 458-490.
- Goodwin Rd, Jacobi F, Bittner A, Wittchen Hu (2006) Epidemiology Of Mood Disorders. *In Textbook Of Mood Disorders:33-54*. Arlington, American Psychiatric Publishing.
- Gotlib, I. H., & Whiffen, V. E. (1989). Depression And Marital Functioning: An Examination Of Specificity And Gender Differences. *Journal Of Abnormal Psychology*, 98(1), 23.
- Gouley, K. K., Brotman, L. M., Huang, K.-Y., & ShROUT, P. E. (2008). Construct Validation Of The Social Competence Scale İn Preschool-Age Children. *Social Development*, 17(2), 380–398. <https://doi.org/10.1111/J.1467-9507.2007.00430.X>
- González, C., Inglés, C. J., Martínez-Palau, A., Sanmartín, R., Vicent, M., & García-Fernández, J. M. (2019). Child and Adolescent Social Adaptive Functioning Scale: Factorial Invariance, Latent Mean Differences, and Its Impact on School Refusal Behavior in Spanish Children. *Frontiers in psychology*, 10, 1894. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01894>
- Göl-Güven, M., Şeker, V., Erbil, F. & Özgünlü, M. (2021). Covid-19 Pandemisinin Aile Yaşantısına Yansımaları (Covid-19 Aile) Rapor-3.
- Greenfield, D. B., Iruka, I. U., & Munis, P. (2004). Assessment Of Social Competence İn High-Risk Preschoolers: Evaluation Of The Adaptive Social Behavior Inventory (Asbi) Across Home And School Settings. *Journal Of Psychoeducational Assessment*, 22(3), 220–232. [Doi:10.1177/073428290402200303](https://doi.org/10.1177/073428290402200303)
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1987). The Relationship Between Adaptive Behavior And Social Skills. *The Journal Of Special Education*, 21(1), 167–181. [Doi:10.1177/002246698702100115](https://doi.org/10.1177/002246698702100115)
- Gropper, G. L. (1987). A Lesson Based On A Behavioral Approach To Instructional Design. İn. C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional Theories İn Action. Lessons Illustrating Selected Theories And Models*. (Pp.45-112). Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum.
- Gülay, H. (2009). 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, E_Dergi*, Haziran 2009, S.:104– 121

- Günay A. R, Erdem A (2021). Evlilik Uyumu, Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki. *Ekev Akademi Dergisi*, 0(86), 149- 169.
- Gündoğdu, A. (2007). Relationship Between Self-Construals And Marital Quality (Master's Thesis, Middle East Technical University), Ankara
- Gürşimşek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z. Ve Ekinci, D. (2006). Annenin Ruhsal Belirtileri İle 5-6 Yaş Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Taner Derman & Başal 140 Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, 1. Cilt*, S. 359- 369. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Güvercin, Aysel. (2006). Depremzede Anneler ve Çocuklarının Depresyon Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Marmara Üniversitesi (Turkey), *Proquest Dissertations Publishing*
- Hagihara, H., Yamamoto, N., Meng, X. et al. COVID-19 school and kindergarten closure relates to children's social relationships: a longitudinal study in Japan. *Sci Rep* 12, 814 (2022). <https://doi.org/10.1038/s41598-022-04944-2>
- Hahn Ra, Truman Bı. (2015). Education Improves Public Health And Promotes Health Equity. *Int J Health Serv.* 45(4):657–78.
- Hakvoort Em, Bos Hmw, Balen Fv & Hermanns Jma. (2010). Family Relationships And The Psychosocial Adjustment Of School-Aged Children İn Intact Families. *The Journal Of Genetic Psychology*, 171(2):182–201.
- Hamilton, M.O. (1982). Symptoms And assessment Of Depression, In E.S. Paykel (Ed.) *Hand Book Of Affective Disorders*. Guilford Press. Newyork.
- Hammen, C., Gordon, D., Burge, D., Adrian, C., Jaenicke, C., & Hiroto, D. (1987). Maternal Affective Disorders, İllness, And Stress: Risk For Children's Psychopathology. *American Journal Of Psychiatry*, 144(6), 736-741.
- Hammen, C. (2003). Risk And Protective Factors For Children Of Depressed Parents. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience And Vulnerability: Adaptation In The Context Of Childhood Adversities* (Pp. 50–75). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/Cbo9780511615788.005>
- Henry, J. D., & Crawford, J. R. (2005). The Short-Form Version Of The Depression Anxiety Stress Scales (Dass-21): Construct Validity And Normative Data In A Large Non-Clinical Sample. *British Journal Of Clinical Psychology*, 44(2), 227-239.
- Herr, N.R, Hammen, C., & Brennan, P.A. (2007). Current And Past Depression As Predictors Of Family Functioning: A Comparison Of Men And Women In A Community Sample. *Journal Of Family Psychology*, 21(4), 694-702.
- Hickey G, McGilloway S, Leckey Y, Furlong M, Leavy S, Stokes A, O'connor S, Bywater T, Donnelly M. (2019). Mothers' Well-Being, Parenting Attitudes, And Home Environment: Cumulative Risk And Parity İn Early Motherhood. *Child Care Health Dev.*; 45(4):523-530. [Doi: 10.1111/Cch.12677](https://doi.org/10.1111/Cch.12677).

- Hogan, A. E., Scott, K. G., & Bauer, C. R. (1992). The Adaptive Social Behavior Inventory (Asbi): A New Assessment Of Social Competence In High-Risk Three-Year-Olds. *Journal Of Psychoeducational Assessment*, 10(3), 230-239.
- Humber, Nancy & Moss, Ellen. (2005). The Relationship Of Preschool And Early School Age Attachment To Mother-Child Interaction. *The American Journal Of Orthopsychiatry*. 75. 128-41. 10.1037/0002-9432.75.1.128.
- Hyland, P., Shevlin, M., McBride, O., Murphy, J., Karatzias, T., Bentall, R. P., Martinez, A., & Vallières, F. (2020). Anxiety And Depression In The Republic Of Ireland During The Covid-19 Pandemic. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 142(3), 249–256. <https://doi.org/10.1111/acps.13219>
- Imran, N., Zeshan, M., & Pervaiz, Z. (2020). Mental Health Considerations For Children & Adolescents In Covid-19 Pandemic. *Pakistan Journal Of Medical Sciences*, 36(Covid19-S4), S67–S72. <https://doi.org/10.12669/pjms.36.Covid19-S4.2759>
- Jackson, Yo & Warren, Jared. (2000). Appraisal, Social Support, And Life Events: Predicting Outcome Behavior In School-Age Children. *Child Development*. 71. 1441 - 1457. 10.1111/1467-8624.00238.
- Jeong, H., Yim, H. W., Song, Y. J., Ki, M., Min, J. A., Cho, J., & Chae, J. H. (2016). Mental Health Status Of People Isolated Due To Middle East Respiratory Syndrome. *Epidemiology And Health*, 38, E2016048. <https://doi.org/10.4178/epih.E2016048>
- Johnson, M. S., Skjerdingsstad, N., Ebrahimi, O. V., Hoffart, A., & Johnson, S. U. (2021). Parenting In A Pandemic: Parental Stress, Anxiety And Depression Among Parents During The Government-Initiated Physical Distancing Measures Following The First Wave Of Covid-19. *Stress And Health*, 1– 16. <https://doi.org/10.1002/smi.3120>
- Jouriles, E. N., Bourg, W.J, & Farris, A.M., (1991). Marital Adjustment And Child Conduct Problems: A Comparison Of The Correlation Accross Subsampies. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 59(2), 354 - 357.
- Judge Sl. (1998). Parental Coping Strategies And Strengths İn Families Of Young Children With Disabilities. *Fam Relations*;47:263–268.
- Kahveci, G., A., (2016). Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu, Evlilik Çatışma Biçimi Ve Depresyon Düzeylerinin Değerlendirilmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Kara, B., Çakmaklı, P., Nacak, E., & Türeci, F. (2001). Doğum Sonrası Depresyon. *Sted*, 10(9), 333-4.
- Karabekiroğlu, K., Rodopman Arman, A. & Berkem, M. (2008). Erken Çocukluk Dönemi Psikiyatrik Sorunları ile Ebeveyn Depresyonu Arasındaki İlişki: Cinsiyetin Rolü. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2), 75-86.

- Karaköse, S., & Ulusoy, A. (2020). Ev Kadınlarında Tükenmişlik ve Somatizasyon: Depresyonun Yordayıcıları. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 4(1), 94-102.
- Katon, W. J. (2003). Clinical And Health Services Relationships Between Major Depression, Depressive Symptoms, And General Medical İllness. *Biological Psychiatry*, 54(3), 216–226. Doi:10.1016/S0006-3223(03)00273-7
- Katz, L. F., & Gottman, J. M. (1993). Patterns Of Marital Conflict Predict Children's İnternalizing And Externalizing Behaviors. *Developmental Psychology*, 29(6), 940–950.
- Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumu ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Keith, P. M. (1987). Depressive Symptoms Among Younger And Older Couples. *The Gerontologist*, 27, 605–610.
- Keller, M & Beardslee, William & Dorer, D & Lavori, P & Samuelson, H & Klerman, G. (1986). Impact Of Severity And Chronicity Of Parental Affective İllness On Adaptive Functioning And Psychopathology İn Children. *Archives Of General Psychiatry*. 43. 930-7.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma Ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Kessler, Rc; Bromet, Ej (2013). The Epidemiology Of Depression Across Cultures. *Annual Review Of Public Health*. Cilt 34. Ss. 119-38.
- Kessler, R. C., Sampson, N. A., Berglund, P., Gruber, M. J., Al-Hamzawi, A., Andrade, L., ... & Wilcox, M. A. (2015). Anxious And Non-Anxious Major Depressive Disorder İn The World Health Organization World Mental Health Surveys. *Epidemiology And Psychiatric Sciences*, 24(3), 210-226.
- Khatri. S. & Manju (2019). Comparative Study Of Marital Adjustment And Psychological Well-Being Among Dual Career Couples. *International Journal Of Indian Psychology*, 7(3), 495-500. Doi:10.25215/0703.053
- Kındıroğlu, Z., & Ekici, F. Y. (2019). Ebeveynlerin Psikolojik İyi Oluş ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri İle Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranışları Arasındaki İlişki. *Adyaman University Journal Of Educational Sciences*, 9(1), 138-157.
- Klein D.M. & White J.M. (1995) Family Theories: An Introduction.
- Koblinsky, S. A., Kovalanka, K. A., & Randolph, S. M. (2006). Social Skills And Behavior Problems Of Urban, African American Preschoolers: Role Of Parenting Practices, Family Conflict, And Maternal Depression. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 76(4), 554–563. Doi:10.1037/0002-9432.76.4.554

- Koerner, Ascan & Fitzpatrick, Mary. (2002). Toward A Theory Of Family Communication. *Communication Theory*. 12. 70 - 91. 10.1111/J.1468-2885.2002.Tb00260.X.
- Korkmaz, İ. (2003). Sosyal Öğrenme Kuramı. (Ed. Yeşilyaprak, Binnur) *Gelişim Ve Öğrenme*
- Kuczynski L, Kochanska G. (1990). Development Of Children's Non-Compliance Strategies From Toddlerhood To Age 5. *Dev Psychol.*; 26:398–408.
- Kumar, S. K. (2006). Happiness And Well-Being İn Indian Tradition. *Psychological Studies-University Of Calicut*, 51(2/3), 105.
- Kumar Ks, Srivastava S, Paswan S And Dutta As. (2012). Depression-Symptoms, Causes, Medications And Therapies. *The Pharma İnnovation*. (3, Part A), 37.
- Kumar, P. S. (2015). Psychological Well Being And Marital Adjustment: A Study On Elderly Couples İn Post Parental Stage Of Life. *Indian Journal Of Gerontology*, 29(1), 77-90.
- Kumcağız, H., Demir, Y. & Yılmaz, M. (2020). Relationship Between Marital Adjustment And Wellbeing Of Married Individuals . *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52 (52) , 371-383 . Doi: 10.15285/Maruaebd.647150
- Kumru, A. (2005). Study Of The Effect Of Parents' And Teachers' Socialization Aims, Developmental Expectations And Control Strategies On Child Development During Early Childhood Years. *Abant İzzet Baysal University (Bap: 2005.03.06.213)*.
- Kurdek, Lawrence. (2005). Gender And Marital Satisfaction Early İn Marriage: A Growth Curve Approach. *Journal Of Marriage And Family*. 67. 68 - 84. 10.1111/J.0022-2445.2005.00006.X.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*. 10, 162-172. Erişim: Aralık 2014 [Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/34/970/11942.Pdf](http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/34/970/11942.Pdf)
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi.
- Küey L (1998) Birinci Basamakta Depresyon: Tanıma, Ele Alma, Yönlendirme. *Psikiyatri Dünyası*, 1:5-12.
- Lamb, M. E. (Ed.). (2004). The Role Of The Father İn Child Development. *John Wiley & Sons*.
- Lamb M, Lewis C, editors (2010). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. *5th ed. New Jersey: John Wiley & Sons*.

- Langeveld, Johannes & Gundersen, Knut & Svartdal, Frode. (2012). Social Competence As A Mediating Factor In Reduction Of Behavioral Problems. *Scandinavian Journal Of Educational.* 56. 381-399. 10.1080/00313831.2011.594614.
- Laura J. Dietz, Kay Donahue Jennings & Amy J. Abrew (2005) Social Skill In Self-Assertive Strategies Of Toddlers With Depressed And Nondepressed Mothers, *The Journal Of Genetic Psychology*, 166:1, 94-116, Doi: 10.3200/Gntp.166.1.94-116
- Lawson, D. M. (1988). Love attitude and marital adjustment in the family life cycle. *Sociological Spectrum*, 8(4), 391-406.
- Leadbeater, B.J. And Bishop, S.J., (1994). Predictors Of Behavior Problems In Preschool Children Of Inner-City Afroamerican And Puerto Rican Adolescent Mothers. *Child Development*. Volume: 65, Pp: 638-648.
- Leland, H. W. (1978). Theoretical Considerations Of Adaptive Behavior. In A. Coulter & H. Morrow (Eds.), *Adaptive Behavior: Concepts And Measurements* (Pp. 21-44). New York: Grune & Stratton.
- Levendosky Aa, Okun A, Parker Jg., (1995). Depression And Maltreatment As Predictors Of Social Competence And Social Problem-Solving Skills In School-Age Children. *Child Abuse Negl.*, Doi: 10.1016/0145-2134(95)00086-N.
- Levinger, G. (1965). Marital Cohesiveness And Dissolution: An Integrative Review. *Journal Of Marriage And The Family*, 27(1), 19-28. <https://doi.org/10.2307/349801>
- Lewinsohn, P.M. (1974). A Behavioral Approach to Depression . *Oxford, England: John Wiley and Sons.*
- Li, X., Jiao, D., Matsumoto, M., Zhu, Y., Zhang, J., Zhu, Z., & Anme, T. (2021). Home Environment And Social Skills Of Japanese Preschool Children Pre-And Post-Covid-19. *Early Child Development And Care*, 1-12.
- Liu Tc, Chen Cs, Loh Cpa. (2010) Do Children Of Parents With Mental Illness Have Lower Survival Rate? A Population Based Study. *Comprehensive Psychiatry*;51(3): 250-255.
- Locke, H. J., & Williamson, R. C. (1958). Marital Adjustment: A Factor Analysis Study. *American Sociological Review*, 23, 562-569. <https://doi.org/10.2307/2088913>
- Lovejoy, M.C., (1991). Maternal Depression: Effects On Social Cognition And Behavior In Parent-Child Interactions. *J Abnorm Child Psychol* 19, 693-706. <https://doi.org/10.1007/Bf00918907>
- Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal Depression And Parenting Behavior: A Meta-Analytic Review. *Clinical Psychology Review*, 20, 561- 592. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(98\)00100-7](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(98)00100-7)

- Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The Structure Of Negative Emotional States: Comparison Of The Depression Anxiety Stress Scales (Dass) With The Beck Depression And Anxiety Inventories. *Behaviour Research And Therapy*, 33(3), 335-343.
- Lucassen, N., De Haan, A. D., Helmerhorst, K. O., & Keizer, R. (2021). Interrelated Changes In Parental Stress, Parenting, And Coparenting Across The Onset Of The Covid-19 Pandemic. *Journal Of Family Psychology*.
- Lucey, C., & Fitzgerald, M. (1989). Marital adjustment and behaviour problems in children. *Irish journal of medical science*, 158(11), 269–271. <https://doi.org/10.1007/BF02942067>
- Luckey, E. B., & Bain, J. K. (1970). Children: A Factor In Marital Satisfaction. *Journal Of Marriage And The Family*, 32(1), 43–44. <https://doi.org/10.2307/349970>
- Ludlow, L. H., & Howard, E. (1990). The Family Map: A Graphical Representation Of Family Systems Theory. *Educational And Psychological Measurement*, 50(2), 245-254.
- Lundy, B., Field, T., & Pickens, J. (1996). Newborns Of Mothers With Depressive Symptoms Are Less Expressive. *Infant Behavior And Development*, 19(4), 419-424.
- Lyons-Ruth, K., Connell, D. B., Grunebaum, H. U., & Botein, S. (1990). Infants At Social Risk: Maternal Depression And Family Support Services As Mediators Of Infant Development And Security Of Attachment. *Child Development*, 61(1), 85-98.
- Mackinnon-Lewis, C., & Lofquist, A. (1996). Antecedents And Consequences Of Boys' Depression And Aggression: Family And School Linkages. *Journal Of Family Psychology*, 10(4), 490.
- Mahoney, A., Jouriles, E. N., & Scavone, J. (1997). Marital Adjustment, Marital Discord Over Childrearing, And Child Behavior Problems: Moderating Effects Of Child Age. *Journal Of Clinical Child Psychology*, 26(4), 415-423.
- Marchand, J. F., & Hock, E. (1998). The Relation Of Problem Behaviors In Preschool Children To Depressive Symptoms In Mothers And Fathers. *The Journal Of Genetic Psychology*, 159(3), 353–366. [Doi:10.1080/00221329809596157](https://doi.org/10.1080/00221329809596157)
- Margetts, K. (2005). Children's Adjustment To The First Year Of Schooling: Indicators Of Hyperactivity, Internalizing And Externalizing Behaviors. *International Journal Of Transitions In Childhood*, 1, 36-44.
- Martins, C. & Gaffan, E.A. (2000). Effects Of Early Maternal Depression On Patterns Of Infant-Mother Attachment: A Meta-Analytical Investigation. *Journal Of Child Psychology*, 41, 737-746.

- Matas, L., Arend, R. A., & Sroufe, L. A. (1978). Continuity Of Adaptation In The Second Year: The Relationship Between Quality Of Attachment And Later Competence. *Child Development*, 49, 547–556.
- Mccooy, K., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2009). Constructive And Destructive Marital Conflict, Emotional Security And Children's Prosocial Behavior. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 50(3), 270-279.
- Mcgrath, E., Keita, G. P., Strickland, B., & Russo, N. E (1990). Women And Depression: Risk Factors And Treatment Issues. Washington, Dc: *American Psychological Association*.
- Mcmahon C, Barnett B, Kowalenko N, Tennant C. (2005). Psychological Factors Associated With Persistent Postnatal Depression: Past And Current Relationships, Defence Styles And The Mediating Role Of Insecure Attachment Style. *J Affect Disord*; 84:15-24.
- Mercer, J. R. (1973). Labeling The Mentally Retarded: Clinical And Social System Perspectives On Mental Retardation. *U. California Press*.
- Mihalcea, A., Iliescu, D., & Dincă, M. (2013). The Influence Of The Educational Level On Couple Relationships. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 78, 41–45. [Doi:10.1016/J.Sbspro.2013.04.247](https://doi.org/10.1016/J.Sbspro.2013.04.247)
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (1998). Education, Personal Control, Lifestyle And Health: A Human Capital Hypotheses. *Research On Aging*, 20, 415–449
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Murray, L., & Cooper, P. (1997). Editorial: Postpartum Depression And Child Development. *Psychological Medicine*, 27(2), 253-260. [Doi:10.1017/S0033291796004564](https://doi.org/10.1017/S0033291796004564)
- Nath, S., Psychogiou, L., Kuyken, W. et al. The prevalence of depressive symptoms among fathers and associated risk factors during the first seven years of their child's life: findings from the Millennium Cohort Study. *BMC Public Health* 16, 509 (2016). <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3168-9>
- Neppl, T. K., Wedmore, H., Senia, J. M., Jeon, S., & Diggs, O. (2019). Couple Interaction And Child Social Competence: The Role Of Parenting And Attachment. *Social Development (Oxford, England)*, 28(2), 347–363. <https://doi.org/10.1111/Sode.12339>
- Nicholson J, Sweeney Em, Geller JI. (1998). Mothers With Mental Illness: I. The Competing Demands Of Parenting And Living With Mental Illness. *Psychiatric Services*; 49(5):635- 642.
- Obradović, J., & Čudina-Obradović, M. (2009). Work-Related Stressors Of Work-Family Conflict And Stress Crossover On Marriage Quality. *Društvena Istraživanja: Časopis Za Opća Društvena Pitanja*, 18(3 (101)), 437-460.

- Oden, G. C. (1987). Concept, Knowledge, And Thought. *Annual Review Of Psychology*.
- Olin, G. V., & Fenell, D. L. (1989). The Relationship Between Depression And Marital Adjustment In A General Population. *Family Therapy*, 16(1), 11.
- Orçan, M. (2008). Sosyal Gelişim, (Edit: M. Engin Deniz), Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Orpinas, P. (2010). Social Competence. *The Corsini Encyclopedia Of Psychology*, 1-2.
- Oyserman, D., Mowbray, C. T., Meares, P. A., & Firminger, K. B. (2000). Parenting Among Mothers With A Serious Mental İllness. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 70(3), 296-315.
- Özaydınlık, Ş. (2014). Evli Çiftlerin Evlilik Uyumu ile Kişilik Özellikleri Ve Romantik İlişkilerindeki Sosyal İlginin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Algıladıkları Sosyal Destek ile Altı Yaş Çocuklarının Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (1), 43-62. Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Kefdergi/Issue/48696/619506>
- Özbey, S. (2012). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60–72 Aylık Çocuklarının Sosyal Beceri ve Problem Davranışlarının Okul ve Ev Ortamına Göre İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23 (2), 21-32.
- Özçelik, A. D. Ö. (2017). Examination Of Social Skills Of Pre-School Children İn Turkey. *European Journal Of Education Studies*.
- Özdemir, Asım Deniz. (2012). Bazı Değişkenler Açısından Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Becerileri ve Ailelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları. *Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- Özkardeş, Oya Güngörmüş (2010). Baba Olmak. Remzi.
- Öztuğ, E. K., & Dervişe, A. M. C. A. (2016). Examination Of The Social Behavior Of 4 Age Old Preschool Children According To Teacher Views. *Journal Of Computer And Education Research*, 4(7), 82-102.
- Öztürker, B. (2014). 6 Yaş Çocuklarının Olumlu Sosyal Davranışları ile Anne ve Öğretmen Özgeciliği Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Pala Özçelik, F. N. (2020). 6-10 Yaş Aralığındaki Çocukların Sosyal Beceri Gelişim Düzeyleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Master's Thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Panda, P. K., Gupta, J., Chowdhury, S. R., Kumar, R., Meena, A. K., Madaan, P., Sharawat, I. K., & Gulati, S. (2021). Psychological And Behavioral Impact Of

- Lockdown And Quarantine Measures For Covid-19 Pandemic On Children, Adolescents And Caregivers: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Journal Of Tropical Pediatrics*, 67(1), Fmaa122. <https://doi.org/10.1093/Tropej/Fmaa122>
- Panula, V., Junttila, N., Aromaa, M. *Et Al.* Parental Psychosocial Well-Being As A Predictor Of The Social Competence Of A Child. *J Child Fam Stud* 29, 3004–3019 (2020). <https://doi.org/10.1007/S10826-020-01790-6>
- Patel, V. (2001). Cultural Factors And International Epidemiology: Depression And Public Health. *British Medical Bulletin*, 57(1), 33-45
- Phares, V. (1996). *Fathers And Developmental Psychopathology*. John Wiley & Sons.
- Philippot, P., & Feldman, R. S. (1990). Age And Social Competence In Preschoolers' Decoding Of Facial Expression. *British Journal Of Social Psychology*, 29(1), 43–54. [Doi:10.1111/J.2044-8309.1990.Tb00885.X](https://doi.org/10.1111/J.2044-8309.1990.Tb00885.X)
- Pote, H., Stratton, P., Cottrell, D., Boston, P., Shapiro, D., & Hanks, H. (2000). *The Leeds Systemic Family Therapy Manual*. Leeds, Lftrc.
- Profeta, Y. (2002). Çocuğun Davranış Problemleri ile Ebeveyn Çatışmasını Algılayışı Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Psychogiou, L., Moberly, N. J., Parry, E., Nath, S., Kallitsoglou, A., & Russell, G. (2017). Parental Depressive Symptoms, Children's Emotional And Behavioural Problems, And Parents' Expressed Emotion—*Critical And Positive Comments*. *Plos One*, 12(10), E0183546. [Doi: 10.1371/Journal.Pone.0183546](https://doi.org/10.1371/Journal.Pone.0183546).
- Putallaz, M., & Gottman, J.M. (1983). *Social Relationship Problems In Children*.
- Radke-Yarrow, M, Richters, J., & Wilson, W. E. (1988). Child Development In The Network Of Relationships. In R. A. Hinde, & J. Stevensonhinde (Eds.), *Relationships Within Families: Mutual Influences* (Pp. 48-67). Oxford, England: Clarendon Press.
- Reeb, B. T., Wu, E. Y., Martin, M. J., Gelardi, K. L., Shirley Chan, S. Y., & Conger, K. J. (2015). Long-term Effects of Fathers' Depressed Mood on Youth Internalizing Symptoms in Early Adulthood. *Journal of research on adolescence : the official journal of the Society for Research on Adolescence*, 25(1), 151–162. <https://doi.org/10.1111/jora.12112>
- Rhoades, K. A. (2008). Children's Responses To Interparental Conflict: A Meta-Analysis Of Their Associations With Child Adjustment. *Child Development*, 79(6), 1942-1956.
- Richter, N., Bondü, R., Spiess, C.K., Wagner G.G., & Trommsdorff, G. (2018). Relations Among Maternal Life Satisfaction, Shared Activities, And Child Well-Being. *Frontiers In Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/Fpsyg.2018.00739>

- Richters J, Pellegrini D. (1989). Depressed Mothers' Judgments About Their Children: An Examination Of The Depression-Distortion Hypothesis. *Child Dev.*; 60(5):1068-75. [Doi: 10.1111/J.1467-8624.1989.Tb03537.X](https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1989.Tb03537.X).
- Riley, S. (1990). "A Strategic Family Systems Approach To Art Therapy With Individuals". *The American Journal Of Art Therapy*. Vol: 28, February, 22– 34.
- Robles, T. F., Slatcher, R. B., Trombello, J. M., & McGinn, M. M. (2014). Marital Quality And Health: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 140(1), 140-187. [Doi: 10.1037/A0031859](https://doi.org/10.1037/A0031859)
- Rosenthal, D. G., Learned, N., Liu, Y. H., & Weitzman, M. (2013). Characteristics of fathers with depressive symptoms. *Maternal and child health journal*, 17(1), 119–128. <https://doi.org/10.1007/s10995-012-0955-5>
- Ross, C. E., & Mirowsky, J. (2006). Sex Differences In The Effect Of Education On Depression: Resource Multiplication Or Resource Substitution?, *Social Science & Medicine*, 63(5), 1400–1413. [Doi: 10.1016/J.Socscimed.2006.03](https://doi.org/10.1016/J.Socscimed.2006.03).
- Rubin G.J., Wessely S. (2020) The Psychological Effects Of Quarantining A City. *Bmj*. 368, M313.
- Rutter, M. (1989). Intergenerational Continuities And Discontinuities In Serious Parenting Difficulties. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Research On The Consequences Of Child Maltreatment*, Cambridge University Press; (Pp. 317-348).
- Rutter, M. (1990). Commentary: Some Focus And Process Considerations Regarding Effects Of Parental Depression On Children. *Developmental Psychology*, 26(1), 60–67. [Doi:10.1037/H0092669](https://doi.org/10.1037/H0092669)
- Rutter, M., & Quinton, D. (1984). Parental Psychiatric Disorder Effects On Children. *Psychological Medicine*, 14, 853-880.
- Ryan, R. M., & Deci, E. E. (2008). To Be Happy Or To Be Self-Fulfilled: A Review Of Research On Hedonic And Eudaimonic Well-Being. In S. Fiske (Ed.), *Annual Review Of Psychology* (Vol. 52, Pp. 141–166).
- Ryff, C. D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances In The Science And Practice Of Eudaimonia. *Psychotherapy And Psychosomatics*, 83(1), 10-28.
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know Thyself And Become What You Are: A Eudaimonic Approach To Psychological Well-Being. *Journal Of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum On Subjective Well-Being*, 9(1), 13–39. <https://doi.org/10.1007/S10902-006-9019-0>
- Sabatelli, R. M., & Bartle, S. E. (1995). Survey Approaches To The Assessment Of Family Functioning: Conceptual, Operational, And Analytical Issues. *Journal Of Marriage And The Family*, 57(4), 1025–1039. <https://doi.org/10.2307/353420>

- Salonia, Giovanni. (2013). *Social Context And Psychotherapy*.
- Samancı, O., & Ziya, Uçan (2017). Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-Span Development*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Saptarini, I., Rizkianti, A., Arfines, P. P., Suparmi, & Maisya, I. B. (2021). Associations Between Parental Depression And Early Childhood Development In Indonesia: A Cross-Sectional Study. *Journal Of Preventive Medicine And Public Health, Yebang Uihakhoe Chi*, 54(6), 451–460. <https://doi.org/10.3961/jpmp.21.158>
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Kobrynowicz, D., & Owen, S. (2002). Perceiving Discrimination Against One's Gender Group Has Different Implications For Well-Being In Women And Men. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 28(2), 197-210.
- Schonfeld, D. J. & Demaria, T. (2015). Providing Psychosocial Support To Children And Families In The Aftermath Of Disasters And Crises. *Pediatrics*, 136(4), 1120-1130.
- Selçuk, I., (1996) *Eğitim Psikolojisi*, Şafak Matbaacılık, Ankara
- Sen, Muge. (2009). 3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi Examining Social Behaviors Of 3-6 Year Old Children Regarding Specific Variables. 10.13140/Rg.2.1.1190.4084.
- Seven, S. (2007). Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(1), 10-15.
- Sezer, Ö. (2006). Okul Öncesi Dönemde Bulunan Çocuklarda Sık Rastlanan Uyum Ve Davranış Bozuklukları Ve Bu Bozukluklara İlişkin Öğretmenlerin Görüşleri, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, Cilt, S. 280-293, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Sezer, Ü. (2004). *Aile yapısı ve ilişkileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shaw, D. S., & Bell, R. Q. (1993). Developmental Theories Of Parental Contributors To Antisocial Behavior. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 21(5), 493-518.
- Sheridan, S. M., Hungelmann, A., & Maughan, D. P. (1999). A Contextualized Framework For Social Skills Assessment, Intervention, And Generalization. *School Psychology Review*, 28(1), 84–103.
- Shi, Y., Wang, G., Cai, X. P., Deng, J. W., Zheng, L., Zhu, H. H., ... & Chen, Z. (2020). An Overview Of Covid-19. *Journal Of Zhejiang University-Science B*, 21(5), 343-360.

- Shigeto, A., Mangelsdorf, S.C., & Brown, G.L. (2014). Roles Of Family Cohesiveness, Marital Adjustment, And Child Temperament In Predicting Child Behavior With Mothers And Fathers. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 31, 200 - 220.
- Smelser, N. J., & Halpern, S. (1978). The Historical Triangulation Of Family, Economy, And Education. *American Journal Of Sociology*, 84, S288-S315.
- Smelser, N. J., & Halpern, S. (1978). The Historical Triangulation Of Family, Economy, And Education. *American Journal Of Sociology*, 84, S288-S315.
- Sorias, D. (1986). Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri. *Psikoloji Dergisi*.
- Soylu, Y., & Kağnici, D. Y. (2015). Evlilik Uyumunun Empatik Eğilim, İletişim Ve Çatışma Çözme Stillere Göre Yordanması. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 44-54.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring Dyadic Adjustment: New Scales For Assessing The Quality Of Marriage And Similar Dyads. *Journal Of Marriage And The Family*, 15-28.
- Sparrow, S., Balla, D. And Cichetti, D. (1984) The Vineland Adaptive Behavior Scales. *American Guidance Service*, Circle Pines.
- Srivastav, D., Singh, S. B., & Nigam, A. (1988). Demographic Characteristics And Marital Adjustment. *Indian Journal Of Clinical Psychology*, 15(2), 89–91.
- Stravynski, A., Tremblay, M., & Verreault, R. (1995). *Marital Adjustment And Depression. Psychopathology*, 28(2), 112–117. [Doi:10.1159/000284908](https://doi.org/10.1159/000284908)
- Şendil, G. & Korkut, Y. (2012). Evli Çiftlerdeki Çift Uyumu Ve Evlilik Çatışmasının Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi . *Psikoloji Çalışmaları* , 28 (0) , 15-34 . Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/İupcd/İssue/9405/117912>
- Şener, A., & Terzioğlu, G. (2008). Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler İle İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 13(13), 7-20.
- Taraban, L., Shaw, D. S., Leve, L. D., Natsuaki, M. N., Ganiban, J. M., Reiss, D., & Neiderhiser, J. M. (2019). Parental Depression, Overreactive Parenting, And Early Childhood Externalizing Problems: Moderation By Social Support. *Child Development*, 90(4), E468–E485. <https://doi.org/10.1111/Cdev.13027>
- Tarsuslu, B., Durat, G., & Altinkaynak, S. (2020). Postpartum Depression In Fathers And Associated Risk Factors: A Systematic Review.
- Taylor, C. A., Liang, B., Tracy, A. J., Williams, L. M., & Seigle, P. (2002). Gender Differences In Middle School Adjustment, Physical Fighting, And Social Skills: Evaluation Of A Social Competency Program. *The Journal Of Primary Prevention*, 23, 259-272

- Terzioğlu Rg (1987) Home Administration Principles. Doğuş Printing Press, Turkey.
- Thomas, A. M., & Forehand, R. (1991). The Relationship Between Paternal Depressive Mood And Early Adolescent Functioning. *Journal Of Family Psychology*, 4(3), 260.
- Thompson, R. A. (2006). The Development Of The Person: Social Understanding, Relationships, Conscience, Self.
- Topçu Bilir, Z. & Sop, A. (2016). Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Aile İlişkileri Ve Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (40) , 0-0 . Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Maeuefd/Issue/26849/282345>
- Trapolini, T., McMahon, C. A., & Ungerer, J. A. (2007). The Effect Of Maternal Depression And Marital Adjustment On Young Children's Internalizing And Externalizing Behaviour Problems. *Child: Care, Health And Development*, 33(6), 794-803.
- Trentacosta, C. J., & Izard, C. E. (2007). Kindergarten Children's Emotion Competence As A Predictor Of Their Academic Competence In First Grade. *Emotion*, 7(1), 77–88. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.1.77>
- Trevarthen, C., & Reddy, V. (2007). Consciousness In Infants. *The Blackwell Companion To Consciousness*, 41-57.
- Tüfekçi Hoşgör, E. (2013). Evlilerin Öfke İfade Tarzları ile Evlilik Uyumunun İncelenmesi (Doctoral Dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Türkyılmaz, M. İ., & Pekdoğan, S. (2019). 6-7 Yaş Çocuklarda Okul Öncesi Eğitimin İlkokul Birinci Sınıftaki Sosyal Yeterlik ve Hazır Bulunuşlukla İlişkisi. Balıkesir Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(42), 159-174.
- Ural, Ozana & şahan, Büşra & Tunçeli, Hilal & Ünsal, Fatma & Bayındır, Dilan. (2013). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 4-5 Yaş Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerinin Velileri ve Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi.
- Ülgen, Gülten. (1997) Eğitim Psikolojisi, İstanbul. Alkım Yayınevi
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empati Gelişimi: Çocuklarda Empati Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:176. Güz. 134–148.
- Ünal, Süheyla. (2013). Sistemik Aile Tedavisinde Temel Kavramlar. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Özel Sayısı*. 6. 32-37.
- Ünver, D. & Güloğlu, B. (2021). Covid-19 Pandemisinde Evli Bireylerde Depresyon, Anksiyete ve Stresin İlişkisel Yılmazlık Bağlamında İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 517-531. Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Asead/Issue/62195/894022>

- Vaez, Elham & Indran, Rohini & Abdollahi, Abbas & Rumaya, Juhari & Mansor, Mariani. (2015). How Marital Relations Affect Child Behavior: Review Of Recent Research. *Vulnerable Children And Youth Studies*. 10. 1-16. 10.1080/17450128.2015.1112454.
- Vahedi, Shahrum & Farrokhi, Farahman & Farajian, Fathemeh. (2012). Social Competence And Behavior Problems İn Preschool Children. *Iranian Journal Of Psychiatry*. 7. 126-34.
- Vırt O, Akbaş E, Savaş Ha, Sertbaş G, Kandemir H. (2008). Gebelikte Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Sosyal Destek ile İlişkisi. *Noropsikiyatri Arşivi*; 45:9-13.
- Vignola, R. C. B. Ve Tucci, A. M. (2014). Adaptation And Validation Of The Depression, Anxiety And Stress Scale (Dass) To Brazilian Portuguese. *Journal Of Affective Disorders*, 155, 104-109. <https://doi.org/10.1016/J.Jad.2013.10.031>
- Villodas, M. T., Bagner, D. M., & Thompson, R. (2018). A Step Beyond Maternal Depression And Child Behavior Problems: The Role Of Mother-Child Aggression. *Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 47(4), 634–641. <https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1094740>
- Wacker, D. P. (1984). Training Moderately And Severely Mentally Handicapped Children To Use Adaptive Social Skills. *School Psychology Review*, 13(3), 324-330.
- Walker, S. (2005). Gender Differences İn The Relationship Between Young Children’s Peer-Related Social Competence And Individual Differences İn Theory Of Mind. *The Journal Of Genetic Psychology*, 166(3), 297–312. [Doi:10.3200/Gntp.166.3.297-312](https://doi.org/10.3200/Gntp.166.3.297-312)
- Wang G, Zhang Y, Zhao J, Zhang J, Jiang F. (2020). Mitigate The Effects Of Home Confinement On Children During The Covid-19 Outbreak. *Lancet*. [Doi: 10.1016/S0140-6736\(20\)30547-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30547-X).
- Wang, L., Wu, T., Anderson, J. L., & Florence, J. E. (2011). Prevalence And Risk Factors Of Maternal Depression During The First Three Years Of Child Rearing. *Journal Of Women's Health*, 20(5), 711-718.
- Webster-Stratton, C. And Hammond, M. (1998) Conduct Problems And Level Of Social Competence İn Head Start Children: Prevalence, Pervasiveness And Associated Risk Factors. *Clinical Child Psychology And Family Psychology Review*, 1, 101-124.
- Weinberg, M., Olson, K. L., Beeghly, M., & Tronick, E. Z. (2006). Making Up İs Hard To Do, Especially For Mothers With High Levels Of Depressive Symptoms And Their Infant Sons. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 47(7), 670-683.
- Weissman, M. M., & Klerman, G. L. (1977). Sex Differences And The Epidemiology Of Depression. *Journal Of Health And Social Behavior*, 26, 156-182.

- Weissman, M. M., Gammon, G. D., John, K., Merikangas, K. R., Warner, V., Prusoff, B. A., & Sholomskas, D. (1987). Children Of Depressed Parents. Increased Psychopathology And Early Onset Of Major Depression. *Archives Of General Psychiatry*, 44(10), 847–853. <https://doi.org/10.1001/Archpsyc.1987.01800220009002>
- Weitzman, M., Rosenthal, D. G., & Liu, Y. H. (2011). Paternal Depressive Symptoms And Child Behavioral Or Emotional Problems In The United States. *Pediatrics*, 128(6), 1126–1134. <https://doi.org/10.1542/Peds.2010-3034>
- Westerman, M. A., & La Luz, E. J. (1995). Marital Adjustment And Children's Academic Achievement. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 453-470.
- Whisman, M. A. (2000). The Association Between Depression And Marital Dissatisfaction. In S. R. H. Beach (Ed.), *Marital And Family Processes In Depression: A Scientific Foundation For Clinical Practice*, American Psychological Association; (Pp. 3–24). Washington, Dc.
- Wilson, D. B., Gottfredson, D. C., & Najaka, S. S. (2001). School-Based Prevention Of Problem Behaviors: A Meta-Analysis. *Journal Of Quantitative Criminology*, 17, 247-272. <https://doi.org/10.1023/A:1011050217296>
- Winnicott, Dw. (1998). *Oyun ve Gerçeklik (Çev. Birkan, T.)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalçın, H. (2014). Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Sosyal Becerileri ile Aile Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Psikolojisi (14. Basım)*. İstanbul: Remzi.
- Yıldırım İ. (1992). Evli Bireylerin Evlilik Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler, *Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara
- Yıldız, S., & Bektaş, F. (2021). Covid-19 Salgınının Çocukların Boş Zaman Etkinliklerinde Yarattığı Değişimin Ebeveyn Görüşleriyle Değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.
- Yılmaz, Ö., Hakan, B. O. Z., & Arslan, A. (2017). Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin (Dass 21) Türkçe Kısa Formunun Geçerlilik-Güvenilirlik Çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 78-91.
- Yılmaz, Ö., Hakan, B. O. Z., & Arslan, A. (2017). Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin (Dass 21) Türkçe Kısa Formunun Geçerlilik-Güvenilirlik Çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 78-91.
- Yörükoğlu, A. (1996); *Çocuk Ruh Sağlığı*.

Zaider, T. I., Heimberg, R. G., & Iida, M. (2010). Anxiety Disorders And Intimate Relationships: A Study Of Daily Processes In Couples. *Journal Of Abnormal Psychology, 119*(1), 163.

EKLER

EK A. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Bir araştırmaya davet edilmektesiniz. Bu araştırma FMV Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı tez çalışması kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Selin Karaköse danışmanlığında, Psk. Pınar şara Kalkanlı tarafından yürütölmektedir. Araştırmanın amacı evli bireylerde, evliliğe dair bireysel ve psikolojik faktörlerin araştırılmasıdır. Bu nedenle bu çalışmaya katılmak için evli ve eşinizle birlikte yaşıyor olmanız gerekmektedir.

Bu çalışmaya katılmak tamamen GÖNÜLLÜLÜK esasına bağlıdır. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilirsiniz veya katıldıktan sonra herhangi bir zamanda, herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin çalışmadan ekilebilirsiniz. Bu durumlarda size yönelik herhangi bir olumsuz sonuç bulunmamaktadır. Çalışma sonucunda birey bazında herhangi bir değerlendirme yapılmayacak, vermiş olduğunuz bilgiler üçüncü şahıslarla kesinlikle paylaşılmayacaktır. Araştırmada elde edeceğimiz bilgiler için GİZLİLİK esastır.

Bu çalışmaya katılımınızdan dolayı hiçbir fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik vb. risk ya da rahatsızlık yaşamayacağınız öngörülmektedir. Çalışmaya vereceğiniz bilgiler, evlilik uyumu ile ilgili faktörleri inceleyerek, bireysel ve psikolojik faktörlerin rolünün belirlenmesine yönelik değerli bir katkı yapacaktır. Çalışmanın yaklaşık olarak 20 dakika sürmesi beklenmektedir. Çalışmaya vermiş olduğunuz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bilimsel amaç dışında araştırmanın herhangi bir amacı bulunmamaktadır.

Çalışmaya yönelik sorularınız ve sonuçları hakkında bilgi alma talebiniz için Dr. Öğr. Üyesi Selin Karaköse () ve Psk. Pınar şara Kalkanlı () ile iletişim kurabilirsiniz. Araştırmada elde edilen bilgiler bireysel olarak değerlendirilmeyecek, bütün katılımcıların verdiği cevaplar bir bütün olarak analiz edilecektir. Dolayısıyla, sonuçları öğrenmek istediğiniz takdirde araştırmanın genel sonuçları aktarılacaktır.

Bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorsanız lütfen aşağıdaki bölümü doldurunuz.

Katılımcının Beyanı:

“Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.”

Adı-Soyadı:

Tarih:

İmza:

EK B. SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

- 1- Cinsiyet: Kadın Erkek
- 2- Yaşınız:.....
- 3- En son mezun olduğunuz eğitim derecesi:
- a) İlköğretim b) Ortaöğretim c) Lise
d) Üniversite e) Yüksek lisans f) Doktora
- 4-Çalışıyor musunuz?
a) Evet b) Hayır
- 5-Gelir düzeyinizi nasıl tanımlarsınız?
a) Alt b) Alt-orta
c) Orta
d)Orta-Üst d) Üst
- 6- Ne kadar süredir evlisiniz?
- 7-Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız?.....
- 7-Kaç çocuğunuz var?
- 8-Çocuğunuz kaç yaşında?
- 9-Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?
a) Kız b) Erkek

EK C. DEPRESYON-ANKSİYETE-STRES ÖLÇEĞİ

Aşağıda yer alan soruları son bir hafta içerisinde kendinizi düşünerek cevaplayınız lütfen.

1: Hiçbir zaman; 2: Bazen ve Ara Sıra; 3: Oldukça Sık; 4: Her zaman

NO	SON 1 HAFTADAKİ DURUMUNUZ	Hiçbir zaman	Bazen ve ara sıra	Oldukça sık	Her zaman
1 S	Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim.	1	2	3	4
2 A	Ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim.	1	2	3	4
3 D	Hiç olumlu duygu yaşamadığımı fark ettim.	1	2	3	4
4 A	Soluk almada zorluk çektim (<i>örneğin fiziksel egzersiz yapmadığım halde aşırı hızlı nefes alma, nefessiz kalmagibi</i>).	1	2	3	4
5 D	Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım.	1	2	3	4
6 S	Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim.	1	2	3	4
7 A	Vücudumda (<i>örneğin ellerimde</i>) titremeler oldu.	1	2	3	4
8 S	Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim.	1	2	3	4
9 A	Panikleyip kendimi aptal durumuna düşüreceğim durumlar nedeniyle endişelendim.	1	2	3	4
10 D	Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım	1	2	3	4
11 S	Kışkırtılmakta olduğumu hissettim	1	2	3	4
12 S	Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi	1	2	3	4
13 D	Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim	1	2	3	4
14 S	Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum	1	2	3	4
15 A	Panik haline yakın olduğumu hissettim	1	2	3	4
16 D	Hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu	1	2	3	4
17 D	Birey olarak değersiz olduğumu hissettim	1	2	3	4
18 S	Alıngan olduğumu hissettim	1	2	3	4
19 A	Fizik egzersiz söz konusu olmadığı halde kalbimin hareketlerini hissettim (<i>kalp atışlarımın hızlandığını veya düzensizleştiğini hissettim</i>)	1	2	3	4
20 A	Geçerli bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim	1	2	3	4
21 D	Hayatın anlamsız olduğu hissine kapıldım	1	2	3	4

EK D. YENİLENMİŞ ÇİFT UYUM ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki konularda eşinizle anlaşp anlaşamadığınızı ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

1: Hiçbir zaman anlaşamayız; 2: Nadiren Anlaşırız; 3: Bazen Anlaşırız; 4: Oldukça Sık Anlaşırız, 5: Çoğu Zaman Anlaşırız

		Hiçbir zaman anlaşamayız	Nadiren anlaşırız	Bazen anlaşırız	Oldukça sık anlaşırız	Çoğu zaman anlaşırız
1	Dini konular					
2	Muhabbet-sevgi gösterme					
3	Temel kararların alınması					
4	Cinsel yaşam					
5	Geleneksellik					
6	Mesleki kararlar					

Aşağıdaki maddeleri lütfen üzerlerinde bulunan ifadelere göre (1=her zaman, 2=hemen hemen her zaman,3= zaman zaman,4= ara sıra,5= nadiren,6= hiçbir zaman) işaretleyin.

	Her zaman	Hemen hemen her zaman	Zaman zaman	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
7- İlişkinizi bitirmeyi ne sıklıkta tartışsınız?						
8- Eşinizle ne sıklıkla münakaşa edersiniz?						
9- Evlendiğiniz için pişmanlık duyar mısınız?						
10-Ne sıklıkla birbirinizin sinirlenmesine neden olursunuz?						
11-Siz ve eşiniz ev dışı etkinliklerinizin ne kadarınabirlikte katılırsınız?						
12- Ne sıklıkla teşvik edici fikir alışverişinde bulunursunuz?						

13- Ne sıklıkla bir iş üzerinde birlikte çalışsınız?						
14- Ne sıklıkla bir şeyi sakince tartışsınız?						

EK E. UYUMLU SOSYAL DAVRANIŞ ENVANTERİ

Aşağıdaki maddeler çocuğunuzun bazı davranışlarını anlatmaktadır. Lütfen tarif edilen her davranışı, çocuğunuzun **SON ÜÇ AY** içinde ne sıklıkta gösterdiğini belirtin.

1: Hiçbir zaman; 2: Çok seyrek; 3: Bazen; 4: Çoğu zaman; 5: Her zaman

	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1. Başkalarının duygularını, örneğin mutlu, üzgün ya da kızgın olduklarını anlar.	1	2	3	4	5
2. Diğer çocuklara karşı yardımseverdir.	1	2	3	4	5
3. İtaatkardır.	1	2	3	4	5
4. Oyun için bir öneride bulunduğunuzda, hoşnut olmadığını gösterir (örneğin; sinirlenir bakar, omuz silker ve ayağını yere vurur).	1	2	3	4	5
5. Oyunlarda kurallara uyar.	1	2	3	4	5
6. Yeteri kadar ilgi görmezse sinirlenir.	1	2	3	4	5
7. Diğer çocukların sıkıntısını anlar, üzgün olduklarında onları rahatlatmaya çalışır.	1	2	3	4	5
8. Oyunlarda ya da başka faaliyetlerde sırasının gelmesini bekler.	1	2	3	4	5
9. Ne istediğini doğrudan ve açıkça söyler.	1	2	3	4	5
10. Rıcanızı/isteğinizi yerine getirir.	1	2	3	4	5
11. Diğer çocukların dikkatini kolayca kendine çekebilir.	1	2	3	4	5
12. Diğer insanlara arkadaşça ve hoş şeyler söyler.	1	2	3	4	5
13. Oyun oynayan çocuklara katılır.	1	2	3	4	5
14. Diğer çocukların faaliyetlerine katılmadan sadece onları izler.	1	2	3	4	5
15. Evin kurallarına uyar.	1	2	3	4	5
16. Hatırlatıldığı zaman 'lütfen' ve 'teşekkür ederim' der.	1	2	3	4	5
17. Diğer çocuklarla oynamak ister.	1	2	3	4	5
18. Başkalarıyla iyi geçinen bir çocuktur.	1	2	3	4	5
19. Diğer çocuklarla konuşur ve oynar.	1	2	3	4	5
20. Eşyalarını ya da oyuncaklarını paylaşır.	1	2	3	4	5
21. İnsanların yanında rahattır.	1	2	3	4	5
22. Diğer çocuklarla alay eder, onlara isim takar.	1	2	3	4	5
23. Diğer çocukların işlerine engel olur.	1	2	3	4	5
24. Genellikle yaptığı şeylerle iftihar eder.	1	2	3	4	5

25. Kavga etmeden ya da üzülmeden değişiklikleri kabul eder.	1	2	3	4	5
26. Diğer çocuklara zorbalık yapar (ömeğin; onlara vurur, kötü sözler söyler.)	1	2	3	4	5
27. Pek çok değişik şeye ilgi duyar.	1	2	3	4	5
28. Bir şeyi istediği miktarda alamamak onu endişelendirir.	1	2	3	4	5
29. Çevresine hükmeder; her şey kendi bildiği gibi olsun ister.	1	2	3	4	5
30. Sohbet etmekten hoşlanır.	1	2	3	4	5

EK F. ETİK KURUL ONAYI

Bu çalışmanın etik kurul dosyası, FMV Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Lisansüstü Programlar Koordinatörlüğü tarafından düzenlenen 12 Aralık 2019 tarihli etik kurul toplantısı ardından onaylanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ